

T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**ÇOKKÜLTÜRCÜ SOSYAL HİZMET PERSPEKTİFİNDEN GÖÇMENLERİN
KÜLTÜREL UYUM SÜRECİ: TRABZON İLİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS

Leyla TAN

ARALIK-2023

GÜMÜŞHANE

**T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

SOSYAL HİZMET YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**ÇOKKÜLTÜRCÜ SOSYAL HİZMET PERSPEKTİFİNDEN GÖÇMENLERİN
KÜLTÜREL UYUM SÜRECİ: TRABZON İLİ ÖRNEĞİ**

**CULTURAL ADAPTATION PROCESS OF IMMIGRANTS FROM THE
PERSPECTIVE OF MULTICULTURALIST SOCIAL WORK: THE EXAMPLE
OF TRABZON PROVINCE**

YÜKSEK LİSANS

Leyla TAN

ARALIK-2023

GÜMÜŞHANE

**T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

SOSYAL HİZMET YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**ÇOKKÜLTÜRCÜ SOSYAL HİZMET PERSPEKTİFİNDEN GÖÇMENLERİN
KÜLTÜREL UYUM SÜRECİ: TRABZON İLİ ÖRNEĞİ**

**CULTURAL ADAPTATION PROCESS OF IMMIGRANTS FROM THE
PERSPECTIVE OF MULTICULTURALIST SOCIAL WORK: THE EXAMPLE
OF TRABZON PROVINCE**

YÜKSEK LİSANS

Leyla TAN

Danışman: Prof. Dr. Müge YILMAZ

ARALIK-2023

GÜMÜŞHANE

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlamış olduğum “**Çokkültürcü Sosyal Hizmet Perspektifinden Göçmenlerin Kültürel Uyum Süreci: Trabzon İli Örneği**” isimli bu tezimin, tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi, alıntı yaptığım tüm çalışmaları kaynakçada belirttiğimi ve Gümüşhane Üniversitesi’nin lisanslı kullanıcısı olduğum intihal yazılım programı ile Lisansüstü Eğitim Enstitüsü’nün belirlediği kıstaslara uygun olarak raporladığımı taahhüt ederim. Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Gümüşhane Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü arşivinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği’nin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

29/12/2023

.....
Leyla TAN

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın her aşamasında akademik bilgi birikimi ve tecrübeleriyle bana her anlamda rehberlik eden, yolumu aydınlatan gerek akademik gerek insani olarak desteğini hep hissettiren kıymetli tez danışmanım Prof. Dr. Müge YILMAZ' a,

Çalışma boyunca yine mesleki tecrübelerinden ve akademik bilgi birikiminden istifade ettiğim, çalışmanın her aşamasında, motivasyonumu kaybettiğim anlarda bana yeniden çalışma azmi kazandıran Öğr. Gör. Gülizar MOLLAMEHMETOĞLU' na,

Herhangi bir yükümlülüğü bulunmadığı halde zorlandığım her noktada beni dinleyen, yönlendiren ve yine akademik bilgi birikimini benimle paylaşıp çalışmamı tamamlamam noktasında yardımlarını esirgemeyen Doç. Dr. Orhan BİNGÖL' e, Dr. Öğr. Üyesi M. Ahmet TÜZEN' e, Dr. Öğr. Üyesi Gülin YAZICI' ya ve Dr. Öğr. Üyesi Artum DİNÇ' e,

Tez sürecim boyunca yardımlarını esirgemeyen, iş yerimde tez yazım sürecinde ve saha çalışmalarımı yürüttüğüm sıralarda sonsuz anlayışı ile bana destek olan Yüksekokul Müdürü Öğr. Gör. Engin KABAN ve Yüksekokul Sekreteri Nureddin KÖSE' ye,

Çalışmanın tamamlanmasına katkı sunan, sabırla saha çalışmamı tamamlamama destek olan ve çalışmada en önemli alanı teşkil eden, bana evlerini yüreklerini açan sevgili göçmen katılımcılarıma,

Bu günlere gelmemi sağlayan bir tanecik anneme ve içimde hiç azalmayan öğrenme, yaşamı anlama isteğine minnet, sevgi ve teşekkürlerimi sunarım.

Leyla TAN

GÜMÜŞHANE-2023

ÖZET

Bu araştırmada Trabzon ilinde yaşayan yabancı uyruklu göçmenlerin, göç sonrası kültürel uyum süreçlerinde yaşadıkları sorunlar ve bu sorunlarla baş etme yöntemleri çokkültürcü sosyal hizmet perspektifinden ele alınmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Trabzon’da yaşayan 18 (11’i erkek, 7’si kadın) göçmen oluşturmaktadır. Araştırmada veriler, nitel araştırma modelinin derinlemesine görüşme yöntemi kullanılarak toplanmıştır. Toplanan verilerin betimsel çözümlemesiyle araştırmanın bulguları elde edilmiştir. Bu araştırmada katılımcıların sosyo-demografik özelliklerinin kültürel uyum üzerinde etkileri olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte göçmenlerin hâkim topluma yönelik geliştirdikleri aidiyet duygusunun ve hâkim toplumun kültürüne ait benzerlikleri fark etmelerinin, göçmenlerin kültürleşme deneyimlerini hâkim toplumla bütünleşme yönünde ortaya koydukları görölmektedir. Göçmen bireylerin kültürel uyum sürecine etki eden sorunlarının başında “belirsizlik” hali gelmektedir. Araştırma sonucunda elde edilen verilerden, göçmenlerin farklı olmalarından kaynaklanan dışlayıcı ve ötekileştirici tutumlarla karşılaştıkları görölmektedir. Göçmen bireylerin farklı kültürlerinden ötürü hâkim toplumun dışına itilmeleri çokkültürcü sosyal hizmet çalışmalarının önemini ortaya koymaktadır.

Sosyal hizmetin göçmenlere yönelik gerçekteştirecekleri çokkültürcü anlayışı benimseyen çalışmaların, sosyal hizmetin bilgi, beceri ve değer temelinde oluşturulması kültürel uyum ve toplumsal bütünleşme için oldukça önemli olduğu sonucuna varılmıştır. Çokkültürcü sosyal hizmet bakış açısı ile göçmenlere yönelik yapılacak çalışmalar var olan sorunların çözümünde etkili olmakla birlikte uyumsuzluk-dışlanma ve topluma uyum sağlayamamanın, bütünleşememenin yaratacağı pek çok sorun için de göçmenler adına koruyucu-önleyici nitelikte olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çokkültürcü sosyal hizmet, Göçmen, Kültürel uyum.

SUMMARY

In this research, the problems experienced by foreign immigrants living in Trabzon province in the cultural adaptation process after migration and the methods of coping with these problems are discussed from the perspective of multicultural social work. The study group of the research consists of 18 immigrants (11 men, 7 women) living in Trabzon. Data in the study were collected using the in-depth interview method of the qualitative research model. The findings of the research were obtained through descriptive analysis of the collected data. In this study, it was determined that the socio-demographic characteristics of the participants had an impact on cultural adaptation. However, it is seen that the sense of belonging that immigrants develop towards the dominant society and their awareness of the similarities of the culture of the dominant society reveal the acculturation experiences of immigrants in the direction of integration with the dominant society. The main problem that affects the cultural adaptation process of immigrant individuals is "uncertainty". From the data obtained as a result of the research, it is seen that immigrants encounter exclusionary and marginalizing attitudes due to their differences. The fact that immigrant individuals are pushed out of the dominant society due to their different cultures reveals the importance of multiculturalist social work.

It has been concluded that studies that embrace the multiculturalist approach of social work towards immigrants and the creation of social work on the basis of knowledge, skills and values are very important for cultural adaptation and social integration. Studies to be carried out for immigrants from a multiculturalist social service perspective will be effective in solving existing problems, but will also be protective and preventive against many problems that will arise from incompatibility-exclusion and failure to adapt to society and integration.

Keywords: Multiculturalist social work, Immigrant, Cultural adaptation.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	III
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI	IV
TEŞEKKÜR.....	V
ÖZET.....	VI
SUMMARY	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
TABLOLAR DİZİNİ	X
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	XI
EKLER DİZİN	XII
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	XIII
1. GİRİŞ	1
2. KÜLTÜR VE TEMEL KAVRAMLAR	3
2.1. Kültür	3
2.2. Kültürleşme	5
2.3. Kültürel Uyum	9
2.3.1. Kültürel Uyuma Etki Eden Faktörler	11
2.3.1.1. Dil.....	11
2.3.1.2. Din.....	12
2.3.1.3. Cinsiyet	12
2.3.1.4. Eğitim Durumu	13
2.3.1.5. Göç Edilen Ülkede Kalış Süreleri ve Yaş	13
2.3.1.6. Sosyal Mesafe	13
2.3.1.7. Sosyal Kimlik.....	14
2.3.1.8. Algılanan Ayrımcılık	15
2.3.2. Göçmenler ve Kültürel Uyuma Dair	15
3. ÇOKKÜLTÜRCÜ SOSYAL HİZMET VE GÖÇ	20
3.1. Çokkültürcülüğü Hazırlayan Bir Etmen Olarak Göç	20
3.1.2. Göç Hareketliliği ve Türkiye	21
3.2. Sosyal Hizmet ve Çokkültürcülük	24
3.3. Çokkültürcü Sosyal Hizmet Uygulamasında Değer, Bilgi ve Beceri Boyutları	27
3.3.1. Değerler.....	28
3.3.2. Bilgi ve Beceri.....	30
4. GÖÇÜN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ, SEBEPLERİ VE TÜRLERİ	33
4.1. Göç	33

4. 1. 1. Göçmen	34
4.1.2. Sığınmacı ve Mülteci	35
4.2. Göçün Sebepleri	37
4.2.1. Ekonomik Sebepler	37
4.2.2. İç Çatışmalar ve Siyasal Kaos	38
5. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ	40
5.1. Araştırmanın Problemi	40
5.2. Araştırmanın Kapsamı ve Amacı	42
5.3. Araştırmanın Önemi	43
5.4. Araştırmanın Yöntemi	44
5.5. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	44
5.6. Araştırmanın Veri Toplama Süreci ve Analizi	44
5.7. Araştırmanın Sınırlılıkları	46
6. BULGULAR	47
6.1. Demografik Özelliklere Yönelik Bulgular	47
6.1.1. Cinsiyet	48
6.1.2. Yaş	50
6.1.3. Eğitim Durumu ve Meslek	50
6.1.4. Kaynak Ülke ve Trabzon İlinde Geçirilen Zaman	51
6.2. Göçü Meydana Getiren İtici Mekanizmalara Yönelik Bulgular	52
6.3. Göçmenlerin Kültürel Uyum Sürecine Yönelik Bulgular	54
6.3.1. Kimlik ve Aidiyet Duygusu	55
6.3.2. Kültürleşme Sürecinde Benzerlik ve Farklılıklar	56
6.4. Göçmenlerin Kültürel Uyum Sürecinde Yaşadığı Temel Sorunlar ve Sorunlarla Baş etme Stratejilerine Yönelik Bulgular	58
6.4.1. Göçmenlerin Kültürel Uyum Sürecinde Yaşadıkları Sorunlarla Baş Etme Biçimlerine İlişkin Bulgular	68
7. SONUÇ VE ÖNERİLER	74
7.1. Sonuç	74
7.2. Öneriler	78
KAYNAKÇA	80
EKLER	88
ETİK KURUL KARARI	91
ÖZGEÇMİŞ	92

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Katılımcıların sosyodemografik bulguları	47
Tablo 2. Göçmenlerin Kültürel Uyum Sürecinde Yaşadıkları Sorunlar	59
Tablo 3. Göçmenlerin Sorunlarla Baş Etme Yöntemleri	68

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Afgan Göçmenlerin Evlerinde Tükettikleri İkramlıklar	70
Şekil 2. Afgan Göçmenlerin Evlerinde Tükettikleri İkramlıklar	71
Şekil 3. Afganlı Göçmen Kadınların Özel Günlerinde Giydiği Kıyafet.....	71

EKLER DİZİNİ

Ek 1. Görüşme Formu	92
Ek 2. Bilgilendirilmiş Gönüllü Onay Formu	94

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

akt.	: Aktaran
ark.	: Arkadaşları
Çev.	: Çeviren
Erişim	: Erişim Tarihi
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü
M.Ö.	: Milattan önce
Tar.	: Tarih
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri ve devamı
yay.	: Yayınları
YUKK.	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
yy.	: Yüzyıl

1. GİRİŞ

Göç, çağımızın en önemli konuları arasında yer almaktadır. Dünya genelinde milyonlarca insan, çeşitli nedenlerle kendi ülkelerinden başka ülkelere göç etmektedir. Bu nedenler arasında savaş, yoksulluk, iklim değişikliği gibi sebepler yer almaktadır. Göç eden insanlar, yeni bir hayat kurmak için çaba gösterirken, göç ettikleri ülkeler de bu insanların uyumunu sağlamak için çalışmaktadır.

Göç edilen ülkelerde insanların bir arada uyum içinde yaşamaları için, bu süreci kolaylaştıracak bazı yöntemler geliştirmeleri gerekmektedir (Berry, Phinney, Sam ve Vedder, 2006). Berry ve arkadaşlarına (2006) göre, insanlar uyum içinde bir arada yaşamayı öğrenirken “kültürel uyum adı verilen bir süreç meydana gelmektedir. Bu bağlamda göç, kültürel uyuma da etki eden önemli bir faktördür. Göçmenler, yeni göç ettikleri ülkelerde farklı kültürel yapılarla karşılaşabilirler ve bu da göçmenlerin göç edilen yere uyum sürecini zorlaştırabilir. Göçmenler, yeni bir toplumda yaşamaya çalışırken, yerel dil ve kültür hakkında bilgi edinmek zorunda kalırlar. Aynı zamanda, yerel halk da göçmenlerin kültürlerine ve davranışlarına karşı farklı tepkiler verebilir. Ancak, uyum süreci zaman alsa da göçmenler ve yerel halk arasında kültürel etkileşimlerin gerçekleşmesi, farklı kültürler arasındaki anlayış ve saygıyı artırabilir.

Genel itibarı ile kültürün bileşenleri arasındaki hareketliliğe etki eden ve hatta bu dinamizmi belirleyen göç olgusu çokkültürlü toplumların oluşmasına zemin sağlamaktadır. Çokkültürlü toplumlarda bireylerin ya da ailelerin görünür olması, toplumla kaynaşması farklılıkların dayanışması, için insan haklarına yaraşır, eşitlik ve sosyal adaleti vurgulayan, savunucu, arabulucu ve güçlendirmeyi odağına alan rol ve işlevleriyle kendi kararını verme (self-determination) ilkesine sadık kalarak sosyal hizmet meslek ve disiplini devreye girer. Bu sorumluluğun üstesinden gelebilecek sosyal hizmet yaklaşımı ise çokkültürcü sosyal hizmet yaklaşımı olmaktadır. Zira çokkültürcü sosyal hizmet, farklılıkları tanıma ve kültürel bağlama alan oluşturma amacı taşımaktadır (Özgür, 2014). Farklı kültürel kodlara sahip birey, grup, aile ve toplumlarla çalışmaya uygun bir meslek ve disiplin olan sosyal hizmetin literatürüne bakıldığında, kültürel farklılıklara duyarlı olduğunu ortaya koyan çalışmalara rastlanmaktadır (Cankurtaran ve Beydili, 2016, Özbesler ve Bulut, 2013, Sheafor ve Horejsi, 2014).

Çokkültürcü sosyal hizmet perspektifi, farklı kültürlerden insanlar arasında eşitlik, saygı ve anlayışı teşvik eden bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, göçmenlerin ve yerel halkın kültürel farklılıklarını kabul etmeyi ve birbirleriyle etkileşim kurmalarını kolaylaştırır.

Çokkültürcü sosyal hizmet, göçmenlerin aidiyet duygularını geliştirmelerine ve kültürel uyum sağlamalarına yardımcı olur. Bu yaklaşım, göçmenlerin ihtiyaçlarını anlamak, kültürel farklılıkları kabul etmek ve göç ettikleri ülkelerde sosyal hizmetlerden eşit şekilde yararlanmalarını sağlamak için tasarlanmıştır.

Sonuç olarak, göç ile meydana gelen çokkültürlü toplumlarda çokkültürcü sosyal hizmet yaklaşımı, göçmen birey, aile ve toplumların göç edilen yerde, yerel halk ile olan kültürel uyumunu sağlamak için önemli bir araç olarak değerlendirilmektedir. Bu yaklaşım, farklı kültürler arasında anlayışı artırarak göçmenlerin yeni bir toplumda uyum sağlamalarına yardımcı olur. Bu araştırma herhangi bir sebeple Türkiye'ye göç eden ve Trabzon ilinde ikametini sürdüren yabancı uyruklu göçmenlerin, göç süreçlerine ilişkin deneyimlerini, kültürel uyum süreçlerini ve kültürleşme eğilimlerini çokkültürcü sosyal hizmet perspektifinden ele almak ve bu süreçlerde karşılaştıkları güçlüklerle baş etme stratejilerini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır.

2. KÜLTÜR VE TEMEL KAVRAMLAR

2.1. Kültür

Kültür, son yılların en önemli kavramlarından birisi olarak karşımıza çıkmaktadır ve latince “coler” ekip biçmek sözcüğünden türediği kabul edilmektedir. Nasıl toprağa ekilen, ekin insan eliyle üretilen bir olguyu ifade ediyor ise kültür de genel itibari ile insanın doğaya eklediği şeyler olarak ifade edilmektedir. Batı sosyal bilimcilerden kültürün tanımını ilk yapan İngiliz antropoloğu E. Tylor’ dur (1871). Taylor kültürün, insanın yaşamında öğrendiği örf, adet, sanat vb. gibi kavramları içine alan, çözümü güç olan bir yapıdan oluştuğu bütünü ifade ettiğini söyler (Tylor, 1958).

Gündelik hayatta kültürün tanımı ise; kibarlık, incelik, bilgi sahibi olma, beden eğitimi, sanat işleri ile alakalı olma, medeni vb. anlamlarda kullanılmaktadır (Aydın, 2020). Herhangi bir toplumun anlaşılabilmesi için topluma ait kültürün tanınması gerektiği düşüncesi kültürün önemini ortaya koymaktadır. Bunun yanında kültür, ekonomik ve siyasi bağlam ile etkileşimi içinde barındıran bir kavramdır ve bu bağlamdan ayrı düşünülmesi mümkün değildir (Yaman ve Akyurt, 2013).

Bu başlık altında bazı bilim insanlarının kültür kavramına ilişkin tanımlamalarına yer verilecektir. Bu bağlamda Güngör (1986) kültürü; insan hayatının merkezinde yer alan ve yaşamı için onu motive eden, bununla birlikte ulaşılması hedeflen kültür, toplumlarda var olan ve toplumları biçimlendiren, şekillendiren, tinsel ya da manevi öğelerin, yaşamın içinde maddi öğelere dönüşerek oluşturduğu bütünler olarak tanımlar. Bu bakımdan kültürü meydana getiren toplum ile, toplumun meydana gelmesine imkân tanıyan kültür arasındaki ilişkinin devamlı var olan ve birbirlerini besleyen bir ilişki olduğunu söylemek mümkündür. Malinowski (1961) kültürü; kısmen özerk, kısmen eşgüdümlü kurumlardan oluşan bir bütün olarak tanımlar. Üreme üzerinden ele alınan kan bağı gibi ilkeler, komşuluk ve iş birliği içinde olma ilişkisi, faaliyetlerde uzmanlaşma ve son olarak, siyasi örgütlenmede gücün kullanılması gibi bir dizi ilkeye bağlanmıştır. Marx, kültürü üç olgunun birbirleri ile olan etkileşimleri şeklinde tanımlamıştır. Bu üç olgu toplumsal yapı, doğa ve insanlardır (akt. Ayhan, 1976).

Peter Burke (2008) ise; kültürün belirli bir kavramı ifade etmediğini söyler. Eskiden kültür denildiğinde ilk olarak akla ‘yüksek kültür’ ün geldiğini ilerleyen zamanlarda halkın kültürünü de içine alan bir ifadeye evrildiğini belirtir. Daha sonradan bilim dalları ve güzel sanatların da bu tanıma eklendiğini söyler. Nitekim gelinen noktada ise kavram olarak kültürün daha kapsamlı bir anlama ulaştığı ve okumanın, konuşmanın, çeşitli

uygulamaların ve imgelerin, insan eliyle üretilen şeylerin de içeriğine dahil edildiğini ifade eder.

Kültür varlığın bir parçası, varlığın yapısını belirleyen sosyal süreçler neticesinde öğrenilen uygulamalar ve inançların, maddi ve manevi öğelerin birliği manasına gelmektedir (Sapir'den akt. Çoban, 2005).

Kültür insanlık tarihine eşlik etse de toplumların yapıp eylediklerini açıklamak bakımından yeni bir olgudur (Aydın, 2020). Amerikalı antropologlardan Kroeber ve Kluckhohn, kültür konusu ile ilgili yayımladıkları antolojide kültür ve kültüre ilişkin kavramın 164 farklı tanımlamasını bir araya getirmiş ve tartışma konusu edinmişlerdir. Bu çalışmayı eleştiren bir sosyal bilimci olan (Berelson, 1964) “Bilimsel bir kavramın bu kadar çok tanımı varsa onun tanımlanmayacağını kabul etmek gerekir” demiştir. (akt. Güvenç, 2020).

Türkiye’ de kültürü sistemli bir biçimde ilk kez tarif eden Ziya Gökalp’tir. Gökalp’e (1976) göre kültür; “Cemiyetin bütün bireylerini birbirleriyle bağlayan, aralarında dayanışma meydana getiren, dini, hukuki, ahlaki, bedii, içtimai, fenni, iktisadi müesseselerin heyeti mecmuasıdır”.

Dolayısı ile farklı bilim insanları tarafından farklı tanımlamaları yapılan, insan tarafından üretilen, değişen ve değiştiren, öğrenilip sonraki kuşaklara aktarılabilen ideali işaret eden kültürün, tek bir tanımının yapılamadığını söylemek mümkündür.

İnsan ve kültür arasındaki ilişkiye bakıldığında sıkı bir ilişki olduğunu söylemek mümkündür. İnsanlar, doğdukları toplumun kültürü içinde büyür ve bu kültür tarafından şekillendirilirler. Kültür, bir toplumun değerleri, inançları, normları, davranışları, dil ve sanat gibi unsurlarını içerir. İnsanlar, kültürleri sayesinde toplumun bir parçası haline gelirler ve kültürleriyle kimliklerini oluştururlar. Kültür, insanların düşünme, hissetme, davranma ve iletişim kurma biçimlerini etkiler. İnsanlar, kültürleri aracılığıyla dünyayı anlamlandırır, değerlendirir ve kendilerini ifade ederler. Kültür, herkesin karşı karşıya geldiği ve içinden geçtiği karmaşık gündelik dünyadır.

Kültür, insanların ihtiyaçlarını karşılamalarına yardımcı olur. Beslenme, barınma, giyim gibi temel ihtiyaçların yanı sıra sosyal ilişkiler, kimlik oluşumu, anlam arayışı gibi daha soyut ihtiyaçları da kültürler aracılığıyla karşılanır. Ancak, kültür aynı zamanda insanları sınırlandırabilir ve bazı durumlarda ayrımcılığa veya baskılara neden olabilir. Kültürel normlar ve değerler, bazı insanların diğerlerinden farklı veya dışlanmış hissetmelerine yol açabilir. Bu nedenle, kültürlerarası anlayış, hoşgörü ve saygı önemlidir. Kültürlerarası etkileşim, insanların farklı kültürel deneyimlerden öğrenmelerini ve birbirlerini anlamalarını sağlar. Bu, insanların kendi kültürlerine ait

sınırlı bakış açılarını genişletmelerine ve kültürel çeşitlilikten zenginleşmelerine yardımcı olur.

Sonuç olarak kültür, insanın toplumsallığı bağlamında insan olma durumunu açıklığa kavuşturan bir kavramdır. İnsanın kültür sahibi olması ve onun sayesinde varlığına ve içinde yaşadığı evrene anlam kazandırması, onu diğer canlılardan ayıran en önemli özelliğidir. Kültür kavramı, insanın dünya ile ilişkisi sonucunda oluşan değişen, dönüşen, farklılaşan bir sürecin neticesini ortaya koysa da kültür kavramına ilişkin kültürel karşılaşmalar ve etkileşimler sonucunda farklı kavramlar ortaya çıkmaktadır. Bu kavramların kültürü meydana getiren bazı unsurların kayboluşunu açıkladığı ve kültürel değişim dönüşüm sürecini ifade ettiğini söylemek mümkündür. Bu bakımdan kültüre ilişkin ortaya çıkan bu kavramların açıklanması önem arz etmektedir.

2.2. Kültürleşme

Göç eden birey ve toplulukların, içine doğdukları kültürden, yani yaşam pratiklerinden farklı bir kültür ile karşılaşmaları halinde, birbirlerinden farklı iki kültürün etkileşim halinde olması kaçınılmaz olmaktadır. Bu doğrultuda hem azınlık durumunda olan göçmenlerin hem de göç edilen yerdeki ev sahibi yerel halkın, birbirleriyle olan ilişkilerinin ve etkileşimlerinin araştırılmasına yönelik olarak kültürleşme kavramı ortaya atılmıştır.

Farklı kültürlere sahip insanların bir araya gelmesi, yeni bir olgu değildir. İnsanoğlu tarih boyunca dünyayı çeşitli nedenlerle gezmekte, daha iyi yaşam koşulları aramakta, zulüm ve felaketlerden kaçmakta, ticaret yapmakta veya fethetmek ve sömürgeleştirmek amacıyla seyahat etmektedir. Bu faaliyetler, farklı kökenlere sahip insanların karşılaşmasına yol açmıştır. Bu süreç, ilgili insanların orijinal yaşam ve kültür kalıplarında değişikliklere ve yeni toplumların oluşumuna yol açmıştır.

Kültürleşme kavramına ilişkin ilk bilimsel tanım 19. yüzyılın sonuna doğru Amerikalı olan sosyal antropologlarca yapılmıştır. Birbirinden farklı toplumlar arasındaki kültürel etkileşimler sosyal değişim ve dönüşüm üzerine yapılan geniş çapta araştırmalar 1930' larda Amerika Antropolog dergisinin (Redfiel, Linton ve Herkoyist, 1936) bu kavram ile ilgili bir bildiri yayınlamasına sebep olmuştur. Böylelikle kültürleşme kavramının bilinen ilk tanımlarından birisi bu yazarlar tarafından yapılmıştır. Bu tanıma göre kültürleşme “farklı kültürlere sahip bireylerin, birbirleriyle sürekli, doğrudan temas kurması sonucunda, bir tarafta ya da her iki kültürün orijinal kültür kalıplarında meydana gelen değişiklikler ve ortaya çıkan olgulardır”. Bu bağlamda kültürleşme, bireylerin ve

grupların farklı ve yeni bir kültürel ortama girdiklerinde, yaşadıkları sosyal ve psikolojik her türlü değişiklikler olarak tanımlanır (Navas vd., 2005: 22, 23).

Bir başka tanıma göre kültürleşme; ev sahibi toplumun üyelerinin ve göçmen grupların kültürel karşılaşması sonucu sosyolojik ve psikolojik değişim süreçleridir. Bireylerin tutum ve davranışlarına yönelik değişim sürecini içeren kültürleşme, günlük hayattaki kültür pratiklerinin ve toplumsal alandaki sosyal kurumları içermektedir (Roebers, 1997: 10 ve Berry, 2006: 306-309). Löffler (2011) kültürleşmeyi yerleşik kültüre geçiş veya yakınlaşma olarak tanımlamakla birlikte kültürleşmenin birey ya da grupların kültürel ilişki tecrübeleriyle bağlantılı olduğunu savunur. Aynı zamanda kültürleşmenin kültürel bütünleşme süreci olduğunu vurgular ve toplumlardaki yabancı birey ya da grupların uyumu için bu sürecin ideal olduğunu ifade eder. Göç ve uyumun birleşme noktası olarak tanımlanan kültürleşme süreci hem hâkim toplum bireyleri hem de kültürel olarak azınlık konumundaki göçmen gruplar için kaçınılmaz olmaktadır (Kıran ve Yetkin-Aker, 2019: 73).

Sosyal Bilimler Araştırma Konseyi (1954: 974)' nin tanımına göre kültürleşme, iki veya daha fazla özerk kültürel sistemin birleşmesiyle başlatılan kültür değişimi, kültürel aktarımın bir sonucu, etkileyen kültürün yabancı özelliklerinin veya kalıplarının kabul edilmesini takip eden geleneksel yaşam tarzlarının karşılıklı uyumu şeklindedir (Berry, 2005: 701). Berry' nin (1990) kültürleşme sürecine ilişkin öne sürdüğü modele göre; geçmişlerinde farklı kültürel kodlara sahip bireylerin en üst seviyede olabilmesi, kültürleşme sürecine ilişkin farklılıklar gösterebilir. Bu süreçte “bütünleşme” aşamasında olan bireyler arzulanan şekilde kültürleşme sürecini tamamlarlar. Değişkenlik gösterebilecek nedenlere bağlı olarak, kendi kültürleri ve yeni kültürler ile özdeşleşme sağlayamayan bireyler ise “marjinal” bireyler olarak yabancılaşabilirler. Sosyal çalışmacılar açısından kültürleşme, uygulamanın kültürel bakımdan yetkin olmasına katkı sağlarken farklı kültürel kodlara sahip müracaatçı grupları açısından kültürleşme ise toplumsal uyuma bağlı olarak müdahale sürecinin başarıyla sonuçlanmasına da katkı sunar (Berry'den akt. Şen, Varan, 2020).

Barry'nin kültürleşme sürecine ilişkin öne sürdüğü modele göre baskın kültürü benimseme ya da benimsememe ve öz kültürü muhafaza etme ya da etmeme durumuna göre dört kategori ortaya çıkmaktadır. Bireylerin hem baskın kültürü benimseyip hem de öz kültürü muhafaza etme durumları yüksekse bütünleşme; her ikisi de düşükse marjinalleşme, baskın kültürü benimserlerken öz kültürü muhafaza etme durumları düşük olması halinde ise asimilasyon ve tam tersine öz kültür muhafazası yüksekken baskın kültürü benimseme düşükse ayrılma görülmektedir (Berry, 1997; Berry ve Sam 1996).

İki kültür arasındaki uyum süreci olarak tanımlanan kültürleşme, farklı kültürel geçmişe sahip bireylerle yakından ilgili bir kavramdır. Bu bireylerin kendi gelenek ve görenekleri, normları, değerleri, inançları, dilleri baskın olan kültürle temas etmesi halinde kültürleşme süreci başlamaktadır (Clark ve Hofses, 1998).

Kültürleşme sürecinin sonunda ortaya çıkan değişim, en az iki farklı kültür arasındaki kültürel farkların derecesine ilişkin, hangi koşullarda oluştuğuna, ilişkinin oluşmasına aracı olan ve ilişkiyi devam ettiren varlıkların ve yeni oluşumların akışına bağlı olarak çeşitlilik arz etmektedir. Özetle söylemek gerekirse kültürleşme; “*birleşme ya da erime*” (iki farklı kültürün tek bir kültürü meydana getirmesi), “*içine alma*” (bir kültürün özgünlüğünü yitirerek varoluşunu diğer kültürün içerisinde bir alt kültür olarak devam ettirmesi), “*yok olma*” bir kültürün ikinci bir kültür içinde kaybolması), veya “*uyum*” (kültürlerin bir denge halinde olması) gibi sonuçlar meydana getirmektedir. (Özkalp, 1986). Teske ve Nelson ise (1974: 358) kültürleşmenin göze çarpan birkaç özelliğini şu şekilde özetlemiştir.

1. Kültürleşme bir sonuç olarak değil süreç olarak değerlendirilir.
2. Bu süreç hem grup olgusu hem de bireylerin olgusu olarak tasavvur edilebilir fakat, bireysel düzlemde kültürleşme genel olarak grup düzeyindeki kültürleşmenin etkisi altında kalır. Bunun yanında bu süreç alt kültürler arasında olduğu kadar özerk kültürel gruplar arasında da işlevini sürdürür.
3. Kültürleşme, keskin bir şekilde tek yönlü bir süreç olarak ele alınsa ve ideal tip anlamında bu şekliyle değerlendirilse de kesinlikle çift yönlü bir süreçtir, yani iki yönü olan karşılıklı bir ilişkinin varlığından söz edilir.
4. Kültürleşmenin meydana gelmesi için doğrudan temas gerekli bir ön koşul olarak kabul edilmektedir.
5. Baskın olma durumu kültürleşmenin yönünü ve derecesini belirlemede göze çarpan bir unsurdur., fakat baskınlığın kültürleşmeye yön verme ve kültürleşme üzerindeki derecesi belirsizdir. Öteki taraftan baskın-hâkim bir ilişkinin olmadığı yerde de kültürleşmenin gerçekleşmesinden bahsedilir.
6. Kültürleşme, grup ya da bireylerin değerlerinde değişim meydana getirme koşuluna bağlı değildir, buna rağmen değerlerin kültürleşmesi söz konusudur.
7. Yeni bir kültüre katılan birey ya da grubun olumlu yönelimi bir koşul olarak kabul edilmemektedir.
8. Kültürleşen grup ya da bireye yönelik grup dışından olumlu yönelim ya da kabul gerekli ön koşul değildir.

9. Kültürleşme, referans grubun yönelimindeki değişikliklere bağlı olarak gerçekleşmez.

Kültürleşme kavramı batıda doğmuş bir kavram olup, literatürde yeni kullanılmaya başlanan ve Türk Dil Kurumunda henüz yer edinmemiş olan güncel bir kavramdır. Terminolojide “acculturation” yani “kültürleşme” farklı bir grubun kültürlerine ait özelliklerini benimseme süreci ve bu farklı kültürlerin etkileşimlerinin çıktısı olarak tanımlanmaktadır. Kültürleşme, dil, gelenekler, örf ve adetler gibi çeşitlilik arz eden konularda g   ile birlikte oluşan yeni toplum ile özgün toplum arasındaki kültürel karşılaşma sonucundaki etkileşim olarak da tanımlanabilir (şahin, 2010).

Kültürleşme sürecinde bireyler ve gruplar değişebildiği gibi tüm kültürel unsurlar, kurumlar ve araçlar da değişikliğe uğramaktadır. Kültürleşme sürecinin ilk ön koşulu en az iki ayrı kültür sisteminin bir arada bulunmasıdır. Ancak bu yeter koşul değildir, bunun yanında ilişki ve etkileşimin s rekli ik arz etmesi gerekir. Bu etkileşim ve iletişim süreci içinde kültürleşme, belli bir zamanda başlayıp bir süre sonra belli düzeylere ulaşır. Kültürleşme, genel anlam itibari ile başka bir kültürle alişveriş veya ilişki sonucu ortaya çıkabilen bir *kültür değişmesi*’ dir. K lt rleşmeye  rnek olarak, yabancı ülkelere gidip orada uzunca s reler kalan bireyler ve gruplar üzerinde gözlemlenebilen değişimler gösterilebilir (Güvenç, 2020).

Kültürleşme bireysel olarak zorla gerçekleştiriliyorsa trans-kültürasyon, bir toplumun diğer toplumu yutması, eritmesi sonucuna ulaşıyorsa, özümseme (asimilasyon) adını almaktadır. Osmanlı Devleti’nin Enderun Okulu’na getirdiği Hristiyan kökenli çocuklardan paşalar, vezirler, sadrazamlar yetiştirmiş olması -Osmanlı açısından-bakıldığında başarılı trans-kültürasyon’ a (zorla kültürleme)  rnek olarak gösterilebilir. (Berkes’den akt. Güvenç, 2020: 165). Buna karşılık olarak Amerika’ ya göç edip yerleşmiş olan Avrupalı göçmenler orada karşı karşıya geldikleri Amerika’nın yerli kültürünün birçok yanlarını hızla  z msediler. Tarihi yazarlar ve romancılar da kültürleşme üzerinde durmuşlardır. Nobel Edebiyat  d l  almış olan *Drina Köprüsü* (Andri , 1962) romanı, Osmanlılar ile Sırlar arasındaki yüzyıllar boyunca süregelen kültürleşmenin öyküsüdür. Türk yazarlardan olan Kemal Tahir ise kültürleşmeyi çok iyi anlamış ve romanlarında anlatmıştır (Güvenç, 2020).

Sonuc itibariyle denebilir ki kültürleşme, bir kültürün dıştan gelen etkilerle değişim sürecini ifade eder. Fakat bu dış etkiler mutlak anlamda bir baskıyı gerektirmez. Kültürleşme serbestçe gerçekleşebildiği gibi üsten gelen yaptırıma dayalı olarak, mecburi bir değişim de olabilmektedir.

2.3. Kültürel Uyum

Kültürel uyum, birbirinden farklı, en az iki kültürel topluluğun birbiriyle olan iletişim ve etkileşimleri sonucunda daha az etkin olan kültürün baskın kültüre uyum sürecini ifade etmektedir. Göç Terimleri Sözlüğünde kültürel uyum tanımı şöyledir; özellikle göç hareketleri veya ekonomik yer değişimleri aracılığı ile farklı kültürlerden gruplar arasında doğrudan ve sürekli temas olmasından kaynaklanan, kültürel adetlerdeki (fikirler, söylemler, değerler, normlar, davranışlar, gelenekler) bir dizi değişim. Kültürel uyum, bir grubun kendi kültürünü özel alanlarında korurken, kamusal hayatlarında baskın kültürün özelliklerini benimsediklerinde gerçekleşir. Kültürel uyum, iki orijinal kültürün unsurlarını sentezleyen yeni bir kültürün ortaya çıkmasıyla da sonuçlanabilir (Uluslararası Göç Örgütü (IOM), 2009).

Kültürel uyum, bireylerin ya da toplumların kendi kültürlerinin dışında bir kültüre uyum sağlama süreçlerini ele alan bir kavramdır. Karşı kültürle olan etkileşim öğrenme ile başlayan ve iletişim kurma becerisine sahip olma, bunu davranışları ile ortaya koyma eğilimini gösteren bir süreci ifade eder (Temel Eğinli ve Yalçın, 2016). Kültürün insanlar tarafından üretildiği gerçeği göz önünde bulundurularak değerlendirildiğinde, iki farklı kültüre sahip insan toplulukların bir araya gelmesiyle birtakım etkileşimler kaçınılmaz olarak gerçekleşmektedir. Bu etkileşim sonucunda insan toplulukları uyum süreci içine girerler. Kültürel uyum yukarıda bahsedilen kültürün bir başka bileşeni olan kültürleşme kavramı ile karıştırılsa da esasında farklı bir süreci tanımlamaktadır. Uyum; kültürleşme sonucunda ortaya çıkan değişiklikleri ve dönüşümleri ifade eder (Berry ve ark., 2021). Özetle, kültürel uyum süreci içinde karşılaşılacak kültürlülerin asimile olması, birbirleriyle uyum sağlaması, farklı ya da marjinal grupların meydana gelmesi kültürleşme ile gerçekleşmektedir denebilir.

Etnik kökenli farklılıkların tamamı ile yok olmasının imkânsız olduğunu fakat farklılıkların birbirleriyle entegre olabileceğinden bahseden Andrew M. Greeley (1971: 53-58), bu entegrasyon sürecinin altı aşamada gerçekleşeceğini ileri sürer. Bahsedilen teoride, göçmenlerin ancak birkaç kuşak geçtikten sonra yeni yaşamaya başladıkları toplum ile entegrasyonlarının gerçekleşeceği belirtilmektedir. Göçmenlerin kendi kültürlerinin tehlike altında olduğunu düşündüğü ilk aşama olan kültürel şok olarak tanımlanan aşamadan; kimlik ve örgütlenme bilincinin geliştiği, göçmenlerin işçi sınıfından vasıflı ve yarı vasıflı işçi konumuna geldiği ve artık hâkim dili kullandıkları ikinci aşamaya geçilmektedir. Üçüncü aşamada ise; göçmen grupları içinde yer alan seçkin bireylerin akademik ve sanatsal açıdan yetenekli olanları ait oldukları etnik grupta kalmaktansa yeni yaşamaya başladıkları toplumla entegre olma eğilimi göstererek asimile

olmaya başlarlar. Bu aşamada göçmenler artık nitelikli işlerde çalışmaya başlar ve orta sınıfta yer almaktadırlar. Militanlık aşaması olarak tanımlanan dördüncü aşamada, göçmen gruplar üst ya da orta sınıfta yer almaktadırlar. Yaşadıkları yerde etnik çatışmalar meydana gelmeye başlar ve hâkim topluma rağmen bölgenin kendilerine ait olduğunu, orayı yönetebileceklerini iddia ederler. Göçmenlerin artık yüksek öğrenim görmüş, eğitilmiş ve bölgeye hâkim toplum ile uyum sağlama aşamasına geçildiği antimilitan ve kendinden nefret aşamasında ise, göçmen gruplar içinde elitlerde artış meydana gelmektedir. Bu artış ile birlikte grup içinde yabancılaşmalar olacaktır ve bir önceki aşamada gösterilen militan tutumlar yadırganacaktır. Kendilerine ve içinde yaşadıkları etnik gruba yabancılaşmış bireyler artık altıncı ve son aşama olan uyum aşamasında, içinde yaşadıkları topluma uyum sağlayacaklardır. Bu grup içinde köklerinin bağlı olduğu ülkeler ile aralarında derin bağları olmayan yeni kuşaklar baş gösterecektir, Köken ülkelerini yalnızca atalarının doğup büyüdüğü yer olarak görecektirler. Etnik şuuru kaybolmamıştır fakat bu aşamada yeni toplumla tam bir uyum sağlanmıştır (1971: 53-58, akt. Ceceli Köse, 2012).

Greeley'in bu teorisi ilk göç eden nesille başlayan ve sonraki nesillerde tamamlanan kuşaktan kuşağa bir uyum sürecinden bahsetmektedir. Bu teoriye göre uyum süreci sona erdiğinde, asimilasyon ya toplumdan dışlanma değil birbirleriyle entegre olmuş ve uyum sağlamış bir toplum meydana gelecektir.

Farklı düşünürler tarafından yapılan tanımlar doğrultusunda denebilir ki; kültürel uyum, bireylerin bir topluma veya gruba entegre olma sürecidir. Bu süreçte, bireyler yeni bir kültürel ortama uyum sağlamak için dil, değerler, normlar, davranışlar, gelenekler ve sosyal beceriler gibi kültürel unsurları öğrenirler. Bu öğrenme ve uyum süreci çeşitli yollarla gerçekleşebilir. Ayrıca, kültürel uyum, toplum içinde iletişim kurma, iş bulma, eğitim alabilme ve sosyal ilişkiler kurma gibi fırsatları artırabilir. Ancak, kültürel uyum süreci her birey için farklı olabilir ve zaman alabilir. Bu süreç karşılıklı anlayış, hoşgörü ve saygı üzerine kuruludur. Farklı kültürel gruplar arasında iletişim ve etkileşim sağlamak, kültürel çeşitlilikten zenginlik yaratmak ve toplumsal uyumu güçlendirmek için önemlidir. Kültürel uyum süreci, göçmenler, mülteciler, uluslararası öğrenciler ve diğer kültürel gruplar için önemli bir konudur. Bu gruplar, yeni bir ülkeye veya topluma entegre olurken kültürel uyum sürecini deneyimler ve bu süreçte desteklenmeleri ve rehberlik almaları önemlidir. Kültürel çeşitliliği kabul etmek ve farklı kültürel gruplar arasında hoşgörü ve anlayışı teşvik etmek, toplumun daha kapsayıcı ve adil olmasını sağlar.

Yukarıdaki bilgiler ışığında bu çalışmanın örneklemini herhangi bir nedenle anavatanlarından göç eden bireyler oluşturmaktadır. Başta da belirtildiği gibi, bu çalışmanın temel amacı, göç etmiş olan bireylerin kültürel uyum süreçlerini çokkültürcü sosyal hizmet perspektifinden anlamaya çalışmaktır. Bu noktada, çalışmaya temel oluşturabilecek kültürün bileşenlerinden olan kültürel uyum kavramı konuyu anlamak açısından oldukça önem arz etmektedir.

2.3.1. Kültürel Uyuma Etki Eden Faktörler

Göç ve kültürel uyuma yönelik çalışmalar bu süreç içinde göçmenlerin dil, din, cinsiyet, yaş, eğitim durumu gibi sosyodemografik özelliklerinin yanında ev sahibi konumundaki ülkede geçirdikleri zaman, sosyal mesafe ve ayrımcılığa yönelik algılar, sosyal kimlikleri gibi etkenlerin uyumu etkilediğini göstermektedir (Saygın ve Hasta, 2018) Bu başlık altında kültürel uyum süreci üzerine etkiler yaratan faktörlere değinilecek ve bu faktörler açıklanmaya çalışılacaktır.

2.3.1.1. Dil

Kültür ve dil her toplumun yaşayışının en önemli parçalarından birisidir. Konuşma yeteneği insanın temel niteliğidir. İnsanlığın bugünkü koşullara sahip olması bu sayede gerçekleşmiştir. Göçmenler ve hâkim toplumun bir arada uyum içinde yaşayabilmelerinin önkoşulu ise dil aracılığı ile gerçekleştirecekleri iletişimdir. İletişimin olmadığı yerde insan topluluklarından bahsetmek pek de mümkün değildir. Bu bağlamda göçmenler ve hâkim toplum arasında dillerin farklı olması göçmenler açısından uyumu güçleştirmektedir (Ward ve Kennedy 1992; Berry 2006; Masgoret ve Ward, 2006). Toplumdaki göçmen ve yerleşik birey ya da grupların dil farklılıklarının ortadan kaldırılması kültürel uyumu olumlu manada etkileyecektir (Schmitz, 2001, Berry 2006; Masgoret ve Ward 2006). Hâkim kültürün değerleri, toplumsal normları, kültürel özelliklerinin aracı olan dil, kültürel etkileşimin dışında göçmenlerin karşı kültürün farklı yönlerini öğrenmesini sağlamaktadır. Göçmenlerin hâkim toplumla etkileşim içinde olmaları ancak onların dillerini öğrenmeleriyle mümkündür (Masgoret ve Ward, 2006). Göçmenler ve hâkim toplumun aynı dili konuşabiliyor olması bu iki grubun daha fazla iletişim ve etkileşim halinde olmalarına ve kaynaşabilmelerini sağlamaktadır. Böylelikle azınlık konumunda olan göçmenlerin kültürel uyum sorunları azalmakta ve uyum süreci kolaylaşmaktadır (Ward ve Kennedy, 1993). Bununla birlikte göçmenlerin hâkim toplumun kültürünün değerlerini öğrenmelerinde ve buna bağlı olarak kültürel uyum düzeylerinin artmasında hâkim topluma ait radyo, televizyon ve basılı yayınların da

katkısı vardır. Bu unsurların kültürel uyuma olumlu manada katkı sağlayabilmesi için hâkim toplumun dilini bilmek önem arz etmektedir (Masgoret ve Ward, 2006).

2.3.1.2. Din

Göçmenler ile hâkim toplumun farklı dini inanışları benimsemesi ve uygulaması yine kültürel uyuma etki eden unsurlardan birini teşkil etmektedir. İnançların bu bağlamda farklılaşması ilgili grupların birbirlerine karşı olumsuz tutum ve davranış sergilemelerine sebep olmakla birlikte kültürel uyumu ve toplumsal kabullenme sürecini zorlaştırmaktadır (Ward ve Kennedy, 1992; Berry, 1997; Masgoret ve Ward, 2006). Bu bağlamda uyumun dini boyutuyla ilgili yapılan araştırmalarda, birey ya da grupların dini farklılıklara karşı direnç gösterdikleri ortaya koyulmuştur. Bu araştırmalar, dini hassasiyetleri ve bağlılıkları olan bireylerin kendi kültürlerini sürdürme eğilimlerinin yüksek olduğunu ve hâkim toplumdan ayrılma yöneliminde bulunduklarını göstermiştir (Güngör ve Bornstein, 2009).

2.3.1.3. Cinsiyet

Göçmen bireylerin cinsiyetinin kültürel uyum üzerinde etkileri bulunmaktadır. Bu bağlamda yapılan çalışmalar, göçmen erkek bireylerin yeni topluma uyum sağlama düzeylerinin yüksek olduğunu söylemektedir. Bu manada erkek bireylerin sosyal hayat içinde daha aktif olmaları, iş ilişkileri nedeni ile hâkim toplumla etkileşiminin daha fazla olması uyum sürecini kolaylaştırmaktadır. Erkek göçmenlerin hâkim toplumla etkileşim ve iletişimlerinin artması, bireyler arası ilişkilerin oluşmasını, hâkim toplumun dilinin kullanımını ve kültür geçişini desteklemektedir. Ancak geleneksel kodlara sahip toplumlardan göç eden kadınların toplumsal olarak ona atfedilen rolleri sebebiyle evde daha fazla vakit geçirmesi kültürel etkileşimi azaltmakta ve uyumu zorlaştırmaktadır (Ataca ve Berry, 2002; Steffen ve Merrill, 2011'den akt. Saygın ve Hasta, 2018).

Açıkalın (2018) yapmış olduğu bir araştırmada kadınların topluma uyum ve katılım süreçlerinin zorlaştırdığını ifade eden bulgular elde etmiştir. Buna benzer başka bir çalışmada Amerika'da yaşayan Kore asıllı göçmen erkeklerin uyum sağlama eğilimlerinin göçmen kadınlara göre daha fazla olduğunu ifade eden Jasti, Lee ve Doak (2011) çalışmalarında bu durumu; erkeklerin sosyal hayatta daha aktif olmaları dolayısıyla hâkim toplumla daha fazla etkileşim içinde olmalarına ve toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanan etkilerle açıklamaktadır.

2.3.1.4. Eğitim Durumu

Eğitim göçmenlerin kültürleşme sürecini olumlu manada hızlandıran ve onların hâkim toplumun kültürüne uyumlarını kolaylaştıran en önemli unsurlardan birisidir. Göçmen bireylerin eğitim düzeyleri arttıkça hâkim toplumun dilini öğrenme ve kullanma (Yağmur ve van de Vijver, 2012), yeni dillere aşına olma (Ataca ve Berry, 2002) olasılıkları artmakta, bu durum ise göçmenlerin kültürleşme eğilimi olarak bütünleşmeyi benimsemelerini sağlamaktadır. Lee ve Green (2010) Amerika'ya göç eden, eğitim düzeyi yüksek Hmongların (Güneydoğu Asya'da yaşayan bir halk) eğitim düzeyi düşük Hmonglara göre daha fazla bütünleşme içinde olduklarını tespit etmişlerdir. Trebbe (2007) ise, Almanya'da yaşayan birinci kuşak Türklerin bütünleşme eğilimlerinin düşük olduğunu ortaya koymuş ve bunu da çalışmaya konu olan Türklerin yaşlarının büyük olmasına, eğitim düzeylerinin düşük ve dil donanım ve kapasitelerinin yetersiz olması ile bağdaştırmıştır.

2.3.1.5. Göç Edilen Ülkede Kalış Süreleri ve Yaş

Göçmenlerin yaşları ve göç ettikleri ülkelerdeki kalış süreleri de kültürel uyuma etki eden faktörler arasında yer almaktadır. Yapılan araştırmalar göçün daha genç yaşta yapılmış olması ve göç edilen ülkede daha uzun süre kalınmış olması da kültürel uyumu olumlu manada etkilediğini göstermektedir (Jasti ve ark. 2011, Mahmud ve Schölmerich 2011). Trebbe' in (2007) yapmış olduğu bir çalışma, göçün daha küçük yaşlarda yapılmış olmasının uyum sürecini olumlu yönde arttırdığını göstermektedir. Bu çalışma, Almanya'daki birinci kuşak Türklerin kültürel uyum sürecinde zorlandığını ifade etmekte ve bunun nedenini de göçmenlerin göç etme yaşının daha ileriki yaşlarda gerçekleştirmiş olmasıyla açıklamaktadır. Bir başka çalışma olan Lee ve Green'in (2010) çalışmasında ise; erken yaşta Amerika'ya göç eden Hmongların geç yaşta göç edenlere kıyasla uyum eğilimlerinin daha yüksek olduğunu açıklamaktadır. Aynı zamanda göç edilen ülkede kalış süresinin artması buna bağlı olarak hâkim toplumla göçmenler arasındaki etkileşimin artmasına (Jasti Lee ve Doak, 2011), dil sorunun ve sosyal dışlanma ilgili inançlarının azalmasına (Gil, Vega ve Dimas, 1994) ve istihdam olanaklarının artmasıyla ekonomik uyumun (Lahti, Horenczyk ve Kinunen, 2011) artmasına neden olmaktadır. Bu durum göçmenlerin hâkim toplum ile arasındaki uyum sürecini desteklemektedir.

2.3.1.6. Sosyal Mesafe

Sosyal mesafe kavramını 1925 yılında ilk kez Bogardus milliyetçi ve ırkçı tutumların ölçülmesi amacıyla ortaya atmıştır. Bogardus' un geliştirdiği sosyal mesafe

kavramı, bireyin diğer gruplarla ilişkileri üzerindeki ret ve kabul düzeylerinin karşılaştırılmasını hedeflemek üzere geliştirilmiştir. Bogadrus' a (1959), göre sosyal mesafe, insanların birbirlerini gözeterek karşılıklı olarak tecrübelerini anlama ve hissetme derecesidir. Ona göre sosyal mesafe kavramı, gruplar arasındaki etkileşimlerin tabiatını ve bu ilişkilerin özelliklerini göstermektedir. Göçmenlerin uyum düzeyi hâkim toplumla arasındaki sosyal mesafe ile doğrudan orantılıdır. Gruplar arasında algılanan sosyal mesafe arttıkça etkileşim ve uyum güçleşmektedir.

Pettigrew (1960), Güney Afrika'da yaşayan beyaz öğrencilerle yaptığı çalışmasında sosyal mesafenin ve önyargıların geliştirilen önyargıları anlamak bakımından önemli bir değişken olduğunu ifade etmektedir. Yine Morsh ve Smith (1953), ABD'deki bazı etnik azınlıklara yönelik yaptığı çalışmada sosyal mesafenin daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Weaver'in (2008), ABD'de etnik azınlıklar arasında önyargı ve sosyal mesafenin durumunu belirlediği çalışmasında son yıllarda değişen kültürel gruplara olan olumsuz tutum ve davranışlarının azaldığı fakat dezavantajlı bireylere karşı ön yargının halen devam ettiğini açıklamıştır.

2.3.1.7. Sosyal Kimlik

Sosyal kimlik kuramı; kişinin bireysel kimliğinin yanında toplumda var olan gruplara aidiyetinden etkilenen sosyal bir kimliğinin olduğunu vurgulayan kuram olarak tanımlanmaktadır. Bireyin benlik algısının bir parçası olan sosyal kimlik; kişinin üye olduğu gruplarda öğrendiği bilgi, grupla kurduğu bağ ve grup üyeliğine atfettiği değeri ifade etmektedir (Tajfel, 1981: 255).

Kültürleşme süreci ve uyumla ilgili literatürde; göçmenlerin kendi kültürel kimliğine bağlılıkları ve uyum arasında ters bir orantı olduğu yer almaktadır. Bu ters orantı şu şekildedir; göçmenlerin öz kültürel kimliklerine bağlılıkları arttıkça uyum azalmakta ve güçleşmektedir, azaldıkça ise kültürel uyum süreci daha artmakta ve kolaylaşmaktadır. Avrupa'da yaşayan göçmen Türklerin uyum süreci üzerine yapılan bir çalışmada, katılımcıların kültürel geçmiş ve kimliklerine olan bağlılıkları ile dindarlık ve öz kültürlerini devam ettirme eğilimleri arasında ilişki olduğu ifade edilmektedir (Yağmur ve van de Vijver, 2012). Yine Fransa'da uyumu benimseyen Faslı ve Romanyalı göçmenlerin kendilerini tanımlarken hem Fransa hem de Romanyalı olarak tanımladıklarını, kendilerini sadece öz kimlikleriyle tanıtan göçmenlerin ise ayrılma eğiliminde olduklarını ortaya koymuştur (Badea vd. 2011). Araştırmacılar kendilerini yalnızca öz kimlikleriyle tanıtan katılımcıların kültürel uyum sürecinde zorlandıklarını ifade etmiştir.

2.3.1.8. Algılanan Ayrımcılık

Ayrımcılık, bir kişinin diğer bir kişiye veya gruba karşı farklı davranması, onları dezavantajlı konuma getirmesi veya ayrımcı uygulamalar yapmasıdır. Bu farklı davranışlar, cinsiyet, ırk, din, dil, cinsel yönelim, engellilik, yaş ve diğer faktörlere dayanabilir. Ayrımcılık, insan haklarına aykırıdır ve toplumsal adaletsizliğe neden olmakla çalışmamızın konusu olan göçmenlerin kültürel uyumunu zorlaştırmaktadır. Algılanan ayrımcılık ise, kişi ya da grupların; etnik kimliği, fiziksel özellikleri ve sahip oldukları kültürel özellikleri nedeniyle haksız ve olumsuz tutum ve davranışlara maruz kaldığı inancıdır. Toplumda var olan kültürel azınlık olarak görülen gruplar ve düşük statüleri olan toplumsal grupların maruz kaldığı ayrımcılık, hedef grupların toplumdan dışlanmasına ve haklarının kullanmasının önüne geçilmesine neden olmaktadır (Gülmez, 2009).

Ayrımcılıkla karşı karşıya kaldığını düşünen grup ya da birey açısından, ayrımcılığa atfedilen iki özellikten bahsedilmektedir. Bunlar; bireyin maruz kaldığını düşündüğü ayrımcılığın ait olduğu sosyal grupla ya da yine bireyin sosyal kimliği ile ilgili olduğu algısına inanması ve bireyin maruz kaldığına inandığı ayrımcılığın haksız olduğu düşüncesini benimsemesidir (Major ve Sawyer 2009).

Toplumsal gruplar içinde ayrımcılığa ve dolayısıyla ayrımcılığa bağlı olarak dışlanmaya maruz kalan gruplar arasında göçmenler de yer almaktadır (Berry 2006: 48). Göçmen birey ya da grupların kültürel uyum sürecinde oldukça etkisi olan ayrımcılık düzeyinin artması, kültürel uyum sürecini zorlaştırmaktadır. Kağıtçıbaşı'na göre (1987, 1997, 2011) Göçmenlerin algıladıkları ayrımcılık düzeyinin artış göstermesi toplumda statü kaybına neden olmaktadır ve göçmenler buna bağlı olarak yaşadıkları statü kaybına tepki olarak kültürleşme stratejilerinden ayrılma ve marjinalleşme gibi yönelimler göstermektedirler. Bu durum kültürleşmenin olumsuz yönlerini ortaya koymakla birlikte yine kültürel uyuma etki etmektedir. Göçmenlerin içinde yaşadıkları toplumdan ayrışmalarına ve toplumsal yapıyı bozmalarına neden olmaktadır.

2.3.2. Göçmenler ve Kültürel Uyuma Dair

Göç, içinde barındırdığı dönüm noktalarıyla uzun bir geçmişe sahiptir. Rönesans ve Orta Çağ toplumlarının dağılması, sömürgeleştirme, ticari devrim, sanayi devrimi, serbest piyasa toplumlarının ortaya çıkışı teknolojik ilerleme ve modern eğitim sisteminin geliştirilmesi özellikle uluslararası göçün büyümesine katkıda bulunmuş önemli faktörlerdendir. Son yıllarda küreselleşme ile birlikte, özellikle bilgi teknolojisindeki

devrim niteliğindeki değişiklikler yoluyla göçler daha da artmıştır. Dünya üzerinde tüm ülkelerin bu artan göç olaylarından etkilendiği görülmektedir. Göç sebepleri genel itibarı ile demografi, siyaset, ekonomi, savaşlar, eğitim sorunları olarak sıralanmaktadır (Kaştan, 2015).

Farklı din, dil, gelenek, görenek özelliklere ve farklı toplumsal yapılara sahip kültür gruplarının karşılaşmalarına sebep olan göç; toplumların kültürel değişim biçimlerine şekil vermekte ve toplumsal değişimi hızlandırmaktadır. Göç hareketleri ile birlikte iki farklı kültürün yeniden konumlandırılma süreci mevcut toplumsal yapıları karmaşık hale getirmektedir. Mevcut toplumda kültür gruplarının yeniden konumlandırılması, toplumsal kimliğin de yeniden inşa edilmesi ve tanımlanması anlamına gelmektedir (Güvenç, 2010: 121).

Bununla birlikte, göçmenler kendi kültürlerinden ayrılarak yeni bir kültüre ait ortamla karşı karşıya gelebilmektedirler. Bu kültürel karşılaşmalar hem azınlık konumundaki göçmenler için hem de ev sahibi konumundaki toplum için çokkültürlü ortamları oluşturarak birtakım sorunları beraberinde getirebilmektedir. Özellikle göç eden gruplar, yeme içme, barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmanın yanında dil, din, örf-adet, gelenek gibi maddi ve manevi değerlerini, normlarını göç ettikleri yerde sürdürme çabası içerisinde olabilmektedirler (Ekici ve Tuncel, 2015).

Günümüzde birbirlerine komşu olan iki ayrı yerleşim yerlerinin dahi kültürel farklılıklar gösterebildiğini görmekteyiz. Durum böyle iken farklı ülkelerden göçlerle birlikte gelen birey, aile ya da grupların da kültürlerinde farklılıklar olabilir. Bu durum farklı kültürler arasında kültürleşme olgusunu meydana getirmektedir. Kültürleşme, göç hareketleri sonucunda göçmenleri doğrudan ilgilendiren bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Göç ile birlikte karşı karşıya kalan iki ya da daha fazla toplumun iletişim ve etkileşimleri söz konusudur. Bu etkileşim de kültürleşmeyi oluşturmaktadır. Kültürleşme sürecinde bireyler uyum sağlamak, asimilasyona uğramak, toplumdan ayrılarak azınlık oluşturmak, marjinal olmak gibi bir yönelim belirler ve sonucunda kültürel uyum gerçekleştirmiş olur.

Bu bağlamda Berry tarafından geliştirilen iki boyutlu kültürleşme modelinden söz edilmektedir. Bu modele göre bireyler egemen olan kültürü özümsemek için tek taraflı hareket ederek, kendilerine ait olan kültürlerden vazgeçmek zorunda değillerdir. Kendi öz kültürlerinden, aidiyetlerinden, kimliklerinden vazgeçmeden yeni karşılaştıkları kültürü tanıyıp hayatlarına tatbik etmeleri olağandır. Birbirinden farklı iki kültürel grubun karşı karşıya gelmesi ile başlayan kültürleşme süresince her birey ya da grup aynı doğrultuda kültürel değişim ya da dönüşüm göstermemektedir (Berry ve ark., 2021: 309).

Berry' nin iki boyutlu olan bu kültürel uyum modeli kültürleşme çalışmaları açısından önemlidir. Kültürleşmeyi tek bir boyutu ile ele almamaktadır. Berry' nin kültürleşme modeline göre dikkat edilmesi gereken noktalar, bireylerin ve grupların kültürleşmelerinin nasıl gerçekleştiği, çeşitlilikleri ve sonuçlarıdır. Bu model, iki temel sorun arasında bir bağ olduğu hipotezinden yola çıkarak oluşturulmuştur. Bunlardan ilki, kültürleşme yaşayan birey ya da grupların kendi kültürlerine ne kadar sahip çıktıkları ve o kültürel mirası sürdürmeye ne derece önem verdiği konusudur. Diğer ise, birey ya da grupların iletişim ve etkileşim kurmaya ve kültürel uyum sağlamaya ne kadar meyilli olduğudur. Berry, bu iki meselenin bağlantılı ve ilişkili olduğunu ileri sürerek dört farklı kültürleşme stratejileri önerir. Bu stratejiler, bütünleşme/entegrasyon, asimilasyon, ayrışma ve marjinalleşme' dir (Berry, 1974, akt. Berry ve ark., 2021: 321). Asimilasyon, bireylerin ya da grupların öz kültürel değerlerinden vazgeçmesi ve yeni karşılaştığı kültürle yakın temasta olmayı arzu ettiği stratejidir. Asimilasyona göre birey ya da gruplar, karşı kültürün değerlerini, normlarını, örf adetlerini, geleneklerini, kabullenir ve bu strateji ile karşı kültüre uyum sağlamış olur. Bireyler kendi kültürlerini koruma eğilimi gösterip buna paralel olarak da yeni kültür ve toplumla iletişim ve etkileşim içinde olmaktan kaçınmaya yönelik bir eğilim göstermesi halinde “ayrışma” stratejisinden bahsedilmektedir. Bütünleşme/entegrasyon stratejisinde ise; birey ya da grupların öz kültürel değerlerini muhafaza ederek bunun yanında aynı karşı kültür ve toplumsal gruplarla iletişim ve etkileşim halinde olmayı tercih ettikleri yol olarak karşımıza çıkmaktadır. Son olarak marjinalleşme stratejisinde, birey ya da grupların öz kültürlerini muhafaza etmek ya da sürdürmek yönünde bir eğilimlerinin olmadığı, bunun yanı sıra yeni toplum ve karşı kültür ile temas halinde bulunmadığı durumları ifade eder (Berry ve ark., 2021). Bu kültürleşme süreci sonucunda ortaya çıkan kültürel uyumda en önemli faktörlerden bir tanesi hâkim toplumun, göçmenlere karşı sergiledikleri tutum ve davranışlardır. Ev sahibi konumundaki toplumun yaklaşımları bu uyum sürecinde göçmenlerin hangi grupta yer alacaklarını belirlemek açısından büyük önem arz etmektedir. Göçmenlerin aidiyet duygusu taşınamaması durumunda marjinalleşmiş bireylerin ortaya çıkması ile birlikte ırkçı tutum ve davranışlar sergileme durumu yaşanabilmektedir. Etnik duyguların var olduğu bir toplumda göç alan ülkelerin bütünleşmiş topluluklar meydana getirme yönündeki göçmen politikalarının etkisiz kaldığı görülmektedir. Toplumda ev sahibi konumundaki gruplarla öteki konumundaki göçmen grubun uyum sağlayarak bütünleşme gösterebilmesi için etnik kimlik ve hislerin meydana getirdiği sınırların kaldırılması ya da aşılması gerekmektedir (Erbaş, 2019: 59-60).

Göç hareketleri sonucu ortaya çıkan tabloda, birden fazla etnik grubun birlikte yaşamaya başlamasıyla ev sahibi toplum kültürel ve sosyoekonomik yapılarında bozulmalar meydana gelmesinden endişe etmektedir. Bu endişelerinin gerçekleşmemesi adına, yeni gelen göçmenlerle etkileşim halinde olmamayı tercih etmektedirler. Göçmen olarak gelen bireyler ise karşı karşıya kaldıkları toplum içinde yaşamlarını sürdürüp var olmak zorunda olduklarından, hâkim kültüre uyum sağlamak adına gerek psikolojik gerekse de sosyal ve ekonomik koşulları doğrultusunda farkında olmasa da uyum stratejileri benimserler.

Bunların yanında, özellikle zorunlu göçler sonrası göçmenlerde kendilerine ve ailelerine yönelik yarının belirsizliğinden ve kaygısından kaynaklanan endişe ve tereddüt hali olmaktadır. Aydın'ın (2017) değerlendirmesine göre, göçün öncesi göç edilecek yerle ilgili karşılaşılabilecek sorunlara ve zorluklara psikolojik olarak hazırlanılmadığında, gidilecek yerin dili, iş olanakları, eğitim olanakları gibi sosyoekonomik durumu hakkında bilgi sahibi olunmadığında ve buna yönelik herhangi bir hazırlık bulunmaması halinde uyum sorunlarının daha da arttığı görülmektedir.

Sonuç olarak bakıldığında bu çağda Dünya üzerinde göçmen sayılarının her geçen gün arttığı görülmektedir. Çeşitli nedenlerle göç hareketleri meydana gelmiş ve bu göç hareketlerinden etkilenmeyen toplum kalmamıştır. Başta gelişmiş batı toplumları olmak üzere Dünyada bu göç hareketinden etkilenmeyen ülke kalmamış ve ülkelerin toplumsal düzenleri yeni gelen göçmenler ve göç hareketleri ile evrime uğramaktadır. Diğer ülkeler gibi Türkiye’ de düzenli ve düzensiz göç hareketlerine maruz kalmıştır. Özellikle coğrafi konumu itibari ile komşu ülkelerde ortaya çıkan iç karışıklıklar son yıllarda bu göç oluşumundan etkilenme oranını artırmıştır. Uluslararası göçlerin çoğalmasına bağlı olarak farklı kültürel kodlara sahip bireylerin bir arada yaşama zorunlukları doğmuş, bu da uyum sorunlarını meydana getirmiştir. Bu durumda “yabancı düşmanlığı” uyum sorunlarının bir parçası olarak yaygınlaşmaya, kendinden olmayana “öteki” olarak tanımlayan hatta “aşağılayan” dışarıda tutan nefret söylemleri ve de eylemleri hızla büyümeye başlayabilmektedir. Bu da hem göçmen bireylerin hem de ev sahibi toplumun uyum sorunları yaşamasına neden olmakta ve toplumun yapısını bozabilmektedir.

Nitekim göçle gelen bireylerin, ev sahibi toplumla karşılaşmasıyla birlikte oluşan farklı kültürlerin bir arada olma durumları, çokkültürlü olarak tanımlanan yaşam dünyaları, çoğunlukla bir zorunluluğun sonucudur. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, ortaya çıkan bu durumun farklı kültürlerin uyum sürecinin insanı değerler odağında gerçekleşmesinin sağlanmasıdır. Farklı siyasal, ideolojik, mesleki yaklaşımların değişen yanıtları olabilmektedir. Ancak sosyal hizmet mesleğinin perspektifinden

değerlendirildiğinde, dışlayıcı, ayrıştırıcı tavırlara son verilmesi ve küreselleşen dünyada kültürel farklılıkların toplumlara zenginlik getireceği görüşünün benimsetilmesi gerekmektedir. Bu da ancak geliştirilecek sosyal politikalar ve çeşitli mesleki ve bilimsel alanlarda ortaya çıkarılacak ortak çalışmalarla mümkün olabilmektedir (Cox ve Geisen, 2014).

Bu bağlamda sosyal hizmet mesleği göç sürecinde farklı kültürlerin meydana getirdiği çokkültürlü ortamlarda çözüme yönelik çalışmalar yapmaya, kültürel yetkinliğe ve kültürel hassasiyete sahiptir. Sosyal hizmet mesleği kalkınma ve hizmeti odağına alarak bir planlama geliştirip, çokkültürcü sosyal hizmet perspektifinden süreci yöneterek, bütüncül bir bakış açısı ile çokkültürlü ortamların toplumları bozan değil aksine onlara zenginlik katan olgular olduğunu benimseten çalışmalar yürütür (Özmete, Arslan, 2018). Bu bakımdan göç gibi içinde birden fazla sorunu barındıran bir olgunun ele alınmasında, multidisipliner bir perspektif ile sorunları ele alan ve bu doğrultuda hareket eden sosyal hizmet gerek sahada gerekse akademik çalışmalar açısından fazlasıyla önem arz etmektedir.

3. ÇOKKÜLTÜRCÜ SOSYAL HİZMET VE GÖÇ

3.1. Çokkültürcülüğü Hazırlayan Bir Etmen Olarak Göç

Sosyal bilimler alanında çokkültürcülük olgusunun tüm dünyada belli olgunluğa eriştiğini söylemek zordur (Anık, 2012). Bu konuya dair tartışmalar genel itibari ile belli bir düzeyde kalmış, farklı fikirlerin bir araya gelmesi ve birbirlerini bütünlemesi mümkün olmamıştır. Sosyal hizmet disiplini açısından ayrı bir önemi olan çokkültürcülük konusunun bu bakış açısından günümüze kadar yeterince ele alınmadığı ve bu bakış açısı ile pek de çalışmalar yapılmadığı gözlemlenmiştir. Çokkültürcülük konusu gerek sosyal hizmet açısından henüz emekleme aşamasındadır denilebilir. Genel olarak sosyolojik bir konu ve olgu olarak tartışılmış, sosyal hizmet mesleğinin çalışma konuları arasında gerek teorik açıdan gerekse mesleki uygulamalar açısından bilimsel çalışmalar sınırlı kalmıştır.

Çokkültürlülük ve çokkültürcülük kavramları genel olarak birbirleri ile karıştırılmakta ya da birbirleri yerine kullanılmaktadır. Bu kavramları birbirinden ayıran farkı ortaya koymak açısından Momin çokkültürlülüğü, kültürel farkların hoşgörü ve barış içinde beraberce yaşama çerçevesinde halk tarafından kabul edilmiş, müzakere edilmesi ve barındırılması gerektiği vurgusuyla tanımlar. Doğuma sınıfa ya da kasta ve sosyal dışlanmaya dayalı eşitsizliği reddeder. Öteki taraftan yine Momin 'e göre çokkültürcülük; kültürel farklılık gerçeğine karşı olumlu ve normlara dayanan tepkileri içinde barındıran sosyal ve siyasal felsefedir. Homojen olmayan bir ülke kültürel farklılık gerçeğine iki farklı yoldan biri ile karşılık verebilir. Bunlardan ilki; kültürel farklılık milli birliğe bir engel olarak algılanır ve Çin'de olduğu gibi halklarına kültürel özdeşliği ve türdeşliği dayatabilir diğeri ise heterojen ülke kültürel farklılığı yaratıcı bir potansiyel olarak görür ve bu farklılığa güçlü olabilmenin kaynağı olarak bakar. Bunun kültürel farklılığa değer yükleyip onu benimseyebilir. Çokkültürcülüğün, milli birlik ve beraberlik için kültürel homojenliğin ön koşul olarak kabul etmez" (Momin, 2012: 38).

Çokkültürcülük bağlamına ilişkin, kültürel farklılıkları dikkate alan ve bu doğrultuda ortaya çıkan sorunlara yönelik genel itibari ile iki farklı şekilde uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Devletler ya hâkim toplum içinde farklı grupları asimile edici, aşağı gören politikalar geliştirmiş ve izlemiş ya da toplumlar arasındaki farklılıkları birer gerçeklik olarak kabul edip tanıma yoluna gitmişlerdir (Aktay, 2015: 64).

Çokkültürcülüğün temel kaynaklarından biri olan çokkültürlü toplumların ortaya çıkmasında etkili olan en önemli dinamikler ise küreselleşme ve uluslararası göçler olmuştur. Bu iki olgu aslında birbirlerini besleyen, birbirleriyle etkileşim içinde olan, çok

yönlü analiz gerektiren sonuçlara sahiptir. Toplumlarda kültürel farklılıkları ortaya çıkaran en temel dinamiklerden olan göç, günümüzde toplumları kültürel manada ayırtıran bir dizi politikalara da kaynaklık etmektedir. Sömürgeleştirme dönemlerinden sanayileşme dönemine kadar olan Batı için ekonomik kalkınmanın kaynakları arasında önemli bir yeri olan göçler 20.yy. ikinci yarısından sonra başlayan ancak Soğuk Savaş'ın etkisiyle özellikle 1990 sonrasında, güvenlik, kimlik ve kültür temelli okumalarla önüne geçilmesi, denetlenebilir olması, izlenmesi gereken eylemler olarak daha çok gündemde yer almıştır. Dünya Göç Raporu'nun (2022) son verilerine bakıldığında uluslararası göçmen sayısının 2020'de 281 milyona ulaştığı görülmektedir. Bunların 89,4 milyonu mülteciler, sığınmacılar, yerinden edilmiş kişilerden oluşmaktadır (IOM, 2022). Dünya üzerinde çokkültürcü politikaları ile öne çıkan topluluklar dahi 20.yy. ikinci yarısından sonra ortaya çıkan bu düzeyde göç dalgası ile daha evvel karşılaşmamışlardır. Her yeni göç olayı toplumda var olan etnik grupların çoğalmasına yol açmış ve yeni etnik grupların oluşmasına neden olmuştur. Karşılaşılan bu tabloda çokkültürlü toplumların bir arada, uyum içinde yaşamalarını temin etmek açısından birtakım zorluklar ile karşılaşmıştır. Toplumlardaki etnik farklılıkların bazı durumlarda marjinalleşme yönelimlerine zemin oluşturma potansiyelleri bu tür toplumlarda yönetsel olarak birtakım tedbirlerin alınmasını zorunlu hale getirmiştir. Çokkültürcü politikalar bireylerin, ailelerin, grupların farklılaşan talepleri, karşı çıkışları ve göç olaylarının hâkim olan toplumsal yapıda ortaya çıkaracağı öngörülmesi zor olan değişim ve dönüşümler neticesinde oluşan sorunlara yönelik çözüm odaklı arayışların ürünleridir. Yeni göçmenler asimilasyonun alternatifsizliğini kanıtlamış, yükselen milliyetçi eğilimler ve bunlara yönelik açıkça ifade edilen talepler bir bakımdan çokkültürcü politikalar oluşturmaya zorunlu hale getirmiştir (Geyik Yıldırım, 2018). Diğer taraftan bugün karşı karşıya kalınan yeni göç dalgaları ise 20.yy. çokkültürcü politikalarını tartışmaya açabilmektedir.

3.1.2. Göç Hareketliliği ve Türkiye

İnsanlık tarihi ile eşdeğer olan göç olgusunun, teknolojik gelişmelere paralel olarak gittikçe artan bir eğilim izlediği görülmektedir. 21. yy.'da dünyanın çeşitli bölgelerinde genel itibarıyla (Afrika ve Asya ülkelerinde) iç karışıklıklar, yaşanan kaoslar, ortaya çıkan çatışmalar, sosyal ve ekonomik bakımdan dezavantajlı bir konumda olma hali on binlerce insanı kitleler halinde ülkelerini terk ederek, farklı ülkelere sığınmaya mecbur bırakmıştır. Kitleler halinde gerçekleşen göç hareketlerinin genellikle bir zorunluluğa dayandığı görülmektedir. Bu anlamda Dünya tarihinde bilinen ilk büyük kitlesel göç olayı 4. yy. ortalarında gerçekleşmiş olan Kavimler Göç'üdür (Kınık, 2010: 37). Bölgeler

arasında ortaya çıkan bu kitlesel göçler yeni yerleşim yerlerinin, kentlerin, ülkelerin kurulmasına sebep olmuştur. Kıtalar arasında gerçekleşen göç olayları Amerika kıtasının keşfiyle deniz aşırı bir boyuta ulaşmıştır. 16. yy.'dan sonra ise Avrupa'dan büyük bir insan kitlesi, yeni bir yaşam kurma ümidiyle okyanus ötesinde keşfedilen Amerika kıtasına göç ederek buraya yerleşmiştir 15. ve 18. yy.'lar arasında Afrika kıtasından 15 milyon civarında insan köle olarak çalıştırılmak niyetiyle Amerika kıtasına götürülmüş; 19. yy.'da milyonlarca insan Hindistan ve Çin'den Avrupa ve Amerika'ya sözleşmeli işçi olarak gönderilmiş; 20 yy.'da meydana gelen iki büyük dünya harbi ise milyonlarca insanı anavatanından etmiştir. II. Dünya savaşından sonra ise Avrupa ülkeleri, işgücü ihtiyacını karşılamak üzere gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelere göç almaya başlamıştır (Giddens, 2010).

Asya ile Avrupa birbirine bağlayan ve köprü konumunda olan Türkiye, Kuzey Afrika, Ortadoğu ve yakın Asya ülkelerinden, Avrupa Birliği ülkelerine kaçak olarak göç etmek isteyenler adına vazgeçilmez bir yer olup aynı zamanda göç edenlerin zaman zaman da yerleştiği de bir ülkedir. Bir başka ifade ile düzensiz göçmenlerin bazıları Türkiye'yi transit ülke olarak kullanırken bazıları ise kaçak işçi statüsünde çalışıp hedef ülke olarak belirlemektedirler. Bu durum 20. yy.'ın ortalarından bu yana ülke vatandaşları yurtdışına göç eden bir ülke konumunda olan Türkiye nihayetinde farklı ülkelerinin vatandaşlarının göç ettiği, çalıştığı ve yerleştiği bir ülke olmaya başlamıştır. Bu duruma bağlı olarak ortaya çıkan göç hareketliliğinin Türkiye'de sosyokültürel, ekonomik ve siyasi etkileri meydana gelmiştir (Deniz, 2014).

Türkiye'nin genel olarak uluslararası göç ve özelde yasa dışı göç olaylarından fazlasıyla etkilendiği görülmektedir. Komşu ülkelerde meydana gelen siyasi istikrarsızlıklar, iç savaşlar, Suriye'de meydana gelen kriz ortamı ve kırk yıldır Afganistan'da süren iç savaş, kitlesel göçlere ve buna paralel olarak göçmenlerin, sığınmacıların, mültecilerin artmasına sebep olmuştur. Evvela Libya'da başlayan ve sonrasında "Mısır, Tunus ile birlikte diğer çevre ülkelerde yaşanan istikrarsızlıklar, bu ülkelerin bazılarında iç savaşa dönüşmüş ve dışarıdan gelen müdahaleler ve sıcak çatışmaların etkisiyle özel olarak Arap coğrafyasında, ciddi bir siyasi istikrarsızlık oluşturulmuştur. Bu istikrarsızlıkların meydana geldiği ülkelere biri olan Libya'da çatışmalar sürerken, Suriye'deki iç savaş ortamı İran ve Rusya gibi ülkelerin müdahalesi ile çok daha ciddi boyutlara ulaşmıştır (Akkoyunlu, Ertan, 2017: 9).

Nitekim çevre ülkelerde meydana gelen ve yaklaşık 30 yıldır gerçekleşen askeri, ekonomik ve siyasi süreçler odağında incelendiğinde, Türkiye'ye yönelen göç hareketleri belirgin olarak görülmektedir: İran İslam Devrimi (1979), Irak-İran Savaşı (1980-1988),

Doğu Bloğunun Dağılması (1989-sonrası), Birinci ve İkinci Körfez (Irak) Savaşları (1990-1991; 2003-2011), Bosna-Hersek savaşı (1992-1995) ve halen sürmekte olan Suriye'deki iç savaş Türkiye'ye yönelen göç hareketlerini belirleyen süreçlerden bazılarını oluşturmaktadır. Tüm bu olumsuz süreçlerin bir sonucu olarak, yaklaşık 50 ülkeden sayıları yüzbinleri aşan kişi uluslararası koruma talebiyle Türkiye'ye sığınmaktadır (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014: 22).

Türkiye'ye gerçekleştirilen son büyük göç 2011 yılında Suriye'deki iç savaş yönetiminden kaçan Suriyelilerin gelmeye başlaması ile gerçekleşmiştir. 29 Nisan 2011 tarihinde 252 kişilik bir gruptan oluşan Suriyeli göçmenlerin sınırdan geçişi ile baş gösteren mülteci akını bu süreçte 2023 Eylül ayı itibariyle 3 milyon 213 bin 511 kişiye ulaştığı yetkililerce açıklanmaktadır. Tarih boyunca meydana gelen bu bireysel ya da kitlesel göçlerin dünyanın bugünkü nüfus dağılımı üzerinde etkiler yaratmasıyla birlikte toplumların, ekonomik, sosyal ve kültürel yapılarını değiştiren, geliştiren ve dönüştüren olgular olduğu görülmektedir. Dünyanın birçok yerinde meydana gelen sosyal, siyasi, ekonomik ve doğal afetlerin neticesinde ortaya çıkan kitlesel göçler, en önemli sosyal sorunlardan biri olarak yerini korumaktadır. Bu göç olgusu dünyadaki gelişmiş ya da gelişmekte olan tüm ülkeler üzerinde etkili olduğu gibi bu ülkelere coğrafi konumu itibariyle yakın ya da transit geçiş yolu üzerinde olan ülkeleri de etkilemektedir. Özellikle 1980'li yılların ikinci yarısı itibariyle başlayan küreselleşmenin etkisiyle sosyal, ekonomik, siyasi ve çevresel tehditlere ek olarak, savaş, terör, iç savaş ve insan haklarının ihlal edilmesi de birçok insanı anavatanını terk etmeye zorlamıştır.

Bu bağlamda özellikle mülteciler ve sığınmacı statüsünde olan birey, aile ya da gruplar ulaştığı coğrafyalarda ekonomik ve sosyokültürel sorunlarla karşı karşıya gelebilmektedirler. Bu sorunların başında göç eden toplumlar ile göç alan toplumlar arasında kültürel açıdan uyum sorunları yer almaktadır. Özellikle kitlesel göçler meydana geldiğinde hedef ülkede göçmenlerin kabul görmeleri uzunca bir sürece dayanmaktadır. Göçmelerin gıda, konut, istihdam, sosyal yaşam ve kültür üzerinde yaptığı veya yapabileceği etkinin payı toplumlar arasındaki uyum üzerinde oldukça önemlidir. Türkiye' de göç ile ilgili yapılan çalışmalara ve göçmen sayılarına bakıldığında ciddi bir göç krizi ile karşı karşıya olduğu görülmektedir. Bu bağlamda göçün meydana getirdiği sorunların çözüme kavuşturulması açısından gerek uygulamada gerekse de teoride ilgili çalışmaların yürütülmesi oldukça önem arz etmektedir.

3.2. Sosyal Hizmet ve Çokkültürcülük

Sosyal hizmetin ortaya çıkışında, hayırseverlik ve yardım evleri üzerine kurulan, dinsel gruplar ve inanç önderleri tarafından yerine getirilmesi amaçlan birtakım hedefler olduğu görülmektedir. II. Dünya Savaşına kadar dezavantajlı birey ve gruplara yönelik sosyal hizmet uygulaması yardımlarla yürütülmüş daha sonra dünyanın değişen yapısı ile sosyal hizmet, sosyolojik yaklaşım ve reform yaklaşımına evrilen dönüşüm yaşamıştır (Zastrow, 2013). Sosyal hizmetin farklı kültürel gruplarla yönelik etkili uygulamalar yürütmesi; zamanla reformist yaklaşımdan konformist yaklaşıma doğru geçiş sağlamasında, güçlendirme ve sosyal adalet ilkelerinin hem araç hem de amaç olarak ele alınmasında etkili olmuştur (Özgür, 2009). 1980'li yıllar ve sonrasında dünya çapında artan göç olayları ve beraberinde ortaya çıkan çokkültürlü toplumsal yapılar, sosyal hizmette sosyal dışlanmayı odağına alan yeni kavram ve uygulamaların tartışılmasına sebep olmuştur. Bu kavram ve uygulamalar şu şekilde sıralanmıştır (Healy, 2014):

- Ayrımcılık ve baskı karşıtı uygulama
- Kültürel yetkinlik
- Çeşitlilik
- Irkçılık karşıtı uygulama
- Çokkültürcü uygulama ve

Ayrımcılık karşıtı uygulama, bireylerin ya da grupların sahip olduğu sosyal, etnik ve kültürel farklılarından kaynaklanan, karşılaştıkları her türlü olumsuz davranış ve tutumlarla baş etmeye yardımcı olmaktadır. Bu birey ya da gruplarla çalışan sosyal çalışmacılar ayrımcılık karşıtı uygulama yöntemleri geliştirmeleri son derece önemlidir. Burada sosyal çalışmacıların öncelikle kendi ayrımcı tutumlarını ve ön yargılarını fark etmeleri gerekmektedir (Cankurtaran, Beydili, 2016).

Baskı karşıtı uygulama, sorunların kişisel boyutta değil toplumsal boyutta ortaya çıkabileceğinden hareketle, sorunların geniş yelpazede ve bağlam içinde analiz edilmesini ve uygulanan baskının ortadan kaldırılmasını amaçlamaktadır.

Irkçılık karşıtı uygulama ise; ırk odağında uygulanan ayrımcılığın bireysel, kültürel ve yapısal düzeyde analiz edilip değerlendirilmesine imkân tanımaktadır (Tuncay ve İl, 2006). Günümüz toplumları artan eşitsizliklerle daha hızlı bir şekilde çokkültürlü toplumsal yapılara evrilmekte ve sosyal hizmet mesleği birden çok kültürü bir arada barındıran toplumlara hizmet sunmaktadır. Sosyal bilimlerde var olan kültür kavramı ve yaşanan kültürel değişim ve dönüşümler, sosyal hizmetin çokkültürlü uygulamalarında yer almaya başlamaktadır. Sosyal hizmetin çokkültürlü toplumlarda uygulandığı gerçeğinden hareketle çokkültürcü sosyal hizmet uygulaması; duyarlı olmayı, farklılıkları

zenginlik olarak kabul etmeyi, bireyleri, aileleri, grupları güçlendirerek sosyal adaleti içinde barındıran bir alt yapıya sahip olmayı amaçlar (Özgür, 2009).

Sosyal hizmet, farklı kültürel, etnik ve dil gruplarından insanlarla çalışırken çokkültürcülük ilkesine dayanır. Çokkültürcülük, farklı kültürlerin bir arada var olmasını ve birbirleriyle etkileşim halinde olmasını kabul eden bir yaklaşımdır. Sosyal çalışmacılar, müracaatçıların kültürel, dini ve dil farklılıklarını anlamak ve saygı duymak için çaba gösterirler. Ayrıca, müracaatçıların kültürlerine uygun hizmetler sunmak için çeşitli yollar aramaktadırlar. Çokkültürcü sosyal hizmet yaklaşımı, müracaatçıların kültürel kimliklerini korumalarına ve geliştirmelerine yardımcı olur. Bu yaklaşım, müracaatçıların kendi kültürlerindeki güçlü yönlerini kullanmalarını ve kaynaklarını değerlendirmelerini sağlamaktadır. Aynı zamanda sosyal adalet ve insan hakları ilkesiyle de bağlantılıdır. Sosyal hizmet profesyonelleri, farklı kültürel gruplardaki insanların eşit haklara sahip olmalarını ve toplumsal adaletin sağlanmasını savunurlar.

Bu bağlamda günümüz toplumlarına bakıldığında kültürel olarak farklı kodlara sahip bireylerin bir arada bulunduğu çokkültürlü toplumların artış gösterdiği görülmektedir. Çokkültürlü yapıya sahip yeni toplumların içinde farklı din, dil, etnik yapı ve bunun gibi farklılıkları barındıran toplumlar meydana gelmektedir. Çokkültürlü toplumsal yapılarda dikkat edilmesi gereken nokta, toplumun üyelerinin birbirilerini nasıl karşıladıkları ve nasıl bir yaşam sürdürdükleri konusudur. Ortaya çıkan farklılıklar eşitlik, adalet, hoşgörü ve özgürlüğün olduğu bir zeminde değerlendirilebilirse yeni toplumsal yapıda kültürel zenginlik oluşabilmektedir. Aksi halde ideal bir toplum yapısından söz etmek mümkün olamayabilir. Bu tür toplumlarda çatışmaların, ayrıştırmaların ve huzursuzlukların meydana gelmemesi, farklı etnik grupların kendi kültürel kimlikleri ile toplumda var olabilmesi için çokkültürcü bir bakış açısının hâkim olması gerekmektedir. İnsanın içinde doğup büyüdüğü, aidiyetlerinin geliştiği kimliğini yansıtabilmesi ve bu doğrultuda yaşamak istemesi en tabii hakkı olarak değerlendirilmelidir.

Böyle bir zeminin her insana ayrı ayrı olmak üzere sağlanamadığı toplumlarda sosyal adalet, sosyal refah ve özgürlükten bahsetmek mümkün olmamaktadır. Sosyal hizmetin çokkültürcü bakış açısı, insan onurunu korumak, toplumda eşitlik ve özgürlüğünü temin etmek için hak temelli bir meslek ve disiplin olarak son derece işlevsel olmaktadır (Duyan, 2014).

Sosyal hizmet, kendi içinde farklılıkları bir zenginlik kaynağı olarak gören ve bu doğrultuda çeşitli hizmetler sunan bir meslek alanıdır. Farklı gruplardan insanlar ve bu insanların değişiklik gösteren hikayeleri müracaatçıları içinde sürekli olabilmektedir (Özbesler ve Bulut, 2013: 101). Sosyal hizmet, insan hakkını temel alan ve çeşitlilik ile

karakterize edilen bir meslektir (Sheafor ve Horejsi, 2014). Toplumda var olan her bireye ayırım yapmaksızın eşit şekilde yaklaşarak toplum içinde sosyal refah ve adaleti sağlamayı amaçlar. Elbette böyle bir zemini insana sağlayacak tek meslek sosyal hizmet disiplini ve mesleği değildir. Fakat sosyal hizmet mesleğini farklı mesleklerden ayıran en önemli yanı; insanı bir nesne olmaktan çıkarıp onu özne olarak görmesidir (Çoban, 2017). Bunların yanında sosyal hizmet mesleği özellikle toplumda dezavantajlı konuma getirilmiş ya da herhangi bir nedenle dezavantajlı konuma gelmiş bireylere, ailelere, gruplara ve toplumlara hizmet vermektedir. Bu bağlamda göçmenlerin dezavantajlı grupların başında geldiğini söylemek mümkündür. Göçmenler, göç sürecinde temel ihtiyaçlarını (beslenme, barınma, sağlık vb.) karşılama noktasında zorluklarla karşı karşıya gelmekte ve insan onuruna aykırı olan durum ve olaylarla karşılaşabilmektedirler. Yaşadığı coğrafyadan başka bir topluma göç edebilen bu sıkıntılara rağmen yeni bir yaşam alanına varabilen bireyler nispeten şanslı konumda sayılabilmektedir. Fakat burada göç sürecinde yaşanan sorunların üzerine bir de kültürel karşılaşmalar sırasında farklı kültürel kodlara sahip olmaktan kaynaklanan birtakım sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Ötekileştirme, asimilasyon, kültür şoku, etnosentrizm göçmenlerin kültür ve kimlik bağlamında karşılaştığı sorunların başında gelmektedir. Oluşan bu çeşitli kültürel ortam, sorun ve çözüm noktasında da bir bakıma karışıklıklara neden olmaktadır (Keleşoğlu, 2019). Sosyal hizmet, dezavantajlı bireylere yönelik ayrımcılık ve baskı karşıtı, kültürel çeşitliğe duyarlı ve çokkültürlü ortamlarda çokkültürcü bakışın hâkim olduğu bir zeminde uyumu sağlayacak mesleklerden birisidir. Çokkültürcü sosyal hizmet, farklı kültürlerle yönelik hizmet üretilmesini sağlayan, farklılığı savunan, çeşitliliği zenginlik olarak görebilen, farklı kültürel kodlara sahip toplumlara bir arada yaşayabilme olanağı tanımaktadır. Bununla birlikte çokkültürcü sosyal hizmet, toplumların karşılıklı hoşgörü ve saygıyı benimseyen bir yapıyı içermesi gerektiğini söyler (Özgür, 2014).

Habermas'a (2014) göre, bu tip yapılarda kültürler ya da farklılıklar, kendilerini dönüşüme açık hale getirebilmelidir. Bunun yanında sosyal dışlanmalar veya iletişimin sınırlı bir biçimde gerçekleştiği ve daha içe kapalı olan diğerleri, değişim gücüne sahip olabilmelidirler. Çünkü sosyal hizmet, farklılıkları diğer bir deyişle toplumdan ayıran diğerlerini ya da ötekilerini egemen alanla buluşturmak üzere önemli görevler edinmektedir. Bu görevleri, baskıyla değil; çokkültürcü politikalar geliştirerek sosyokültürel ve bireysel özelliklerine odaklanan yatırımlar yaparak yerine getirmektedir (Parton 1994'dan akt. Akbaş, 2014).

Sosyal hizmetin önemli temsilcilerinden, Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu (IFSW) ve Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği (IASSW) gibi

kurumsal yapıların genel sosyal hizmet tanımı “Sosyal adalet ilkeleri, insan hakları, kollektif sorumluluk ve farklılıklara saygı sosyal hizmetin merkezindedir.” şeklindedir. Özellikle sosyal adalete dikkat çekmesiyle çokkültürcü sosyal hizmetin önemini vurgulamaktadır. Bunun yanında sosyal adalet, kurumsal yapıları ve sosyal ilişkileri de içinde barındırdığı için ötekileri veya ırkçılığa maruz kalanları, farklı cinsel tercihleri olan bireyleri, cinsiyetinden kaynaklı eşitsizliğe maruz kalanları, engelli bireyleri, güçsüz, yoksun bırakılmışları ve benzeri dezavantajlı olanları baskı altına almayan zeminde oluşturulan bir yapıyı gerektirir. Kurumsal ve sosyal ilişkilerin farklı dil, din, ırk, cinsiyet, etnisite, cinsel eğilim, toplumsal sınıf gibi farklılıkların gözetilerek bu bağlamda ele alınması şeklinde özetlenebilecek çokkültürcü perspektif, sosyal hizmetin ya da çalışmanın temel amaçlarını gerçekleştirmede önemli bir bakış açısını oturtmaktadır (Akbaş, 2014 ve Özgür, 2014).

Bu bağlamda çalışmanın konusu olan göçmenlerin, göç sonrasında farklı kültürleri ile çokkültürlü toplumları meydana getirdiği ve yeni toplumsal yapılarda farklılıklardan kaynaklı uyum sorunları yaşadığını söylemek mümkündür. Farklılıklarla dolu bir evrende, doğrudan veya dolaylı uygulamalar yürüten, bireylerin ve toplumların hayatlarına dokunarak gerçekleştirilen sosyal hizmet mesleği, doğasına uygun biçimde öznelliğe saygı duymalı, bireyleri güçlendirmeli ve sosyal adaleti tesis eden çalışmalar yürütmelidir. Bütün bunların uygulamada gerçekleşebilmesi için, ayrıştırıcı, fişleyen/etiketleyen bir tutumun yerine “çokkültürcü” bir perspektif içinde olması beklenmektedir. Bu perspektif göçmelerin yeni yaşam alanlarına uyum sağlamalarına katkı sağlayacak ve sosyal hizmetin temel amaçlarından olan insanların iyilik halini tesis etme misyonunu yerine getirmiş olacaktır.

3.3. Çokkültürcü Sosyal Hizmet Uygulamasında Değer, Bilgi ve Beceri

Boyutları

Çokkültürcü sosyal hizmet uygulamalarına bakıldığında, gerçekleştirilen müdahalelerde sosyal çalışmacıların kültürel yetkinliğinin olması hizmetlerin verimliliğini artıracak çokkültürcü sosyal hizmet uygulamalarını işlevsel kılacağı görülmektedir. çokkültürcü perspektif ile gerçekleştirilen uygulamaların değer, bilgi ve beceri boyutlarının da dikkate alınarak gerçekleştirildiği uygulamalarda sosyal hizmet uygulamasının bu yönleri açıklanacak ve göçmenlerin kültürel uyum üzerindeki etkisine değinilecektir.

3.3.1. Değerler

Farklılıkların kabul görmesinin çok güç olduğu günümüz dünyasında, farklılıkların kendilerine özgü özellikleri ile toplumda var olabileceğini savunan çokkültürcü yaklaşım toplumların ihtiyaç duyduğu bir değerdir. Çokkültürcü bir toplum yapısından bahsedebilmek için bu bakış açısının hâkim olduğu toplumlarda farklılıkları yalnızca hoş görmek ve kabul etmenin yeterli olmayacağı söylenebilir. Bunun yanında farklı olanı anlamak, farklılıklarını yaşatma ve aktarabilme imkânı vermeyi de gerektirmektedir. Çokkültürcü sosyal hizmetin değer boyutu tam da bu noktada hem kendi alanında hem de diğer meslek alanların da uygulamalarını daha işlevsel ve verimli bir noktaya taşıyabilecek bir unsurdur.

Sosyal hizmet, günümüzün karmaşık ve araştırmanın konusu olan göç ve göçmenlerin varlığı ile sürekli değişkenlik gösteren toplumlarda vazgeçilmez bir meslek durumundadır. Çeşitlilik ile karakterize edilen bir meslek olmasının yanında, farklı insanlar, farklı durumları içinde barındıran geniş bir yelpazedeki etkinliklerle insan değer ve onuruna yaraşır savunucu roller üstlenmektedir. Meslek elemanları savunuculuk rollerini yerine getirirken, uygulama boyutunda müracaatçı ile arasında çatışmalar yaşanabilmektedir. Meslek elemanı kendi doğrularını yargılayan bir tavır ile uygulama boyutunda müracaatçıya empoze etmeye çalışırsa mesleki müdahale kapsayıcı olmaktan çok dışlayan, ötekileştiren ve baskılayan bir sürece dönebilmektedir. Ortaya çıkan bu durum sosyal hizmet mesleğinin misyonuna ters düşecek ve müdahalelerde beklenen etkiyi yaratmayacaktır. Sosyal hizmet, müracaatçıların iyilik hallerinin devamını sağlayan, bireylerin, ailelerin, grupların kendilerini gerçekleştirebilmelerine yönelik profesyonel destek sağlayan uygulamalı bir meslek alanıdır.

Sosyal hizmeti karakterize eden değerler: Amerikan Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Birliği Etik Kodları (NASW, 1999) temel olan altı kuraldan bahseder.

- 1. Hizmet:** Sosyal hizmetin ilk amacı, sosyal işlevselliklerini kaybeden müracaatçılara bu anlamda yardımcı olmaktır. Müracaatçılara hizmet, sosyal çalışmacıların kendi arzularından önde gelen bir zorunluluktur.
- 2. Sosyal Adalet:** Sosyal çalışmacılar toplumsal yapının adalete uygun olmayan koşullarını değiştirmek için çalışır ve özel olarak toplumun en muhtaç bireylerine karşı hassas davranırlar (ayrımcılığa maruz kalanlar, yoksun bırakılanlar ve çeşitli adaletsizlikleri deneyimlemiş toplumun diğer üyeleri). Meslek elemanları bu çabalarını ortaya koyarken, bu türdeki baskıların etkilerini azaltıp insan çeşitliliğinden doğacak zenginliğin işlevsel olması için topluma cesaret verip, toplumsal anlayışı artırmaya kendilerini adarlar.

3. **İnsanın ve Toplumun Onuru ve Değeri:** Sosyal çalışmacılar, her bir bireyi değer olarak kabul görmeye ve müracaatçıya saygı ile davranmaya kendilerini adarlar. Müracaatçının davranışları sosyal çalışmacıya ya da çevreye zarar verecek boyutta olsa dahi bu tutumlarından vazgeçmezler. Bunun yanında sosyal çalışmacılar, çalışmalarını toplumsal koşulları iyileştirmeye, geliştirmeye ve müracaatçılar ile toplumun geneli arasındaki anlaşmazlıkları gidermeye yönelik gerçekleştirmelidirler.
4. **İnsan İlişkilerinin Önemi:** Sosyal çalışmacılar, ilişkilerini bireylere, ailelere, gruplara ya da topluma hizmet amacıyla gerçekleştirse de başarı gösteren bir yardım sürecinin temelinde olduğu kadar, insanın geliştiren süreçlerin merkezinde olduğunu anlarlar. Aynı zamanda müracaatçılar destek sürecinde gerçek bir ortağa sahip olmadıkça, sosyal çalışmacıyla anlamlı bir ilişki ile desteklenmedikçe ve dönüşüm, değişim sürecine nasıl ulaşabileceğine yönelik muhtemel kararlarının kontrolünü kaybettikçe, değişimi bir risk olarak görecektir ve tereddütlü olacaktır.
5. **Dürüstlük:** Müracaatçılar, sosyal çalışmacıların kendilerinin mahremiyet haklarına saygı gösterdiğine güven duymadıkça ve onun dürüstlüğüne inanmadıkça aralarındaki yardım ilişkisi sürdürülemez. Dahası, sosyal çalışmacılar ilgili oldukları bir insani hizmet kuruluşunun, müracaatçılarına ve onların bilgilerine uyumlu profesyonel bir yaklaşımla davranış ortaya koymasını sağlamak durumundadırlar.
6. **Yeterlilik:** Sosyal çalışmacılar en verimli bilgiyi ve beceriyi yardım sürecine dahil etmeye kendilerini adanmışlardır. Onlar kendi uzmanlık alanlarına yönelik çalışmalar yapmak en doğru ve işlevsel, bilgi ve beceri temelli uygulamalar yürütmek için araştırmalar yapmak ve bilgi temelli tabanına katkı sağlamak zorundadırlar (Sheafor ve Horejsi, 2014).

Sosyal hizmetin değer boyutu, sosyal hizmet profesyonellerinin etik değerlere uygun hareket etmelerini ve insan haklarına saygı göstermelerini içerir. Bu değerler, sosyal adalet, dürüstlük, saygı, empati gibi temel prensipleri içerir. Bunun yanında bireylerin ve toplumun refahını artırmayı hedefler. Sosyal çalışmacılar bu değerler doğrultusunda hareket ederek, müracaatçılarına adil ve eşit bir şekilde yaklaşırlar. İnsan haklarına saygı gösterir, bireylerin özerkliklerini korur ve onların kendi kararlarını verebilme yeteneklerini desteklerler. Aynı zamanda sosyal adaleti sağlama çabasını da gösterirler. Sosyal çalışmacılar, toplumda adaletli bir dağılımın sağlanması için çalışır ve dezavantajlı grupların haklarını korumaya yönelik müdahalelerde bulunurlar. Değer

boyutu, sosyal hizmetin temel bir bileşenidir ve sosyal hizmet profesyonellerinin etik standartlara uygun hareket etmelerini sağlar. Bu değerler, sosyal çalışmacıların kararlarını yönlendirir ve müracaatçılarıyla etkileşimlerinde rehberlik eder. Bu değerler elbette hiçbirisi sosyal hizmet mesleğine mahsus değildir fakat tüm bu değerlerin toplamının olduğu uygulamaların etkileri sosyal hizmetin diğer mesleklerden farklılaşmasına yol açacaktır.

Araştırmanın bu başlığı altında sosyal hizmetin değer boyutundan bahsedilmektedir. Göçmenleri ve göçmenlerin kültürel farklılıklarını sosyal hizmetin değer boyutu ile dikkate alan uygulamalar, çokkültürcü sosyal hizmet perspektifi ile uyum gösterecektir. Kültürü tanımlamak ne kadar güç olsa da sosyal çalışmaların destek süreçlerinde anahtar bir kavram olma niteliğini daima korumuştur. Müracaatçının sahip olduğu kültürü anlamak, kültürüne yönelik yardım ve destek sürecini başlatmak aslında müracaatçıyı ve sahip olduğu değerler sistemini anlamayı ifade eder. Değerler sistemini anlamak da onun duygularını ve buradan hareketle sosyal çalışmacının gerçekleştireceği uygulama sürecinde vereceği tepkileri anlamlandırmak anlamına gelebilmektedir (Özgür, 2009). Kültürel farklılıkların göz ardı edildiği toplumsal yapılarda, kültüre karşı duyarlılık ve farkındalık oluşturma imkânı zorlaşacak hatta ortadan kalkacaktır. Bu durumda toplumun ilk olarak, kendi kültürel farklılıkları içinde çeşitlilikleri görebilmesi, bu işin başlangıcı olacaktır. Tersine bir durum olması halinde, farklılıklar üzerinden toplumların bütünlük oluşturmaması ve ötekileştirilmesi toplumda var olan her bireyi etkileyebilecektir. Zorunlu olarak bir araya gelen kültürel farklılıkların, çok kültürcü bir toplumsal yapıyı ifade etmeleri mümkün olamayabilir.

3.3.2. Bilgi ve Beceri

Göçmenlerin kültürel uyum sürecinde sosyal çalışmacılar tarafından etkili müdahalelerin kapsamını genişletebilmek için toplumun sahip olduğu koşullar, kültürel sorunlar ve çevresel/ekolojik bakış ile çalışmalarını gerçekleştirmeleri gerekmektedir. Bu perspektif çokkültürcü sosyal hizmet müdahaleleri için etkili ve işlevsel bir bakış açısı olacaktır. Bu bağlamda sosyal çalışmacıların kültürel yetkinliğinin olması, bu anlamda bilgi ve becerilere sahip olması oldukça önem arz etmektedir. Kültürel yetkinliğin bileşenlerine bakıldığında Öz farkındalık (Benliğin Bilinçli Kullanımı), Bilgi ve Değerler (Müracaatçıların dünya görüşlerini anlama), Beceri (Uygun müdahale stratejileri ve yöntemleri geliştirme), Eleştirel Anlayış (Kültürel yetkinlik üzerindeki etkisi, kurumsal ve örgütsel anlama) şeklinde sıralanmıştır.

Bireyler, içinde yaşadıkları toplumla kültürel manada karşılıklı etkileşim içindedirler. Dolayısıyla bireyleri anlama sürecinde bireylerin kişisel tanımlanmalarından daha çok içinde büyüdüğü toplum ya da kültürün özellikleri ile ele alınması gerekmektedir. Bu bilgi elbette ön yargıya ve ayrımcılığa götürecek içerikte olmamalıdır. Kültürel bilginin yanlış anlaşılması engelleyecek, iletişim kurmayı kolay hale getirecek, farklı kültürlerin diyalogunu besleyip, artıracak içerikte olması gerekmektedir. Çünkü sosyal çalışmacılar ilgili kültüre ait özellikler hakkında bilgi sahibi olmadıklarında suçlama, yadırgama, yok sayma, yadsıma ve benzeri davranışlar ortaya çıkabilmektedir. Güncel konulara dair bilgiler, farklı grupların örgütlenme biçimleri, grupları güçlendirmeye, koruma altına almaya yönelik örgütlenmeler, farklı grupların güçlü yanları, farklı grupların yaşadığı travma ya da stres sonrası bozukluklara ilişkin bilgiler de kültürel olarak yetkin sosyal çalışmacının uygulamalarının bilgi temelini oluşturmaktadır.

Schultz' göre (2004: 234-236) kültürel yetkinlik için gerekli bileşenler; Yabancı dil kapasitesi, biyolojik düzeyde kültürel bilgi ve duyarlılık, psikolojik düzeyde kültürel bilgi, sosyal açıdan kültürel bilgi olarak dört başlık altında sıralanmıştır. Bu bileşenlerden özellikle yabancı dil kapasitesi, özellikle farklı ülkelerden gelen göçmenlere yönelik gerçekleştirilecek sosyal hizmet uygulamaları açısından oldukça önemlidir.

Bunun yanında kültürel yetkinliğe sahip olabilmek için sosyal çalışmacıların kişisel ve mesleki eğitimlerinin kültürel koşullamasından kurtulmaları gerekmektedir. Sosyal çalışmacıların, farklılaşan dünya görüşlerinin meşru olduğunu anlayıp, kabul edebilmesi sonucunda kültürel açıdan uygun müdahale planları geliştirme sürecine girmeleri gerekmektedir. Kültürel farklılığın olduğu bir müracaatçı profili ile karşılaşmak, sosyal çalışmacıya hem kendi hem de müracaatçı adına dünya görüşlerinin farkında olma gerekliliği getirmektedir. Bu farkındalık, müracaatçıyı ve sosyal çalışmacının kendisini etki altına alan dünya görüşünü sosyal çalışmacıya sunacaktır (Sue, 'den akt. Uzunalan, 2021). Dünya görüşünü anlamak, kültürel yetkinliğe sahip olmanın temel bileşenlerinden biri olarak görülür. Sosyal çalışmacılar tarafından verilen hizmetlerin çoğunda, kültürel olarak farklı kodlara sahip müracaatçıların sosyal çalışmacılardan farklı dünya görüşlerinin olması ile karşılaşabilmektedirler. İnsanlar, evren ve diğer insanlara yönelik bir dünya görüşü ya da inanca dayanan anlayış temelinde hareket etmektedirler. Sonuç itibarıyla, insanlar deneyimleriyle dünyayı ve insanları anlamaya yardımcı olan işlevsel varsayımlar geliştirmektedir. Dolayısı ile sosyal çalışmacılar müracaatçıların bu anlam dünyalarına yönelik hizmet vermeleri sosyal hizmet uygulamaları üzerinde etkili olacaktır.

Sosyal hizmet mesleği ve sosyal çalışmacıların, kültürel olarak farklı bireyler, aileler, gruplar ve topluluklarla çalışırken uygun ve etkin destek, iletişim, ğretim ve müdahale yöntemleri geliştirmesi gerekmektedir. Bu bileşenin sosyal hizmetin beceri boyutu ile ilgili olduğu söylenbilir. Sosyal çalışmacıların kültürel farklılığa sahip bir toplumda var olabilecek yerel yardımların ve iyileştirme yaklaşımlarından ve buna ek olarak halihazırdaki yapılardan yararlanma becerisine sahip olmaları önemlidir (Duyan, 2016; Tuncay ve İl, 2006). Bu, yerel ve bölge özelinde geliştirilen uygulamaların iyileştirilmesi ve sosyal çalışmacının kendi müdahale yöntemine uyarlanması şeklinde yorumlanabilmektedir.

Uzmanın gerçekleştireceği müdahalenin etkili olabilmesi ancak, müracaatçıların yaşam tecrübeleri ve kültürel kodları ve değerleriyle uyumlu hedefler belirlenmesi halinde mümkün olacaktır. Bu müdahale yöntemleri gerçekleştirilirken sosyal çalışmacı ve müracaatçı arasındaki insani ilişkilerin, her müracaatçının yaşam deneyimleri ile tutarlı olan farklı stratejiler gerektirdiği göz önüne alınarak hareket edilmelidir (Tek, 2019).

Kültürel açıdan donanımlı olan sosyal çalışmacı, mracaatılarının kültürel deneyim ve tecrübelerine karşı hassas, duyarlı ve bunlara yönelik saygı çerçevesinde çeşitli beceri ve yöntemlere sahip olması gerekmektedir (Duyan, 2016; Teater, 2015). Kültürel açıdan yetkin bir sosyal çalışmacının hem sözlü ya da sözlü olmayan mesajları doğru ve uygun şekilde gönderebilmesi ve alabilmesi gerekmektedir. Kültürel olarak normların getirdiği davranışların sorunlu ya da semptomatik davranıştan farklı olduğunun farkına varmalıdır. Bu doğrultuda müracaatçıların geniş kapsamda analizini yapabilmeli ve uygulama teknikleri geliştirebilmelidir.

4. GÖÇÜN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ, SEBEPLERİ VE TURLERİ

4.1. Göç

İnsanlar antik çağlardan beri, bazen bireysel olarak bazen de gruplar halinde su, yiyecek, meralar ve diğer doğal kaynakların arayışı içinde bir bölgeden diğerine göç etmişlerdir. Kuraklık, deprem, diğer doğal afetlerin yanı sıra savaş, fetihler, etnik çatışmalar gibi olaylar da çok sayıda insanın göç etmesine sebep olmuş ve bu insanları yerlerinden etmiştir. Özellikle son yıllarda göç konusu, Avrupa’ da büyük bir tartışma konusu olmaya başlamıştır.

Göç kavramının tarihine bakıldığında bir sürekliliğin olduğu gözlemlenmektedir. Göçlerin sayısı her geçen yıl artış göstermektedir. Özellikle günümüzde küresel hareketliliğin çoğalması, yer değiştirmenin kolaylaşması, teknolojinin ve iletişim araçlarının gelişmesiyle birlikte insanların dünya hakkında daha fazla bilgi sahibi olması gibi nedenler göçün artmasına sebep olmuştur. Castles ve Miller (2008) bu bağlamda içinde yaşadığımızı çağı “göçler çağı” olarak isimlendirmektedirler (Castles ve Miller, 2008). Çağımızda yaşanan göç istatistiklerine bakıldığında eldeki verilerin bu görüşü desteklediği görülmektedir. Dünya Göç Örgütü’nün (IOM) 2022 göç raporuna göre 2020 yılında, dünyada uluslararası kayıtlı 281 milyon göçmen olduğu ifade edilmektedir.

Literatürde göç tanımlarına bakıldığında Pazarlıoğlu (2007: 121) göç, yaşam koşullarını iyileştirmek maksadıyla birey ya da grupların yaşamakta olduğu coğrafyadan kalıcı ya da geçici olarak yeni bir coğrafyaya gitme olarak tanımlamaktadır. Bir başka tanımda ise göç; birey ya da grupların daha iyi eğitim, iş imkânları, sağlık hizmetleri, kültürel imkânlar elde etmek amacıyla gönüllü veya zorunlu olarak yer değiştirme hareketidir (Sağır, 1997: 379). Tekeli’ ye göre (1998: 11) göç, bireyleri yeni bir topluma götüren ve bu toplum içinde uyum sıkıntısıyla karşı karşıya getiren bir yer değiştirme eylemidir. Yalçın (2004: 13) göç kavramının bireysel veya toplumsal nedenlerle bir bölgeden başka bir bölgeye yapılan, kısa ya da uzun vadeli, kalıcı ya da geçici olarak sosyokültürel, coğrafik ve toplumsal yer değiştirme hareketleri olduğunu vurgulamıştır.

Göçe ilişkin farklı yönleri olan bu tanımlamaların temelinde yer değiştirme eylemi olduğu görülmektedir. Bu eylem yalnızca bir yerden bir yere gitmeyi ifade etmemekte, kendi içinde sebep ve sonuçları bakımından değişen dinamikleri olabilmektedir. Göç meselesi, uyum, ırkçılık vatandaşlık, insan hakları ve çokkültürlülük, çokkültürcülük sorularıyla yakından ilgili ve iç içe geçmiş durumdadır (Momin, 2023: 191). Göç olgusu, toplumların politik, ekonomik, sosyokültürel yapıları ile doğrudan ilişkili olan ve bu

yapıları tüm yönleri ile etkileyen bir olaydır. Bu olgu çok boyutlu olması sebebi ile de antropologlardan sosyologlara, tarihçilerden coğrafyacılara, planlamacılardan idarecilere ve ekonomistlere kadar pek çok bilim alanının çalışma konuları arasına girmektedir.

Küreselleşme ile birlikte teknolojinin gelişmesi, göçmenlerin refah düzeyi daha yüksek olan ülkeleri gitme arzusu, daha yaşanılabilir bir dünya hayali gibi nedenler göç hareketliliğini ve göçmenleri ortaya çıkarmaktadır. Bunun yanında geçmişte de göçün sebepleri arasında yer alan savaşlar, terör olayları, siyasal olaylar, kuraklık vb. gibi geleneksel sebepler de göç olgusunu meydana getirmeye devam etmektedir (Günay, Atılğan ve Serin, 2017: 38-39). Göç olgusu coğrafi olarak bir yer değiştirme süreci olarak ifade edilse de aynı zamanda siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel bakımdan toplumsal yapıda birçok değişiklik meydana getirebilecek bir nüfus hareketliliğidir (Koçak ve Terzi, 2012: 165). Bu nedenle göç yalnızca bir mekân değişikliği değil, aslında toplumsal bir değişim sürecini ifade etmektedir. Bir tarafta göçmenlerin içine doğup büyüdükleri ve göç nedeni ile arkalarını döndükleri yaşam dünyaları, diğer tarafta göç edilen yerde göçmenlerin kendilerinde ve yeni yaşam dünyalarında meydana gelen değişiklikler, yeni toplumlar ve yeni mekânlar vardır. Bu durum hem göçmenler açısından hem de göç edilen yerdeki hâkim toplum açısından birçok sorunu beraberinde getirmektedir.

Göç kavramına ilişkin farklı tanımlardan da anlaşılacağı üzere göç kavramı karmaşık ve çok boyutlu yapıya sahiptir. İfade edildiği üzere bu durum, göç kavramına ilişkin birbirinden farklı tanımların olması çeşitliliğe yol açmakta ve göç hareketlerinin analizinde de çeşitlilikle karşılaşılabilir. Fakat burada tartışmaya yer bırakmayan tek konu göçün, ister ulusal isterse de uluslararası bağlamda çeşitli nedenlere bağlı olarak ortaya çıkardığı bir yer değiştirme eylemi olmasıdır. İnsanların göç kaynaklı yer değiştirme eylemleri yeni toplumsal yapılarda demografik, sosyoekonomik, kültürel yapılarını değiştiren, yeniden biçimlendiren ve geliştiren dinamik süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Göç olgusunu meydana getiren bireylerin göç ettikleri yerdeki hukuksal statüleri, göç etme sebepleri ve şekillerine göre farklılık arz etmektedir. Bu bölümün alt başlıklarında göç olgusuna konu olan bireylerin literatürde yer alan hukuksal statülerin ana hatlarına değinilecektir.

4. 1. 1. Göçmen

Göçmen, bulunduğu ülkeden ekonomik nedenlerle kendi iradesi doğrultusunda ayrılarak başka bir ülkeye yasal yollarla, ilgili yerlerden gerekli izinler alınarak giriş yapan, yine yasalara uygun bir biçimde geldiği ülkede yaşamını devam ettiren bireylere denir. Göçmenlerin yasal yollarla yaşamını idame ettirdiği ülkeyi terk ederek, yasaların

izin verdiği yolları takip etmeden başka bir ülkeye girmesi ya da bu süreci yasalara uygun halde gerçekleştirmesine rağmen yaşadığı ülkeyi tanınan zaman zarfında terk etmemesi ve o ülkede hayatını idame ettirmesi yasa dışı göç olarak tanımlanmaktadır. Bu eylemin içinde yer alan bireylere yasa dışı göçmen denir (Deniz, 2014: 177). Cezai yaptırım olabilecek bir anlamı çağrıştırmaması ve göçmenlerin her şeyden önce bir insan olduğu gerçeğinin göz önünde bulundurulması ve dikkate alınması sebebiyle yasa dışı göçmen kavramından daha çok düzensiz göçmen kavramı kullanılmaktadır. Kayıt dışı, gizli göçmen kavramlarının da düzensiz göçmen kavramı yerine kullanıldığı görülmektedir (IOM, 2019: 35).

Göçmen kavramına dair kullanılan diğer bir terim ise ekonomik göçmendir. Ekonomik göçmen, yaşam koşullarını iyileştirmek amacıyla kendi ülkesinin dışına yerleşmek kaydıyla ikamet ettiği yeri terk eden bireydir. Bu kavram genellikle göçmenleri mülteci bireylerden ayırmak için kullanılırken, bunun yanında bir ülkeye yasal izinler alınmadan ya da iyi niyetli bir mazereti olmadan sığınma usullerini kullanarak girmeye çalışan kişiler için de kullanılır. Öte yandan ekonomik göçmen istihdam gerekçesi ile kendi ülkesinden ayrılan bireyler için de kullanılmaktadır (IOM, 2019, s.29)

- **Düzensiz Göçmen:** Bir ülkeye yasadışı yollarla giriş, giriş koşullarının yerine getirilmemesi vizenin geçerlilik süresinin sona ermesi nedeniyle transit ya da ev sahibi ülkede hukuki statüden yoksun olan kişiye denir.

- **Ekonomik Göçmen:** Yaşam kalitesini artırmak, koşullarını iyileştirmek için kendi ülkesinin dışına yerleşmek maksadıyla mutlak ikamet yerinden ayrılan kişidir. Bu terim, genel olarak göçmenlerle zulümden nedeniyle kaçıp ülkesini terk eden mültecileri birbirinden ayırmak için kullanılır (Adıgüzel, 2016: 5).

4.1.2. Sığınmacı ve Mülteci

Sığınmacılar ve mülteciler, menşei ülkelerinde zulüm gören ya da zulüm görmekten yana endişe taşıyan, hayati olarak güvenliklerinin tehlike altında olduğunu düşünen ve çeşitli baskılar nedeniyle göç etmeye mecbur edilen ve bu korkularından dolayı kendi ülkelerine dönmek istemeyen bireyler olarak tanımlanmaktadır. Sığınmacı kavramı; gidilen ülkede kalmaları onaylanan ve daha sonraki süreçte mülteci olarak başvuru yapabilecek bireyler için kullanılmaktadır. Yapılan başvurular uluslararası hukuk ve ülkenin kendilerine ait prensipleri çerçevesinde değerlendirilip bir karara bağlanır, mülteci statüsünde başvurusu onaylananlar ülkede kalır, kabul edilmeyenler ise ülkeden ayrılmak durumunda kalırlar. Mülteci kavramı ise; göç nedeni veya nedenleri haklı

bulunan, hayati tehlike altında olan, zulüm gören bireylerin gittikleri ülke tarafından korunmaya alınan bireyler için kullanılmaktadır (Kara, Dönmez, 2015: 25).

Bir başka tanıma göre sığınmacı; ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde herhangi bir ülkeye mülteci olma statüsünde kabul edilmek suretiyle, yaptıkları başvurunun neticesini bekleyen kişilerdir. Bu kişilere insanı ya da diğer gerekçelerle ülkede kalma izinleri verilmemişse, ülkede herhangi bir yabancıya uygulanan muamelede olduğu gibi sınır dışı edilebilirler ((IOM, 2019: 74).

Türkiye Göç Raporu'nun (2016) mülteci tanımına göre ; Avrupa ülkelerinde ortaya çıkan olaylar sebebiyle; ırk, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba aidiyeti veya siyasi düşüncelerinden ötürü meydana gelen zulüm sebebiyle, haklı olarak korktuklarından vatandaşı oldukları ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından faydalanamayan ya da söz konusu korku sebebiyle yararlanmaktan çekinen yabancıya veya bu tür olaylar neticesinde daha evvel yaşadığı menşei ülkesinin dışında bulunan, ülkesine dönemeyen ya da endişeleri sebebiyle dönmek istemeyen veya vatansız kişilerin statülerinin belirleme işlemleri neticesinde verilen isimdir (YUKK-Madde 61). Mülteci statüsü kapsamında yer alanların, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne istinaden bazı haklara sahip oldukları bilinmektedir. Bu haklar, mahkemelere müracaat hakkı, eğitim hakkı ve ülke vatandaşları ile aynı sosyal yardımlardan faydalanma imkânı gibi haklardır. Bunların yanında çalışma hakkı, mal edinme, konut sahibi olma gibi konular çerçevesinde yabancılarla aynı konumda değerlendirdikleri görülmektedir (Cenevre Sözleşmesi, 1951).

Mülteci ve sığınmacı kavramları birbirinden açık bir şekilde farklı olduğu halde bu iki kavram genel itibarıyla karıştırılmaktadır. Sığınmacı, gittiği ülkede mültecilikte de olduğu gibi sığınma talep eden kişidir. Bu manada kendi ülkesinden başka bir ülkeye kaçarak giden kişinin, gittiği ülkede soruşturma aşamasında olma hali bulunmaktadır. İki kavram arasındaki en belirgin fark sığınmacıların soruşturma evresinden geçmiş olmalarıdır. Bununla birlikte mülteci kavramını tanımlamakta kullanılan nedenler sığınmacı kavramını tanımlamak için de kullanılmaktadır. Göçmen gruplardan bahsederken bir de vatansızlık kavramı ile karşılaşılmaktadır. Vatansızlık; genellikle mülteci kavramı ile birlikte kullanılmaktadır. Vatansızlık, bireylerin ya da kişilerin vatandaşı olduğu ülkeden ayrılan ve vatandaşı olduğu ülkenin bireylerin koruma talep etmesine rağmen onları korumayı reddetmesi, ya da herhangi bir koruma talep etmemeleri durumudur (Gedik, Nergiz ve Akıncı, 2015).

Göçmen kavramına gelecek olursak, daha ziyade ekonomik sebeplerle, mülteci olarak farklı olarak ülkesinden kendi rızasıyla ayrılan ve gittiği ülkede yetkililerin izni dahilinde o ülkede yaşamaya başlayan kişiler olarak tanımlanmaktadır. Kaçak göçmen kavramına

bakıldığında; farklı ülkeye gidenlerin, gittikleri ülkede ilgili mercilerden izin almadan, habersiz bir şekilde yaşamlarını idame ettirenler şeklinde tanımlanmakta olduğu görülmektedir (Gedik, Nergiz ve Akıncı, 2015).

Yapılan tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere göç olgusunun temel öznesi olan insanların, göç nedenleri ve göç etme süreçleri göçmenlerin hukuksal statülerini belirlemektedir. Bu statülerin göç edilen yeni toplumsal yapılarda uyum sürecine etki edeceği düşünüldüğünde açıklanması önem arz etmektedir.

4.2. Göçün Sebepleri

Daha iyi yaşam koşullarına ulaşmak için bir yerleşim yerinden farklı bir yerleşim yerine göç etmek insanların geçmişten beri sahip olduğu özelliklerdendir. İnsanlık tarihi ile özdeş geçmişe sahip olan göç, temelinde birbirinden farklı sebep ve dinamikleri barındıran bir olgudur. Kimi yerleşim yerleri birey ya da toplulukların ihtiyaçlarını karşılayamazken, kimileri, imkânlarının üzerinde bir performans ortaya koymaktadırlar (Özyakışır, 2013: 14). Bu durum birey ya da topluluklarda göç etme arzusunu meydana getirmektedir.

Göçmenlerin uyum süreci beklenen nitelikte gerçekleşmediği takdirde göç eylemi yarıda kalacak, bireylerin, ailelerin ya da grupların ulaştıkları yerlere uyum sağlayamamış olmaları en kısa sürede ve fırsatını yakaladıklarında yer değiştirme eğiliminde olabilecek potansiyel göçmenlerin varlığını ortaya çıkaracaktır. Bu açıdan, göçün hangi sebeplerle ortaya çıktığı ve ne şekilde gerçekleştiği, göçmenlerin davranışlarını şekillendiren bir etkiye sahiptir ve bu nedenden ötürü göçü meydana getiren süreçlere odaklanılması önem arz etmektedir (Çakır, 2011: 131). Bu bölümde, bağlama ilişkin göçün ekonomik, iç çatışmalar ve siyasal kaos nedenlerine değinilecektir.

4.2.1. Ekonomik Sebepler

Göçün meydana gelmesinde temel nedenlerden en önemlileri arasında sayılabilecek sebep; ekonomik sebeplerdir. Ekonomik fırsatları elde etmek açısından göç, önemli bir yol olarak görülmektedir. Tarımda meydana gelen modernleşme ve sanayileşme kentlerde iş imkanlarının artmasına sebep olmuştur. Bu durum bireylerin kentte iş bulma umutları ile kırdan kente göçe karar vermesinde önemli bir etken olmuştur. Tarımdaki makineleşmeyle birlikte insan gücüne olan ihtiyaç azalmış, buna bağlı olarak bireyler teknolojik işsizlik sebebiyle göç etmeye başlamıştır. Bu bağlamda göç, iş gücünün insan emeğinden makinelere geçmesi sonucunda, kentlerde iş bölümünü kolay hale getiren ekonomik, toplumsal ve sosyal bir olgu olmuştur (Kocaman ve Beyazıt, 1993: 2).

Yalnızca dünyanın değişen yapısında, tarımda makineleşme ile birlikte sanayileşmenin başlaması sonucu değil, bunun yanına farklı nedenlere bağlı olarak iş bulamayıp bulunduğu bölgeyi, ülkeyi ve hatta kıtayı gönüllü ya da zorunlu olarak terk eden göçmenler de söz konusudur. Bu sebeple işsizlik başlı başına bir göç sebebi olarak ele alınabilir. Bunun yanı sıra, gelir dağılımındaki adaletsizlikler ve buna paralel olarak meydana gelen açlık ve yoksulluk, istihdam fırsatları, ekonomik krizler, yatırım fırsatları, kaynaklara erişim, ticaret ve pazar fırsatları gibi nedenler göçün ekonomik sebeplerini meydana getirmektedir.

Ekonomik boyutun yanında demografik, politik, toplumsal ve sosyokültürel nedenlerin de göçe sebep olduğunu belirtmek gerekmektedir. Bu durum, göçün insanın merkezinde olduğu bir yer değiştirme eylemi olmasından ileri gelmektedir. Göç eyleminden ya da hareketliliğinden hem göç alan ülkeler hem de göçmen bireyler etkilenmektedir. Neticede göçün yalnızca ekonomik sebeplerle değerlendirilmesi anlamsız ve yetersiz kalabilmektedir. Göçün nedenlerinin itici ve çekici faktörler olmak üzere iki ayrı şekilde ele alındığı görülmektedir. İtici faktörler, göçmenleri göç etmeye mecbur bırakan sebepler olarak değerlendirilirken; çekici faktörler göçmenlerin göç etme arzusu ve eğilimini artıran sebepler olarak değerlendirilmektedir (Lee, 1966: 50). Göç etme kararı, birey, aile ya da gruplar için oldukça zor alınan bir karardır, risklerle dolu bir yolculuğa çıkmak ve ‘bilinmeyen sulara yelken açmak’ demektir. Göç ister ülke içinde ister uluslararası olsun ister gönüllü ister zorunlu olsun; bireyin içine doğduğu yaşam dünyasından, alışkın olduğu yerleri bırakıp gitmesini ya da terk etmesini, yabancı olduğu yerlere yeni bir yaşam inşa etmek üzere gitmesini gerektirdiğinden, içinde birçok riski barındıran zorlu bir süreçtir. Bireylerin bu riski göz önünde bulundurarak harekete geçmesi için önemli bir motivasyonun, itme, çekme faktörlerinin olması gerekmektedir (Adıgüzel, 2016).

4.2.2. İç Çatışmalar ve Siyasal Kaos

Göçe neden olan en önemli gelişmelerden bir diğeri ise ülke içinde meydana gelen kaotik ortam ve siyasal belirsizliklerdir. Bir ülkede iç çatışma, darbe girişimleri, baskıcı yönetim anlayışı, savaş gibi insanlara zarar veren ve can güvenliğini tehdit eden gelişmelerin meydana gelmesi ülke dışına göçü zorunlu hale getirmektedir. Toplumda dini mezheplere dayanan etnik veya baskıcı yönetimi benimseyen anlayışın var olması belirli zümrelerin dışlanmasına ve yaşamlarının tehdit altında olmasına sebep olmakla birlikte ülkede tekin olmayan bir ortamı meydana getirmektedir. Bunun gibi insanların yaşamlarını zora sokan durumların yaşandığı ülkelerde mevcut siyasal düzen

sorgulanmakta ve bu sisteme yönelik dönüşüm talepleri ülke içinde çatışma ortamına zemin hazırlamaktadır. 1989-1991 yıllarını kapsayan süreçte orta ve doğu Avrupa “da yaşanan dönüşüm süreçleri göç olgusunu tetikleyici unsurlarını oluşturmuştur. Aynı şekilde Rusya’nın Afganistan’ı işgali, yine Rusya’nın iktisadi ve siyasi dönüşümü Ortadoğu bölgesinde son yıllardan beri süren savaşlar İran’daki baskıcı rejim değişikliği sonucu meydana gelen huzursuzluk ortamı uluslararası göç hareketini arttırmıştır. Bir başka ifade ile göç içinde bulunduğumuz yüzyılda ve 20.yy. sonunda yalnızca ekonomik sebeplerle olmamış sığınmacılık ve mültecilik kavramlarını ortaya çıkaracak düzeyde ve zeminde gerçekleşmiştir. Totaliter, baskıcı rejimlerden kaçan bireyler güvenli gördükleri ülkelere sığınmacı ya da mülteci olarak kitleler halinde göç etmişlerdir. Özellikle son yıllarda Suriye’ den Afganistan’dan da İran’dan ve bunun gibi Ortadoğu ülkelerinden göç eden insanların amacı, içinde bulundukları tehlikeleri en aza indirmek olmuştur (Dönmez, Kara, 2015).

Göç; göçmen birey, aile ya da grupları hukuksal statüleri ister göçmen, isterse de mülteci ya da sığınmacı olsun kültürel farklılıklarından ötürü dezavantajlı konuma getirmektedir. Kültürel uyuma etki eden faktörler açısından değerlendirildiğinde göçün nedenleri ve göçmenlerin hukuksal statüleri sosyal çalışmacılar açısından veri kaynağı olup, ilgili sosyal çalışmacı göçmenler ile ilgili çalışmalar yürütürken müracaatçıların ilgili veri kaynaklarını dikkate alarak çalışmalarını yürütmesi kültürel uyum açısından önem arz etmektedir.

5. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

5.1. Araştırmanın Problemi

Göç, insanlık tarihine eşlik eden karmaşık bir olgudur. İnsanlık tarihine bakıldığında gerek toplumların gerekse de bireylerin, bazı ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla (fizyolojik ihtiyaçlar, ait olma ihtiyacı, güvenlik ihtiyacı, kendini gerçekleştirme değer ihtiyaçları vb.) göçü bir araç olarak kullandıkları görülmektedir. Göç, temelinde yer değiştirmeyi barındırıyor olsa da esasında kendi içinde daha derin ve çok geniş kapsamı olan bir anlamı vardır. Göç eden insan sadece yaşadığı çevreyi değiştirmekle kalmaz, bununla birlikte sosyo-kültürel açıdan da birtakım değişiklikler yaşamak durumunda kalır. Bir yer değiştirme hareketi olan göçün sonucunda geride kalan yaşamışlıklar, içine doğdukları çevre, toplumsal kültürel yapı, bu değişimin sebeplerine örnek olarak gösterilebilir.

Sonuç olarak her insan içine doğmuş olduğu yaşam dünyası ile arasında bir bağ kurar ve yaşanan göç olayı ile birlikte bu bağ zarar görerek bazı değişikliklere maruz kalmaktadır (Ekici ve Tuncel, 2015). Bu bağlamda göç ile ortaya çıkan değişiklikler yalnızca göç edenleri değil, göçün gerçekleştiği toplumları da birçok açıdan etkilemektedir. Hem göç edenler hem de göç edilen yerdeki yerel halk için kültürel, sosyal, dini, etnik vb. birçok açıdan karşılıklı etkileşim meydana gelmektedir. Göç eden insanlar bu süreçte yanlarında eşya ve benzeri herhangi bir şey götüremezken, içine doğmuş oldukları yaşam dünyalarına ait din, gelenek, dil ve kültürlerini beraberlerinde götürmektedirler. Fakat her toplumun kendine ait bir kültürü olduğundan, göç eden bireyler kendi kültürlerini ait dil, din, örf adet, gelenek /görenek vb. gibi kültürel alışkanlıklarına göç ettikleri yerde pratiğe dökme anlamında sıkıntılar yaşayabilmektedir. Farklı kültürlerin bir araya gelmesi çok kültürlü toplumları meydana getirmektedir ve bu çok kültürlü toplumlarda kültürel şok, kültürel çatışma, uyum sorunu, kimlik problemi, asimile olma gibi kültürel sorunlar ile karşılaşmaktadır.

Sosyal hizmet göçmenlerin kültürlerarası karşılaşmaları başta olmak üzere göç olgusunun tüm yönleri ile ilgilenmektedir. Sosyal hizmet akademik bir disiplin ve meslek olarak göç meselesine her boyutu ile bakabilen, göçmenlerin göç ettikleri yere uyum sağlamalarına yardımcı olan, her türlü farklılığa saygı duyan, insanların kültürlerini özgürce yaşamalarını sağlamaya çalışan, psiko-sosyal destek hizmetleri sunan ve insanların yaşamlarını iyileştirme amacı taşıyan bir meslektir. Meydana gelen göçlerle birlikte farklı kültürler birlikte yaşamak zorunda kalmaktadırlar. Farklı kültürlerin bir

arada yaşaması çokkültürlü toplumlarda uyum, aidiyet sorunlarını meydana getirmektedir. Sosyal hizmet mesleğinin bu sorunların çözümleyicisi olarak, farklılıklara saygı ile bakabilen çokkültürcü bir bakış açısını benimseyerek, göç sorunlarının çözüme kavuşturulması noktasında oldukça önemli bir yeri vardır.

Bu bağlamda meydana gelen sorunların çözümü için, göçün gerçekleştiği toplumların kendilerinden farklı kültürlere sahip kültürleri saygıyla karşılayan çokkültürcü yapılar kadar alan yazınında akademik bilgi üretebilecek çalışmalara da ihtiyaç duyulmaktadır. Sosyal hizmet, dezavantajlı bireylerin, ailelerin, grupların ve toplumların gelişmelerine, güçlenerek değişmelerine, özgürleşmesine iyilik hallerindeki olumlu değişimlere yardım eden, bu anlamda teori ve uygulamalar geliştiren bir meslektir (Özbesler ve Korkmaz, 2020). Bu bağlamda dezavantajlı gruplar içinde sayılabilecek göçmenlerin kültürel uyumuna destek sağlamak için sosyal politika ve hizmet üretmenin yanında disiplinlerarası bir meslek olan sosyal hizmete de büyük oranda görev düşmektedir.

Sosyal hizmet mesleği, farklılıkları zenginlik kaynağı olarak görüp hizmetlerini ona göre planlayan bir meslektir (Keleşoğlu ve Yıldız, 2021). Göç sorunu ile ortaya çıkan ve bu çalışmanın da odağı olan, çokkültürlü toplumlarda ortaya çıkan uyum sorunlara ilişkin çözüm önerileri geliştirebilmek için ihtiyaç duyulan bakış açısı da nitekim böyle bir bakış açısıdır. Fakat göçmenler ile birlikte gelen farklı kültürler ve çeşitlilikler birçok toplumlar tarafından zenginlik olarak değil ötekileştirme nedeni olarak görülmektedir (Ateş ve Yavuz, 2017). Bazı toplumlar göçmenlere karşı ayrımcı tutumlar sergilemektedir. Buna karşılık olarak ise, göçmenler de gittikleri yerdeki hâkim topluma karşı olumsuz duygular geliştirebilmektedirler. Bu durum göçmenler ile yerli halkın uyum içinde yaşamlarını zorlaştırmakta ve çatışmalara yol açmaktadır. Buna benzer sorunların çözümü için yukarıda da bahsedildiği üzere farklılıklara saygı duyan çokkültürcü bir perspektife ihtiyaç duyulmaktadır. Çokkültürcülük kavramı, birden fazla farklı kültürün, herhangi bir sebeple bir araya geldiği ve çeşitlilik oluşturduğu toplumlarda, bu farklılık ve çeşitlilikleri dışlayarak, ötekileştirme aracı olarak görmek yerine, kültürel zenginlik unsuru olarak kabul edebilen ideal bir duruma karşılık gelebilmektedir (Özgür, 2014).

Çokkültürcü bir toplum farklı din, dil, ırk ve etnik yapıyı içinde barındıran birden çok kültürün karşılaşması ve bu kültürlerin birbirlerini hoş gören bir yaşam sürmelerini, ait oldukları toplumların kültürlerini yaşatmalarını sağlayan bir bakış açısı sunan toplumdur (Özgür, 2014). Özünde ayrımcılık karşıtı bir uygulama olarak karşımıza çıkan çokkültürcü anlayışı, göç sürecinde karşılaşılan farklı kültürel ve etnik yapıları birlikte uyum içinde yaşatmayı amaçlamaktadır (Çiftçi, 2019).

Çokkültürcü sosyal hizmet bakış açısı, hizmet sağladığı birey ve toplumların etnik yapısını kültürel kodlarını dikkate alan ve hizmet planlamasını ona göre uyarlayan bir meslektir. Sosyal hizmet mesleğinde kültürel çeşitliliği dikkate alan bir yapılanma söz konusudur. Bu yapılanmanın temel amacı, birden fazla kültürün bir arada yaşadığı toplumlarda birey ve grupların baskı altına girmelerini engellemek, onları yine sosyal hizmetin güçlendirme temelli yaklaşımı ile topluma uyumlaştırarak adaletli bir toplum yapısı inşa etmektir (Özgür, 2014). Çokkültürcü sosyal hizmet perspektifi, göçmenlerin yaşadıkları kültürel ve sosyal sorunların çözümü noktasında önemli bir yer teşkil etmektedir.

Bu açıklamalar ışığında, çalışmada çokkültürcü sosyal hizmet perspektifi ile yabancı uyruklu göçmenlerin farklı kültürler ile karşılaşma sürecini nasıl tecrübe ettikleri ele alınmıştır. Konu ile ilgili literatür taraması yapıldığında, Trabzon ilinde yaşayan göçmenlere ilişkin ilgili çalışmaya rastlanmamıştır. Yapılan çalışmalar çokkültürcülük meselesini kavramsal olarak ele almış ya da farklı illerde gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte dünya üzerinde göçmen sayısının gitgide artış göstermesi, değişen dünya düzeni Türkiye’de de göçmen sayısını oldukça artırmıştır. Bu çalışmada yabancı uyruklu göçmenlerin göç ettikleri yerde yaşamış oldukları kültürel karşılaşmalara yönelik tecrübeleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Bunun en önemli nedeni gerek dünya üzerinde gerekse de Türkiye’de artan göçmen sayısıdır. Bu bağlamda gerçekleştirilen bu çalışmada Trabzon ilinde ikamet eden göçmen bireyler ve ailelerin kültürel karşılaşmalarında yaşadıkları sorunlar ve kültürlerine ilişkin deneyimleri ele alınmıştır.

5.2. Araştırmanın Kapsamı ve Amacı

Küreselleşen dünya üzerinde göçmenlerin sayısının her geçen gün hızla arttığını, sınır kapılarında bulundukları ülkeden göç edebilmek için göçmen yoğunluğunun oluştuğunu ve bu durumun ülkeler arasında göç dalgasına sebep olduğu görülmektedir. Göçün öznesi olan insan kültürden ayrı düşünülemez. Kültür, insanın yaşam boyu öğrendiği örf, adet, gelenek, görenek, sanat gibi kavramları içinde barındıran karmaşık bir yapıyı ifade eder (Taylor, 1958). Bu bağlamda göç ile kültür kavramı birbiri ile doğrudan ilişki içinde olan iki kavram olarak değerlendirilmektedir. Göçün ve göçmenlerin konuşulduğu bir yerde kültürden söz etmek kaçınılmazdır. Nitekim göçün konusu insan, içine doğduğu toplumsal kültürel yapının özellikleri ile donatılmış kültürel bir varlıktır. Her toplumun farklı kültürel kodlara ait olduğu gerçeği ile hareket edildiğinde, göç sonrası farklı kültürlerin bir araya gelmesi ile kültürler arası çatışmalar

meydana gelecektir. Bu kültürel farklılıklar temelinde ortaya çıkan çatışmalar göçmenlerin bulundukları toplumun dışına itilmelerine sebep olacaktır.

Bu bağlamda, farklılıkları hoşgörü ile karşılayan çokkültürcü sosyal hizmet perspektifi, bu kültürel karşılaşmalar ile birlikte meydana gelen çatışmaları göz önüne alarak, içinde yaşadıkları toplumdan dışlanan, ötekileştirilen ve bunun neticesi olarak aidiyet duygularını yitiren birey aile ve grupların sorunlarını çözme noktasında önemli yere sahip bir meslektir. Temelinde insan hakları, refah, adalet kavramları olan sosyal hizmet; toplumun tüm parçalarına özellikle toplum içindeki yaşlı, engelli, çocuk, kadın, göçmen vb. gibi toplumun diğer üyelerine göre dezavantajlı konumda olan birey ve gruplar temelinde sosyal değişimi sağlamak, birey ve grupların işlevselliğini artırmak, adaletsizliklerin önüne geçmek, insanları güçlendirmek, ve en nihayetinde insanların iyilik hallerini geliştirerek sosyal uyumlarını kolaylaştırmak amacı ile geliştirilmiş bir disiplindir.

Bu çalışmanın amacı, göç sürecinde göçmen birey ve grupların kültürel karşılaşmalarda yaşadıkları deneyimleri anlamak, yaşadıkları sorunlara yönelik geliştirdikleri baş etme stratejilerini çokkültürcü sosyal hizmet bakış açısı ile ortaya koymaktır. Yapılan çalışmanın, farklılıkları zenginlik kaynağı olarak gören çokkültürcü sosyal hizmet perspektifi gerçekleştirilmiş olması ve göçmenlerin yaşadıkları kültürel uyum süreçlerini bu bakış açısı ile ele alması sebebiyle, hâkim toplum ve göçmenlerin uyum süreçlerine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

5.3. Araştırmanın Önemi

İçinde bulunduğumuz yüzyılda göç ve buna paralel olarak göçmen sayısı tüm dünyada hızla artmaktadır. Dünyanın çeşitli yerlerinden Türkiye üzerine yapılan göçlere bakıldığında da farklı milletlerden, farklı etnik kökenlerden gelen yoğun bir yabancı uyruklu göçmen kitlesi ile karşılaşmaktadır. Fakat yabancı uyruklu göçmenler üzerine çokkültürcü sosyal hizmet perspektifi ile değerlendirilen araştırmaların sayısı oldukça azdır. Bu çalışma göç olgusunu bu perspektifle ilişkilendirerek ele aldığı ve bu bakış açısı ile araştırma gerçekleştirildiği için önem arz etmektedir. Literatürde Trabzon'da yaşayan belli etnik gruplar ya da göçmenler üzerine kültürel uyum süreçlerini anlamak adına çalışmalar yapılmış olup, çokkültürcü sosyal hizmet perspektifi ile bu süreci ilişkilendiren bir çalışmanın yapılmamış olması, bu araştırmayı özgün kılmaktadır.

5.4. Araştırmanın Yöntemi

Trabzon ilinde ikamet eden göçmenlerin çokkültürcü sosyal hizmet perspektifi ile kültürel uyum süreçlerinin incelendiği bu araştırmada, gerekli verilere ulaşabilmek amacı ile nitel araştırma modeli kullanıldı. Alan verileri, yüz yüze görüşmelerde, katılımcılara yarı yapılandırılmış açık uçlu sorular sorularak toplanmıştır. Sorular araştırmanın amacı doğrultusunda toplanan verilerin sınıflandırılacağı kodlamaya uygun olarak oluşturulmuştur. Yüz yüze görüşmelerde önce katılımcılara, araştırmanın konusu ile ilgili kısa ve genel ön bilgiler verilmiştir. Görüşmeler katılımcıların yerleşim yeri olan evlerinde bazen de çalıştıkları yerlerde, 45 ile 75 dakika arasında değişen sürelerde gerçekleştirilmiştir. Sesli ve yazılı biçimde kaydedilen veriler, deşifre edilip betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Araştırmanın bulguları, toplanan verilerin yarı yapılandırılmış sorular temelinde kodlanıp betimsel sınıflandırmaları yapıldıktan sonra elde edilmiştir. 7'si kadın, 11'i erkek olmak üzere toplam 18 göçmenden oluşan araştırmanın örnekleme amaçlı örnekleme tekniği ile belirlenmiştir. Trabzon Merkez'de ikamet eden diğer katılımcı göçmenlere anahtar kişi aracılığıyla ulaşılmıştır.

5.5. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırmanın evreni yabancı uyruklu göçmenlerden oluşmaktadır. Örneklemini ise Trabzon ilinde ikamet eden yabancı uyruklu göçmenler oluşturmaktadır. Bu örnekleme, çalışmanın amacına ulaşmak adına 18 yabancı uyruklu göçmene yarı yapılandırılmış açık uçlu sorular sorularak görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin gerçekleştirileceği örneklem grubu amaçlı örnekleme tekniği ile belirlenmiştir.

5.6. Araştırmanın Veri Toplama Süreci ve Analizi

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinin veri toplama tekniği olan; derinlemesine ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniklerinden beraber yararlanılmıştır. Bu teknikler; katılımcıların göç, kültürel uyum ve kültürleşme tecrübelerinin yanında göç ettikleri Trabzon ilinde yaşayan hâkim kültür ile olan etkileşimlerini; kendi görüş açılarıyla paylaşımlarına ve yorumlamalarına fırsat vererek, olabildiğince zengin veri kaynaklarına ulaşma imkânı sağlamıştır. Amacı insan davranışlarının karmaşıklıklarını çözüme ulaştırmak, bireylerin kişisel özelliklerinin altını çizmek ve içinde bulundukları ilişki biçimlerini açığa kavuşturmak olan nitel araştırmalar için; derinlemesine görüşme sorulan soruların derinine inerek, “buzdağının görünmeyen kısmını” odağa almaya olanak sağlar (Tokmak, 2016). Bunun yanında; detaylandırılmış bir biçimde açık uçlu sorular yönelterek, verilen yanıtların kaydedilmesi şeklinde gerçekleştirilir.

Derinlemesine görüşme tekniği, yanıtların yetersiz olduğunun düşünülmesi durumunda ek sorularla, aydınlatılamamış konulara ışık tutmayı hedefler (Kümbetoğlu 2005). Araştırmacılar; bu teknikten yararlanırken katılımcılara, daha önceden hazırlanmış, kontrollü sorular sorarak, katılımcıların duygu ve düşüncelerinin, sistematik bir şekilde aktarılmasını sağlamak amacı taşırlar. Araştırma sürecinde içeriğin çeşitlenmesi ve yöneltilen soruların araştırmaya yönelik ortaya konulması hedeflenen sorunları anlamada yetersiz kalması halinde, o sırada yeni sorular yönelterek, araştırmacıya esneklik sağlamaktadır. Böylelikle çalışmanın niteliğini artırarak zenginleştirmiş olur (Cohen ve Manion, 1994 akt. Türnüklü, 2000).

Çalışmada veri toplama yöntemi olarak faydalanan; yarı yapılandırılmış görüşmeler de nitel araştırma yöntemlerinde başvuru ve iyi bir anlayışı ortaya çıkarabilmek, algı ve anlamlandırmaları analiz etmede önemli veri kaynakları sunmak bakımından oldukça verimlidir. Nitel araştırmalarda görüşmeler, genel itibarı ile yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmış ya da yapılandırılmamış olarak kategorize edilerek kullanılır (Kümbetoğlu, 2005). Çalışmada, hem katılımcıların tecrübelerinin ve yaşadıkları sosyal olguların açıklanmasında esneklik imkânı tanınması, hem de sosyal yapılar için görece daha özgür hareket alanı sağlaması açısından, araştırmacı tarafından yarı yapılandırılmış görüşme tekniği tercih edilmiştir. Bu teknik süreç olarak önceden üzerinde düşünülen ve belirlenen açık uçlu soruların sorulmasıyla başlamaktadır. Çalışmanın amacını ortaya koymak adına sorulmasını gerektiren diğer sorular ise araştırmacının katılımcı ile sağladığı görüşmenin sürecine göre şekillenir. Yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmelerin yapılması çalışmacıya birtakım kolaylıklar sağlamaktadır. Soruların daha önceden hazırlanmış olması ve sınırlarının belli oranda çizilmesi araştırmacıyı rahatlatmaktadır. Bunun yanında araştırmacıya eksik kaldığını gördüğü yerlerde özgür hareket edebileceği alan sağlaması da araştırmacıya çalışmanın bir parçası olma imkânı tanınmasına, süreci aktif bir biçimde yönetebilmesine olanak vermektedir (Yıldırım ve Şimsek, 2021).

Çalışma konusunun belirlenmesinden sonra, araştırmacı tarafından konu ile ilgili literatür taraması yapılarak konu hakkında bilgiler edinilmiş, ardından çalışmanın çokkültürcü sosyal hizmet perspektifinden Trabzon'da yaşayan yabancı uyruklu göçmenlerin kültürel uyum süreçlerini anlama amacına yönelik yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Çalışma, Trabzon ilinde yaşayan yabancı uyruklu göçmenlere 14 sorudan oluşan, görüşme formu kullanılarak göç, kültür ve göçmenlerin gösterdikleri kültürel uyum eğilimlerine yönelik sorular yöneltilerek gerçekleştirilmiştir. Görüşme formu Kümbetoğlu (2021)'nin belirttiği üzere araştırmada nitelikli ve

araştırmanın amacına yönelik, muğlak/karmaşık ve anlaması güç sorulardan kaçınılmış, sınırları belirlenmiş sorulardan uzak durulmuş, açık uçlu, kavramlar arası ilişkiler ve etkileşimlere odaklanan sorular sorularak oluşturulmuştur.

Hazırlanan görüşme formundaki sorular, bireylere ayrı zamanlarda ve yerlerde yöneltilmiştir. Görüşmelere başlanmadan önce Gümüşhane Üniversitesi Rektörlüğü Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan etik izin alınmış ve bilgilendirilmiş gönüllü onay formu katılımcılarla paylaşılarak izinleri alınmıştır. Daha sonra hazırlanan görüşme formu ve araştırma sırasındaki araştırmacı-katılımcı görüşmelerine göre sorular katılımcı bireylere yöneltilmiştir. Görüşmeler yüz yüze bazen de telefon aracılığı ile gerçekleştirilmiş her görüşme en az yarım saat, en fazla bir buçuk saat sürmüştür. Görüşmeler 01.07.2023-01.09.2023 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada elde edilen verilerin analizi, analiz programları ile değil manuel bir şekilde yapılmıştır. Kayıt edilen veriler betimsel analiz ile işlenmiştir. Buna ilave olarak bireylerin kendilerine ait düşüncelerini daha etkin bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara da yer verilmiştir. Bu analiz yapılırken katılımcı göçmenlerin isimlerini açık edilmemiş, kadın katılımcılara; KK1, KK2, KK3... erkek katılımcılara ise; EK1, EK2, EK3... şeklinde isimler verilmiştir.

5.7. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmada gerçekleştirilen görüşmelere ilişkin veriler,

- ✓ 2023 yılı ile sınırlıdır.
- ✓ Araştırma, Trabzon ilinde ikamet eden göçmen bireylerle sınırlıdır.
- ✓ Araştırmacının göçmenlerin diline hâkim olmaması, gerektiği zaman çeviri programlarından faydalanmış olması ve görüşmeleri yaparken tercümana ihtiyaç duyması, araştırmacı ile katılımcı arasında sağlıklı iletişim kurabilmeleri bakımından bir sınırlılıktır.

6. BULGULAR

Bu bölüm, çalışmaya yönelik toplanan verilerin değerlendirilerek analiz edilmesi ve elde edilen temaların dört ayrı ana başlıkta bir araya getirilmesi ile oluşturulmuştur. İlk başlıkta, katılımcıları tanımlayan bulgulara yer verilmiştir. İkinci başlıkta göçü meydana getiren itici mekanizma işlenmiş, üçüncü başlıkta göçmenlerin kültürel uyumuna dair bulgulara yer verilmiştir. Dördüncü ve sonuncu başlıkta ise, göçmenlerin kültürel uyum sürecinde yaşadıkları temel sorunlar ve bu sorunların çözümüne ilişkin geliştirdikleri baş etme stratejilerine değinilmiştir.

6.1. Demografik Özelliklere Yönelik Bulgular

Demografik faktörler kişilerin yaşamlarını önemli oranda etkilediği düşünülmektedir. Bireylerin demografik özellikleri, yaşamlarının kültürel gerçeklikleri gibi sosyal etkenlerden bağımsız olarak düşünülemez. Araştırmanın bu bölümünde, katılımcıların sosyodemografik bilgilerine yönelik veriler yer almaktadır. Bunlar; katılımcıların, yaş, cinsiyet ve medeni durum, eğitim durumu, meslek, anadil, göç edilen yer, yaşadığı hane ile ilgili bilgiler gibi katılımcıları daha yakından tanımaya yönelik özelliklerine ilişkin değerlendirme sonuçlarının yer aldığı bölümdür. Bu bağlamda katılımcıların sosyodemografik bilgiler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların sosyodemografik bulguları

Sıra No	Kaynak Ülke	Medeni Durum	Eğitim Durumu	Meslek	Yaş	Cinsiyet	Trabzon’da Geçirilen Zaman
1	Afganistan	Evli	Üniversite	Hemşire (Ev Hanımı)	34	Kadın (KK5)	6 Yıl
2	İran	Evli	Doktora	Akademisyen	43	Kadın (KK4)	5 Yıl
3	Suriye	Evli	Üniversite	Elektrik Mühendisi (Satış Danışmanlığı)	38	Erkek (EK1)	5 Yıl
4	Suriye	Evli	Üniversite	Sınıf Öğretmeni (Ev Hanımı)	33	Kadın (KK7)	5 Yıl
5	Suriye	Evli	Lise	Kuaför	38	Kadın (KK3)	15 Yıl

Tablo 1. (Devamı)

6	İran	Evli	İlkokul	Terzi	62	Erkek (EK3)	7,5 Yıl
7	Afganistan	Evli	Lise	İnşaat İşçisi	27	Erkek (EK4)	6 Yıl
8	Afganistan	Bekar	Ortaokul	Lokantada Çalışıyor	23	Erkek (EK5)	7 Yıl
9	Afganistan	Bekar	Ortaokul	Berber	30	Erkek (EK9)	5 Yıl
10	Irak	Bekar	Üniversite	Fırıncı	32	Erkek (EK2)	6 Yıl
11	Afganistan	Evli	Lise	Ev Hanımı	25	Kadın (KK2)	7,5 Yıl
12	İran	Evli	İlkokul	Esnaf	68	Erkek (EK8)	6 Yıl
13	Afganistan	Bekar	Lise	Çalışmıyor	20	Kadın (KK1)	7,5 Yıl
14	Afganistan	Evli	Ortaokul	İnşaat İşçisi	32	Erkek (EK7)	11 yıl
15	Afganistan	Evli	Lise	Ev Hanımı	33	Kadın (KK6)	6 Yıl
16	İran	Evli	Üniversite	Çay Ocağı İşletiyor	51	Erkek (EK6)	7 Yıl
17	Afganistan	Evli	Ortaokul	Çantacı (İnşaat İşçisi)	37	Erkek (EK10)	4 Yıl
18	Afganistan	Evli	İlkokul	Boyacı	36	Erkek (EK11)	5 Yıl

6.1.1. Cinsiyet

Araştırmaya katılan 18 katılımcının 11'i erkek 7'si kadındır. Araştırma sürecinde görüşme yapılan katılımcıların cinsiyetlerine yönelik bir seçicilik gösterilmemiştir. Cinsiyet dağılımı olağan süreç içinde gerçekleşmiştir. Karşılaşılan tabloda erkek katılımcıların daha fazla olması toplum içinde kadınlardan daha görünür olmaları ile alakalı olduğu düşünülmektedir. Bunun yanında anahtar kişi aracılığı ile ulaşılan bazı göçmen kadınlar, eşlerinden izin almadan böyle bir görüşmeye katılamayacağını bildirdiklerinden tüm çalışma boyunca erkek göçmenlerin daha ulaşılabilir olduğu bulgusuna varılmıştır. Kadınların bu sosyal uzak kalışları tahmin edilebileceği üzere sadece görüşme süreciyle sınırlı değildir. Kadınların toplumsal hayattan izolasyonlarının sonuçlarının en belirgin kendini gösterdiği alan kültürel ve sosyal uyum alanıdır.

Kadın katılımcıların kültürel uyum sürecinde erkek göçmenlerden daha çok zorlandıkları ve uyum sürecine katılımlarının daha az gerçekleştiği söylenebilir. Bunun sebepleri arasında; göç ettikleri toplumların cinsiyet rollerinin yarattığı izolasyon, dil bariyeri, aile ve toplum baskısı, eğitim ve istihdam olanaklarına daha az katılım, ayrımcılık ve ırkçılığa erkeklerden daha fazla maruz kalma ve göç etme sürecinde yaşadıkları olumsuz deneyimlerden kaynaklanan psikolojik travmaların kadınlarda yarattığı korku, endişe sebebiyle yeni toplumla iletişim ve etkileşim kurmaktan çekinme gibi sebepler örnek olarak gösterilebilir. Özellikle İran'dan ve Afganistan'dan gelen göçmen kadınlar bulundukları ülkede cinsiyetlerinden ötürü ayrımcılığa maruz kaldıkları ve göç esnasında göç eylemini gerçekleştirmek adına yasa dışı yolları tercih etmeleri nedeniyle birçok olumsuz olayla karşı karşıya kaldıklarından bahsetmişlerdir. Göçmen kadınların bu travmatik göç, yaşam deneyimlerinin sosyal ve kültürel uyum sürecini güçleştirdiği bulgusu elde edilmiştir.

“Ailemle birlikte Türkiye'ye göç etmek üzere insan kaçakçılarına belli bir para verdik, bunlar yolda ailemi başka bir yoldan beni başka bir yoldan götürmek istediler yani beni kaçırmaya başladılar, ben korktum ve beni kaçıran adamın elini ısırdım ve kaçtım adamın elinden kurtuldum, o grupta abimin bir arkadaşı vardı, ona dedim ki “elimi tut” bizde kızın elini nikah olmadan herhangi bir erkek tutamaz ama mecbur kaldım, yoksa beni yine kaçırmak isteyeceklerdi. Başıma gelen bu olayı utandığım için aileme çok sonra anlatabildim, anladım ki başka bir grup ile göç eden kız kardeşimin başına da aynı şey gelmiş ama annem başımıza daha fena bir şey gelmediği için şükretti. Bu başımıza gelen şeyden çok utanırdık...” (KK1)

“Bizim İran'da kızların okulları farklı, erkeklerin okulları farklı, hepsi karışık olmaz. Ben ortaokulda karışık sınıfta okudum, çok rahatsızlık yaşadım. Lise için tercih yapmaya okula gittiğimde müdüre sordum dedim ki bana öyle bir okul söyle ki içinde mümkünse hocaları bile kız olsun. Böyle bir okul sadece bir yerde vardı o da kız meslek lisesiydi, bize aslında çok uzaktı ama ben ölsem bile oraya gideceğim dedim. Sonra üniversiteye devam etmedim, ben aslında avukat olmak istiyordum ama üniversiteler kız erkek karışık. Bu nedenle okula devam etmedim. (KK2)

“Bizim 2 tane çocuğumuz var, eşim onlara bakmak zorunda olduğu için Türkçe öğrenemedi.” (EK10)

Katılımcılara cinsiyetlerinden dolayı herhangi bir ayrımcılığa maruz kalıp kalmadıkları ya da cinsiyetleri ile alakalı uyum sürecinde zorluk yaşayıp yaşamadıkları sorulduğunda; özellikle kadın katılımcıların cinsiyetlerinden dolayı göç sürecinde istismara maruz kaldıkları, yine cinsiyetlerinden dolayı eğitimlerine devam edemedikleri, toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak ev işleri ve çocuk bakımını üstlenmek zorunda

oldukları ve buna bağlı olarak istihdam olanaklarından yararlanmadıkları gibi sonuçlara ulaşılmıştır.

Göç süreci başından sonuna dek zorlu bir süreç olmakla birlikte kadınların bu süreç içinde yaşadıkları istismar vakaları onların özgüvenlerini yitirmelerine, insanlara olan güvenlerinin kaybolmasına, insan iletişimine ilişkin yoğun kaygı duymalarına neden olduğundan göç ettikleri yerde insanlarla olan iletişimlerini asgari düzeye indirmiştir. Bu durum göç edilen toplumla iletişim olanaklarını azaltmakla birlikte uyum sürecinin zorlaşmasına, gecikmesine ve göç eden bireylerin toplumdan ayrışmasına neden olmaktadır. Bunların yanı sıra, kadın göçmenlerin kültürel farklılıklardan kaynaklanan sosyal izolasyon, yalnızlık, psikolojik zorluklar gibi zorluklarla da karşılaşabileceği unutulmamalıdır. Bu nedenle, kadın göçmenlere destek sağlamak, eğitim ve istihdam fırsatları sunmak, dil becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmak, yaşanan travmatik deneyimlere ilişkin psikososyal destek uygulamalarından yararlandırmak gibi önlemler alınması çok kültürcü sosyal hizmet yaklaşımının başlıca amaçları arasında yer almaktadır.

6.1.2. Yaş

Araştırmaya katılanların yaş dağılımı tablo 1' e göre en küçük 20, en büyük 68 olduğu görülmektedir. Araştırma sürecinde derinlemesine görüşme yapılan katılımcıların cinsiyet dağılımında seçicilik gösterilmemiştir. Cinsiyet dağılımı olağan süreç içinde kendiliğinden oluşmuştur. Ancak daha yaşlı olan bireylerin göç ettikleri ülkenin dilini öğrenme noktasında sorun yaşadıkları ve iletişimin en önemli unsurlarından birisi olan dil ile uyumu yakalayamadıkları, nihayetinde kültürel uyuma olumsuz yönde etki ettiği yine araştırmanın sonuçları arasında yer almaktadır. Bununla birlikte hâkim topluma benzeme yönünde gösterdikleri eğilim genç yaş grubundaki bireylere göre daha düşük olduğu görülmüştür. Kendi kültürel kimliklerini devam ettirme, kendi dillerini konuşma, alışkın oldukları yaşam şekillerini devam ettirme noktasında genç yaş grubuna göre daha dirençli oldukları gözlemlenen bulgular arasında yer almaktadır.

6.1.3. Eğitim Durumu ve Meslek

Tablo 1'e göre katılımcıların en düşük eğitim düzeyi ilköğretim en yüksek ise doktora seviyesindedir. Katılımcıların 3'ü ilköğretim 4'ü ortaokul 5'i lise, 5'i üniversite, 1'i doktora düzeyinde eğitim görmüştür. Eğitim seviyesi doktora düzeyinde olan (KK4) eğitime ilişkin mesleğini göç ettiği yer olan Trabzon' da icra etmektedir. Fakat katılımcıların büyük çoğunluğu geldikleri yerdeki mesleklerini göç edilen il olan

Trabzon’da icra edememekte, onun yerine özellikle kadın katılımcılar çalışmamakta erkek katılımcılar ise mesleklerinden farklı, daha alt düzeyde işlerde çalışmaktadırlar. Örneğin; Suriye’de elektrik mühendisi olarak görev yapan erkek katılımcı Trabzon’da bir esnafın yanında satış elemanı olarak çalışmaktadır. Bir başka örnek ise; yine Suriye’de sınıf öğretmeni olarak görev yapan kadın katılımcı, Trabzon’da herhangi bir işte çalışmamaktadır. Bir başka örnek ise; Afganistan’da çantacı olan fakat Trabzon’da inşaat işçisi olarak çalışan (EK10).

“Afganistan’da çanta dükkanım vardı, seyahat çantaları ve okul çantaları dikiyordum ama şimdi inşaatla amelelik yapıyorum.” (EK10)

6.1.4. Kaynak Ülke ve Trabzon İlinde Geçirilen Zaman

Yapılan araştırmada göçmenlerin hedef ülkede geçirdikleri zaman ve göç edilen kaynak ülkenin kültürel uyuma etki eden faktörler arasında yer aldığı görülmektedir. Katılımcıların Trabzon ilinde geçirdikleri zaman en az 5, en fazla 15 yıl olduğu ve katılımcıların 10’unun Afganistan, 3’ünün Suriye, 4’ün İran’ 1’inin Irak’ın çeşitli bölgelerinden Trabzon’a geldiği Tablo.1’ Göçmenlerin sosyodemografik özellikleri isimli tabloda görülmektedir. Göç edilen kaynak ülkenin kültürel kodları ile göç edilen hedef ülkenin kültürel kodlarının benzerlik göstermesi katılımcıların kültürel uyumunu olumlu manada etkilemekte ve aidiyet duygularını geliştirmektedir. Bu durumun aksi olması ise kültürel uyuma olumsuz manada etki etmektedir. Bunun yanında Trabzon’da geçirilen zamanın, Trabzon’un kültürel kodlarını öğrenme üzerinde doğrudan etkisinin olduğu araştırmanın bulguları arasında yer almaktadır.

“Ben İran’ın Tebriz şehrinden geldim Trabzon’a. Trabzon’un kültürel kodları bize benziyor. Örneğin; aile bağları bizdeki gibi güçlü, kılık kıyafetleri bizim gibi bunun yanında kadınları bizim Tebriz’deki kadınlar gibi altın takmayı seviyor.” (KK4)

“Trabzon ve Türkiye’nin yemeklerini hiç sevmiyorum, baharat yok, yağ yok, hele ekmek hiç sevmiyorum. Evde kocam ve çocuklarım için Türk yemeği kendim ve eski eşimden olan benim gibi Suriyeli kızım için Arap yemeği yapıyorum.” (KK3)

“Yemek konusunda belli sıkıntılar yaşadık, mesela pilav farklı sizde, bir de pirasa. Biz pirasayı hamura koyarız siz salça koyuyorsunuz. Ben onu burada öğrendim arkadaşımından çok da güzel oluyormuş. Bir de kuskus, okulda bir tören düzenlediler oraya herkes yemek getirmişti, bir de kurabiyeler yine orda yemiştim onları çok sevdim. Bir yemek var bizde adı bolani o yalnızca bize özgü evde onu yapıyoruz.” (KK1)

“Antep mutfağını biliyorsunuz, aynı bizim Suriye mutfak. Kebapları ve diğer yemekleri bizimkinin aynı. Türklerin yemekleri benziyor bize”. (EK1)

“Türk yemekleri İran yemeklerinden farksız.” (EK6)

“Trabzon adet benziyor, her şey bizim gibi ama yemeklerin farkı var, Irak’ta baharat ve yağ çok burada az.” (EK2)

“Trabzon’a ilk geldim bir yıl dil bilmiyorsun, yol bilmiyorsun, canım çok sıkıldı. Şimdi öğrendim, şimdi daha iyi.” (EK7)

Trabzon ilinin ve göçmenlerin menşei ülkelerinin kültürel manada benzerlik ve farklılıklarını anlamak ve Trabzon’da geçirilen zamanın uyum üzerindeki etkisini ölçmek adına sorulan sorulara, katılımcıların büyük çoğunluğu özellikle yemek konusunda farklılıkların olduğunu belirtmiştir. Yine göçmen katılımcılardan İran ve Suriye’den gelen özellikle erkek katılımcılar kılık kıyafet konusunda belirgin farklılıkların olmadığını ifade etmişlerdir. Kültürler arası benzerliklerin kültürel uyumu kolaylaştırdığı katılımcıların bu sorulara yönelik verdiği yanıtlardan anlaşılmaktadır.

6.2. Göçü Meydana Getiren İtici Mekanizmalara Yönelik Bulgular

Kişinin doğup büyüdüğü yerden farklı bir yere yerleşmek üzere gitmesinin ekonomik güçlükler, siyasi sorunlar, savaşlar, çevre koşullarının değişmesi gibi farklı sebepleri vardır (Akkoyunlu ve Birol, 2017). Göçe neden olan durumlara bağlı olarak ise gönüllü ve zorunlu göç şeklinde ayrımlara varılmıştır. Kişisel irade ve menfaatler doğrultusunda bireylerin yine iradi olarak yaşam koşullarını olduğundan daha iyi bir seviyeye getirme maksadıyla yaşadığı ülkeden yaşam koşulları daha iyi olan bir başka şehir ya da ülkeye yerleşmesi gönüllü göç olarak ifade edilmektedir. Herhangi bir tehdit unsurunun söz konusu olması ile meydana gelen ve bireyin iradesinin dışında yer değiştirmesi ile nihayet bulan zorunlu göçün sebepleri arasında ise; bireyin yaşam, aile, güvenlik ve özgürlüğünü tehdit eden ruhsal ya da yaralanma, sakat kalma ve ölüm gibi fiziksel faktörler yer almaktadır (Öztaş ve Zengin, 2005).

Göç ile ilgili yapılan çalışmalarda, göçmen, mülteci, sığınmacı gibi kavramlar birbirlerinin yerine kullanılabilmektedir. Uluslararası hukuk açısından mülteci kavramı, ülkesinden kaçmış ve geri dönmesi halinde şiddet ya da zulüm görme riskiyle karşı karşıya gelebilecek, bu nedenle "uluslararası korumaya" ihtiyacı olan kişi şeklinde tanımlanır. Sığınmacı kavramı, bireysel olarak mülteci statüsü almak için başvuruda bulunmuş ve başvuru sonucunu bekleyen kişidir. Göçmen kavramı ise, ekonomik, sosyal, eğitim ve aile ile ilgili sebeplerden ötürü göç etme kararı alan ve bu çerçevede yaşadığı

yerden başka bir ülke ya da şehre yerleşmek amacıyla giden kişiler için kullanılmaktadır (Usanmaz ve Güven, 2013; Öztürk, Erdoğan ve Çalıcı, 2019).

Bu başlık altında katılımcıları göçe iten mekanizmayı anlamak adına sorulan sorulara verilen yanıtlar bir araya getirilmiştir. Bu bağlamda; Afganistan Suriye, İran ve Irak'tan göç eden katılımcıların birincil göç etme nedeni olan savaş, zulüm, baskı ve güvenlik açısından tehdit altında olmanın getirdiği travmatik tecrübelerin, bireylerde fiziksel, psikolojik ve sosyal pek çok olumsuz sonuçları meydana getirdiği bulgusuna erişilmiştir. Afganistan'daki güvenlik tehdidi savaş, Taliban ve DAESH'in saldırıları ile ölüm mesajı içeren tehditleri, insan kaçırma ve sonrasında para isteme olaylarını içermektedir. Bunların yanında aile büyüklerinin baskısına maruz kalan bireylerin olduğu da yapılan çalışmada elde edilen bulgular arasında yer almaktadır.

“Taliban huzur vermiyordu, sende onlara karşı kendini savunacak bir şey yok, silah yok, güç yok.” (EK5)

“Afganistan'da arabaya tehdit mesajları bırakıyorlardı, sen kafirsin, Amerika'ya çalışıyorsun, casussun ya işi bırak burdan git ya da seni öldüreceğiz. Ben de mecbur hanımı çocuklarımı aldım orayı terk ettim.” (EK11)

“Eşimi babam istemedi eşime sürekli eziyet ediyordu, bir türlü onu kabul etmiyordu. Eşimin ailesiyle benim ailem arasında geçmişten gelen bir husumet vardı nedeni buydu. Her yerde bomba patlıyordu, eşimi sürekli kalabalık yereler gönderiyordu babam, ben de çok merak ediyordum. Biliyordum babam neden bunu yapıyor ama soruyordum yine. Bana diyordu ki sen ne biçim erkeksin korkuyor musun? Eşimi alıp gitmek istiyordum ama çalışıp eve para getirdiğim için babam beni bırakmıyordu. Sonra eşimi aldım Afganistan'dan kaçtık.” (EK10)

“Afganistan'da Taliban rahat vermiyordu, aileyle İran'a geldik yaşamaya, orda bazı mahallelerde yabancıları rahatsız ediyorlar özellikle gençleri daha fazla rahatsız ediyorlar. Avrupa'ya gitmek için çıktım ama gidemedim burada kaldım.” (EK9)

“Hayatım orda çok tehlike, hayat güvenliği için geldim.” (EK2)

“Suriye'de iç savaş vardı, kardeş kardeşi vuruyordu. Önceden farklı mezhepler bir arada yaşıyorduk, huzur vardı sonra böyle oldu. Suriye'de savaş vardı, savaştan önce Suriye cennetti şimdi cehennem oldu. Ben elektrik mühendisi olarak çalışıyordum, işim arabam, evim her şeyim vardı ama şimdi hiçbirisi yok.” (EK1)

Yapılan araştırmada katılımcıların göç etme nedenlerine ilişkin bulgulara bakıldığında, katılımcılardan 17'si savaş, baskı, zulüm ve güvenlik tehdidi nedeniyle göç ettiklerini ifade etmişlerdir. Yalnızca bir katılımcı (KK4) eğitim ve ailevi nedenlerden

ötürü göç ettiğini ifade etmiştir. Doğan (2020)'ın Afganistan Hazara'larının Türkiye'ye göçü adlı çalışmasında 16 birey ile gerçekleştirdiği mülakatlar neticesinde, katılımcı bireylerin %32'sinin savaş, %40'ının ise savaş ve düşmanlık sebebi ile göç ettiği ve bu iç savaşın ülke içinde dini ve etnik azınlıklar arasında çatışmaları ve anlaşmazlıkları meydana getirdiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

İç savaş, kaos, güvenlik ve baskı nedeniyle göç eden bireyler bu göç sürecinde genellikle yasal olmayan yolları tercih etmek zorunda kalmaktadır. Bu şekilde göç etmenin katılımcılar için süreci daha riskli hale getirdiği yine çalışmanın bulguları arasında yer almaktadır. Bu durumun göçmenlerin uyum sürecini olumsuz etkilediği düşünülmektedir. Buna yönelik verilere bir alt başlıkta değinilecek ve göçmenlerin kültürel karşılaşmalarının kültürel uyum eğilimleri üzerindeki etkileri yine aynı başlıkta tartışılacaktır.

6.3. Göçmenlerin Kültürel Uyum Sürecine Yönelik Bulgular

Göçmenler içine doğdukları kültürleri devam ettirme ya da bundan vazgeçerek göç ettikleri yeni toplumun kültürel kodlarını benimseyerek o toplumun bir parçası olma noktasında arada kalmaktadırlar. Göçmenlerin kültürel uyum süreçleri göç edilen yerde yeni topluma uyum sağlama, asimile olma, ayrışma ya da marjinalleşme olarak ortaya çıkabilmektedir (Berry, 1197). Göçmenlerin bu uyum sürecinde farklı eğilimler göstermeleri, göç edilen ülkenin göçmenlere yönelik politikalarıyla ve hâkim kültürün temsilcilerinin göçmenlere karşı ortaya koyduğu tutumlarla yakından alakalıdır. Bunun yanında göçmenlerin kültürel uyum sürecinde göçmen bireylerin ya da grupların kültürel kodları, göç deneyimleri, kendi kültürel kimliklerini tanıma ve öz kimliklerine karşı geliştirdikleri aidiyet duyguları inanç ve değerlerinin de önemli bir yeri vardır. Alanda yapılan çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda göçmenlerin kendi kültürlerini tanımlayan sosyal kimliklerinin kültürel uyuma etki ettiği görülmektedir (Ward ve Kennedy 1993). Diğer taraftan, kendi kültürel kimlikleri ile hâkim kültürün sosyal kimliğini bütünleştirme kabiliyeti olan göçmenlerin kültürel uyumunun daha yüksek olduğu üzerinde durulmaktadır (Saygın ve Hasta, 2018; Ward ve Kennedy, 1993). Kültürel uyumda etkili olan bir başka faktör ise ilişki kurma ve iletişim içinde olmanın temelini ortaya koyan dil faktörüdür. Göç ettikleri toplumun dilini öğrenme gayreti içinde olma ya da artık o dili konuşabiliyor olmak kültürel uyuma olumlu manada etki eden faktörler arasında yer almaktadır. Göçmenlerin kültürel karşılaşmaları sonucunda, oluşan kültürel uyum süreçlerini belirlemeye yönelik sorular sorulmuştur. Bu sorulara verilen yanıtların değerlendirilmesi ve analizi sonucu ortaya çıkan konu başlıkları şu şekildedir;

6.3.1. Kimlik ve Aidiyet Duygusu

Toplumsal tabakalaşmanın en belirleyici yönlerinden birisi olarak kabul edilen kimlik, tabakalaşmada güçlü bir faktördür. Ortaya çıkan küresel hiyerarşinin bir tarafında, kimliklerini görülmemiş büyüklükte ve adeta dünya çapında bir teklif havuzundan çekip, bir şekilde kendi rızalarıyla oluşturup, ondan vazgeçme özgürlüğüne sahip olanlar bulunur. Öteki tarafta ise; kendilerine bir tercih hakkı verilmeyen ve nihayetinde *başkaları tarafından* zorla dayatılan bir kimlik yükünü sırtlanan, kimlik tercihi olmayan, bundan men edilmiş kalabalıklar bulunur. Kimlikler bazen taşıyanların gücüne gider fakat ne bu kimliği atabilirler ne de kurtulabilirler. Başkaları tarafından dayatılan, insanları tek tipleştiren, aşağılayan ve damgalayan kimliklerdir. Bu kimliklere sahip olanlardan bir tanesi de göçmenlerdir. Göçmenler diğer tüm yoksunluklarının yanında, egemenliği altında bulundukları topraklarda gerçek manada fiziksel olarak bir varoluştan dahi mahrum kalmaktadırlar. “Normal ve tam insanların” yaşayıp ve hareket ettikleri alanlardan ayırt edilmeleri için mülteci ya da sığınmacı olarak etiketlenirler (Bauman, 2017).

Araştırma kapsamında mülakat yapılan göçmenler, ait oldukları öz kimliklerinden dolayı hâkim toplum tarafından ötekileştirildiklerini, göç ettikleri ülkenin kimliğine sahip olsalar bile kimliğine sahip olsalar bile yine hâkim toplum tarafından “yabancı” olarak görüldüklerini, damgalandıklarını ve buna yönelik tutum ve davranışlarla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda sorulan sorula şu şekilde yanıtlar verilmiştir;

“Mağazaya gelip Suriyeli olduğumu öğrenince, sen git, neden buradasın. Yemin ederim her gün aynı, ben ırkçılıktan korkuyorum, çalışayım istiyorum, her gün aynı şeyi yaşıyorum. Edebimle, adabımla çalışıyorum kimseye bir zararım yok gelip bana buradan git diyorlar.” (EK1)

“Kendimi mecbur Türk hissediyorum, kimlik olarak Afgan’ım ama rezil olmamak için Türküm. Bizde bir atasözü var, rezil olmak istemiyorsan cemaatin aynısı gibi ol. Altı ay Trabzon’da ev aradım vermediler. Adamı arıyorum, kiralık eviniz var diye, nerelisin soruyor, Afganistan deyince yüzüme katıyor. Müslüman evladı benden ne kötülük gördün, dur bir konuşayım ama yok. Afgan olduğum için konuşamam.” (EK5)

“Ülkenizde savaş yok, kendi ülkenize gidin diyorlar, buna alıştık, başkasının ülkesinde kendi istediğin cevabı veremiyorsun, çünkü yabancısın.” (EK4)

“Bizde bayramlarda adettir, yeni kıyafetler giyinilir, ben de Kurban Bayramı’nda kendime, eşime ve çocuğuma yeni kıyafetler aldım, giyindik dışarıya çıktık. Çocuğuma kumandalı araba almıştım, parkta onunla oynuyordu, Trabzonlular yanıma gelip bize laf attılar, bunlara hükümet bizim ağzımızdan alıp veriyor, bunlar da adam oldu, yabancı da bizim memleketimizde adam olmuş dediler. Sesimizi çıkarmadık, döndük evimize

geldik, çocuğuma aldığım arabayı oynaması için bir daha dışarıya çıkarmadık.” (EK4)

“Ev bakmaya gidiyorum, diyorlar yabancıya ev vermiyoruz”. (EK11)

“Hastaneye gidiyorsun, göç idaresine gidiyorsun, kaymakamlığa gidiyorsun hep kötü konuşuyorlar, her zaman “yabancı” bekle diyorlar. Her yerde yabancısın.” (EK11)

“Çalıştığım yerde adamlar bizimle alay ediyor, sorguluyor, patronlar bağırıp çağırıyor, özellikle başkalarını görünce daha çok bağırıyor, o zamanlar inşaattan daha zor oluyor, Devlet bunlara bilgi verse, dese ki bunlar da insandır, alay etmeyin, yabancı demeyin.” (EK10)

“Sana insan gibi bakmıyorlar, kimliğimi gören herkes aaa Suriyelisin sen diyor, yabancıyım deyince tuhaf bakıyorlar. Beni burada Avrupalı sanıyorlardı, Arap olduğumu öğrenince yüzleri beş karış oldu. Bir yanımız burda ama bir yanımız orda, hatıralar var, akrabalar var, sürekli yalnız hissediyorum.” (KK3)

Göçmenlerin kültürel kimliklerinden ötürü hâkim toplum tarafından ötekileştirildiği, hâkim toplumun dışına itildiği, istenmeyen tutum ve davranışlar ile karşılaştığı araştırmanın bulguları arasında yer almaktadır. Nihayetinde bu tutum ve davranışlar göçmenlerin kültürleşme deneyimlerine ayrılma olarak etki etmekle birlikte, göçmenlerin aidiyet duygusu geliştirmelerine olanak sağlamamakta, hâkim toplumla bütünleşme yönünde uyum sağlamalarını zorlaştırmaktadır.

Sonuç olarak, kimlik ve aidiyet duygusu, kültürel uyum sürecinde önemli bir rol oynar. Bu duygular, kişinin yeni bir kültüre uyum sağlama sürecinde kendini ifade etmesine, yeni kültüre uyum sağlama becerilerini geliştirmesine ve toplumda daha iyi bir yer edinmesine yardımcı olur. Ancak, kimlik oluşumu ve korunması, kültürel uyum sürecinde bazen zorluklar yaratabilir ve bu zorlukların üstesinden gelmek için açık fikirli olmak ve farklı kültürlere saygı göstermek önem arz etmektedir. Araştırma kapsamındaki göçmenlerin göç nedenleri, göç süreçleri ve yeni yerleşim yerlerindeki uyum süreci ile baş etme yöntemleri başlı başına zorlu bir süreci ifade etmektedir. Bu zorlayıcı süreçte, göçmenlerin kimliklerinden ötürü “yabancı” olarak algılanmaları ve değerlendirilmeleri, tutum ve davranışların bu bakış açısıyla oluşturulması göçmenlerin aidiyet duygularını zayıflatmakta, kültürel uyum sürecine ayrışma olarak etki ettiği görülmektedir.

6.3.2. Kültürleşme Sürecinde Benzerlik ve Farklılıklar

Göçmenlerin kültürel karşılaşmalar ile kültürleşme sürecine girdikleri, bu süreç içinde kültürel uyumlarına etki edebilecek benzerlik ve farklılıklar ile karşılaştıkları yine

araştırmanın bulguları arasında yer almaktadır. Araştırma kapsamındaki göçmenler yer yer hâkim toplumun kültürü ile benzeştiklerini yer yer de farklılaştıklarını ifade etmişlerdir. Mülakatlar sırasında hâkim kültürün yerel dilinde var olan bazı kelimelerin, göçmenlerin dil dağarcığına geçtiği görülmüştür. Kültürel benzerliklerin farkına varılması göçmenlerin kültürleşme sürecini bütünleşme olarak deneyimlemelerine olanak sağlamış, bunun yanında farklılıkların hâkim toplum tarafından kabul görmemesi hâkim toplumdaki ayrışmasına ya da göçmenlerin mevcut kültürel kodundan vazgeçip, asimile olmasına neden olduğu düşünülmektedir.

“Türklerle dilimiz %30-%40 birbirine benziyor. Biz de çay, tuz, hanım, bamyaya, pirinç, şeker, fasulye gibi kelimeler var sizde de var. Yemeklerimiz benziyor.” (EK11)

“Afganistan’da kültürler farklı, erkekler kadınlar aynı yerde oturmaz ama burada oturuyor. Bence doğru olanı buradaki.” (EK11)

“Bizde kız isteme sizin gibi, ama kahve pişirmek yok. Çay ikram ederiz, bir de erkekler kadınlar ayrı yerlerde oturur.” (KK6)

“Burda evlerin camı dışarıyı görüyor bizde öyle değil. Apartmanda sanki gözetleniyorum gibi geliyor bana. (KK5)

“Modern yaşamak severiz, Türkiye modern bir ülke. Afganistan’da çadar var, kadınların giydiği bir giysi oluyorlar poşet gibi. Bazı adamlar öyle istiyor ama ben öyle değilim. Bazı babalar küçük yaşta kızlarını büyük adamlara veriyor o insan değil insan olsa öyle yapmaz. Kadın evden erkeksiz çıkamaz, parka gidemez, erkeksen genç yaşta da olsan sakal bırakmak zorundasın, burada öyle değil. Burası çok rahat.” (EK7)

“Eşim Türk giysileri sevmiyor, Afgan giysileri giymek istiyor. Bizim kadınlar farklı giyiniyor sizden.” (EK10)

“Namaz kılmaya giderdik, siz elinizi böyle tutuyorsunuz (ellerini göğsüne bağlayarak gösterdi) biz böyle tutuyoruz (ellerinin göbeğinin üzerine bağlayarak gösterdi) biz de Müslümanız ama mezhebimiz Caferi, siz Hanefti’siniz. Bir de geleneğimiz farklı siz Sünni’siniz biz Şii’yiz o yüzden biraz farklılıklar var. Okulda derlerdi bize hep sen çok farklısın bizden, bizim gibi namaz kılmıyorsun. Ben mecbur öyle yapmak zorundayım, dinimi değiştiremem. İbadet şeklimi değiştirmedim, kulaklarımı kapattım.” (KK2)

“İran’da başına sadece örtü atıyordun orada öyleydi ama Türkiye’de bir tane saç gözükmecek yoksa değişik bakıyorlardı, saçını kapatacaksan doğru kapat, kapatmayacaksan da kapatma gibi şeyler söylediler.” (KK1)

“Bizde mühür var yani Kerbela toprağı. Ona başımızı koyarız, her yerde soruyorlar bu ne? bunu yapmak zorunda değilsin, bizim gibi kıl namazını...gibi şeyler söylediler.” (K1)

“Trabzonlular bize benziyor, lüks yaşamayı seviyorlar, iyi evlerde oturmayı, marka giyinmeyi ve altın takmayı seviyorlar.” (KK4)

“Sizdeki gibi bizde de isteme var. Kız kardeşimi istemeye geldiler, vermek istemedik çünkü “uşağı” tanımıyoruz.” (EK4)

Katılımcılardan EK4 ‘ün göçmenlerin Trabzon kültürüne benzerliklerini anlamak adına sorulan soruları yanıtlarken Trabzon’un yöresel dilinde çocuklar için kullanılan “uşak” kelimesini kullandığı dikkat çekmiştir. Bunu ne anlamda kullanıyorsun ve nereden öğrendin diye sorulduğunda katılımcının yanıtı *“Trabzonlulardan öğrendim, Karadeniz lehçesi çok şirindir, ben kendim çok seviyorum”* yanıtını vermiştir. Bu ve buna benzer yanıtları veren katılımcıların kültürel karşılaşmalar sırasında, kültürel uyumunun bütünleşme yönelimli olduğu, kültürlerarası kaynaşmaların olmasının yine kültürel uyuma olumlu yönde etkileri olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak farklı kültürel kodlara sahip göçmen ve yerli toplumun benzer kültürel kodlar taşımaları, kültürleşme süreçlerinde çatışma yaşamalarının önüne geçmekte olduğu görülmektedir.

6.4. Göçmenlerin Kültürel Uyum Sürecinde Yaşadığı Temel Sorunlar ve Sorunlarla Baş etme Stratejilerine Yönelik Bulgular

Bir önceki başlıkta, katılımcılar özelinde Trabzon’da bulunan göçmenlerin kültürel uyumuna etki eden, yaş, cinsiyet eğitim durumu gibi demografik özelliklerine ve kültürleşme deneyimlerine ilişkin yaşadıkları deneyimleri aktarma biçimleri kendi öznel anlatıları ele alınarak irdelenmiştir. Bu başlıkta ise, kültürel karşılaşma sürecinde göçmenlerin yaşadıkları sorunlar ile baş etme mücadelelerine değinilecektir. Bu bağlamda yine göçmenlerin geliştirdikleri baş etme stratejileri ele alınmıştır. Buna bağlı olarak çalışmanın temellerinden birini oluşturan çokkültürcü sosyal hizmet yaklaşımı ile göçmen bireylerin kültürel uyumuna ilişkin yaşadığı sorunlar tartışılmış ve çokkültürcü sosyal hizmet yaklaşımının kültürel uyum üzerindeki önemine değinilmiştir.

Katılımcılara görüşme sırasında, kültürel karşılaşmalara yönelik yaşadıkları sorunlar ve bu sorunlar ile baş etme stratejileri konusunda sorular sorulmuştur. Bu bağlamda öne çıkan yanıtlar tablo 2 ve tablo 3’ de bir araya getirilerek gösterilmiştir.

Tablo 2. Göçmenlerin kültürel uyum sürecinde yaşadıkları sorunlar

Sorunlar	KK1	KK2	KK3	KK4	KK5	KK6	KK7	EK1	EK2	EK3	EK4	EK5	EK6	EK7	EK8	EK9	EK10	EK11
Dil Sorunu	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
Barınma Sorunu	*	*			*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
İstihdam Sorunu	*	*	*		*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
Sağlık İmkanlarınd an Yararlanma	*	*			*	*		*		*	*	*	*	*		*	*	*
Kimlik Sorunu	*	*			*	*		*		*	*	*	*	*		*	*	*
Belirsizlik	*	*			*	*		*		*	*	*	*	*		*	*	*

Tablo 2'de verilen bulgulara göre, göçmenlerin kültürel karşılaşmalar sırasında yaşadıkları sorunlar 7 başlık altında toplanmıştır. Göçmenler tarafından kültürel uyum üzerinde etkileri olabileceği düşünülen sorunlar şu şekildedir;

Dil Sorunu:

Katılımcıların birçoğu göç edilen yerin dilini öğrenme noktasında sıkıntılar yaşadığını ve dil bilmedikleri için yerel halk ile iletişim kuramadıklarını buna bağlı olarak birçok sorun yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

“Buraya geldik ilk çok zordu. Yol bilmiyorsun, dil bilmiyorsun, kimseyle konuşamıyorsun, derdini anlatamıyorsun, bir yıl böyle canım çok sıkıldı.” (EK7)

“Bazı adamlar, siz erkek değil misiniz savaştan mı kaçtınız, gidin ülkenizi kurtarın diyorlar. Böyle şeylere cevap vermek istiyorum ama ana dilim gibi konuşup kendimi anlatamıyorum. Bilebildiğim kadarıyla bir şeyler söyleyerek cevap vermeye çalışıyorum.” (EK10)

“Önceden nereye gidiyorsam yanımda arkadaşım vardı, Türkçe bilmediğim için tek başıma bir yere gidemiyordum, yavaş yavaş öğrendim şimdi biraz rahat. (EK2)

“Çocuklarım ve eşim Türkçe konuştukları halde ben konuşamıyorum, zor öğrenemedim, hem Farsça konuşup yazabiliyorum.” (EK3)

“Türkçeyi bilmemek çok sıkıntı şöyle ki; dilin var ama yok niye çünkü ne anlıyorsun ne anlatıyorsun, derdini nasıl anlatacağını bilemiyorsun.” (EK4)

“Dil bilmediğin için her gittiğin yerde tercüman istiyorlar. Ev ararken, hastaneye gittiğimde derdimi tam anlatamıyorum. Eve internet alacağım, her şeyim var ama anlatamıyorum diyorlar tercüman getir. (EK11)

“Dışarda alışveriş yapmaya gidince öyle kalıyorsun ne diyeceğini bilemiyorsun ne dediğini anlamıyorsun ve önemli olan şu ki yeni gelenler veya Türkçeyi bilmeyenler hastanede çok sıkıntı yaşıyorlar. Doktorlar Türkçe bilmeyenlerle ilgilenmiyor. Tercüman getirin diyorlar. Tercüman da kadın olarak bulamıyorsun, erkek bulursun ama ona nasıl anlataşın sıkıntısını, mecbur randevundan vazgeçiyorsun, hastalık ya da başka sıkıntısını çekerek yaşamaya devam ediyorsun.” (KK2)

“Dil bilmediğim için neredeyse sağır ve dilsiz gibi hissediyorum, bu benim için çok zor.” (EK10)

Marshall’ a (1994) göre yaşama ortamımızın en önemli belirleyicilerinden birisi anadildir. Dünyayı, olup bitenleri onunla kavrarız, onunla aktarırız. O varsa varız, yoksa biz de yokuz demektir. Bireysel ve toplumsal kimliğimizin en güçlü belirleyicilerinden birisi anadildir. (Çoban, 2005). İnsanlar arası iletişimde, gündelik hayattaki temel ihtiyaçları gidermede ve daha birçok alanda dil insanın en önemli araçlarından birisidir. Bu bağlamda farklı bir dile sahip olan araştırmanın konusu katılımcıların yaşadıkları sıkıntılar ele alınmış ve dil yetersizliğinden kaynaklı göç ettikleri yerde uyum sağlama konusunda yaşadıkları sıkıntılar ifade edilmiştir. Göçmenlerin dil öğrenme ve uyum üzerine etkisini anlama noktasında sorulan sorulara verilen yanıtlar değerlendirildiğinde; katılımcılardan genç bireylerin, özellikle Türkiye’ye geldikten okula giden bireylerin, çalışma hayatında yer alanların, (KK1, KK4, KK3, EK6, EK5, EK1,) dili öğrenmeleri, yaşlı bireylere ve çalışamayan ya da çalışmayı tercih etmeyen bireylere göre daha kolay olduğu araştırmanın bulguları arasında yer almaktadır. Bunun yanında yaşı diğer katılımcılara göre daha büyük olan (EK8, EK3) dil öğrenme noktasında direnç gösterdikleri/zorlandıkları yine araştırmanın bulgularındandır.

Barınma Sorunu:

Katılımcıların Trabzon’da yaşadıkları bir diğer sorun ise; ev bulma ya da kötü koşullara sahip evleri tercih etmek zorunda olmalarıdır. Katılımcıların buna yönelik sorulan sorulara verdikleri yanıtlardan, yerli vatandaşların göçmenleri yabancı olarak değerlendirmeleri ve bu nedenle onlara ev kiralamak istemedikleri anlaşılmaktadır. Ev kiralayabilen katılımcılar ise düşük gelirlerle yaşamlarını idame ettirdiklerinden genel itibariyle sobalı, bakımsız evleri tercih etmişlerdir. Bu bağlamda sorulan sorulara katılımcılardan bazıları şu şekilde yanıtlar vermiştir;

“Altı ay kendime ev aradım vermediler, adamı arıyorum kiralık eviniz var diye nerelisin soruyor. Afganistan deyince kapatıyor. Bir ev bulduk sonunda, bizi apartmanda istemediler, ev sahibime neden bu Afganlara ev verdin diye kızdılar.” (EK5)

“Ev bakmaya gidiyoruz, diyorlar yabancıya ev vermiyoruz.” (EK11)

“Oturduğumuz ev epey eski, güneşin hiçbir şeyi yok, bakımsız bir ev ama kirası oldukça yüksek, 4000 TL kira veriyorum.” (EK10)

“Yabancılar için ev bulma çok zor kimse güvenip yabancıyı ev vermiyor sokak sokak ev aramaya kalkarsan işinden kalacağın, eğer eşini göndersen o çocuklar ile beraber nasıl sokak sokak dolaşsın, emlakçılara gidersen aynı kirayı depozit olarak vermek zorundasın. Bunlara rağmen ev bulmayı başarırsan ev bulabilirsen sonra ev sahibi senden kefil istiyor, onu da halledersen sonra aboneliği üstünde alırsan onlar da kefil istiyor. Çok zor...” (EK4)

Barınma sorunu katılımcıların göç ettikleri yere uyum sağlamaları noktasında karşılaştıkları en temel sorunlardan biri olarak ortaya çıkmaktadır. EK11 ve EK5’in deneyiminde olduğu gibi yalnızca yabancı kimliğinden ötürü evini kiralamak istediği kişinin ilgili katılımcıları görmeden, onlara kendini tanıtmaya fırsatı vermeden görüşmeyi sert bir üslup ortaya koyarak reddetmesi, EK10’nun oturduğu evin koşullarının barınmaya elverişli olmamasına rağmen yüksek kira vermesi göçmenlerin barınma sorunlarına dair örneklerdendir. Bunun yanında görüşmelerin bazılarının ev ortamında yapılmasına yönelik alan deneyimlerindeki gözlemlerden hareketle, katılımcı göçmenlerin bakımsız ve daha az tercih edilen evleri kiraladıkları gözlemlendiği söylenebilmektedir. Kendi milletinden göçmenlerin olduğu ya da akraba ve ailelerinin yoğunlukta yaşadığı mahallelerin de bir arada yaşamayı kolaylaştırması ve bulunduğu çevrede kabul görebilmeleri adına tercih konusu olduğu araştırmanın tespitleri arasında yer almaktadır. Bazı katılımcı göçmenler (EK9) evlerini kiralamak istedikleri konut sahiplerinin henüz onları görmeden sırf yabancı kimliklerinden ötürü evlerini onlara vermek istemediklerini söylemiştir. Yine bir diğer katılımcı (EK5), kiraladığı birkaç evde komşuları tarafından istenmediğini ortaya koyan sözlerle ve eylemlerle karşılaştığını ifade etmiştir. Yerel halkın içinde göçmen birey ve ailelerle komşu olmak istemeyenler ya da evini kiralamaktan kaçınanların olması, yerel toplumun göçmenlere karşı toplumsal dışlamaya yönelik tavırlar benimsediğinin ve göçmenlerin farklı kimliklere sahip olmalarından ötürü kabul göremediklerini göstermektedir. Ortaya çıkan bu tablonun, göçmenlerin hâkim topluma uyum sürecini zorlaştırdığı düşünülmektedir.

İstihdam Sorunu:

Göçmenlerin kültürel uyumu yalnızca ev sahibi toplum ile göçmenleri ilgilendiren bir durumu ifade etmemektedir aksine daha geniş bir yelpazede, kapsamlı bir biçimde katılımı da içinde barındıran (kurumlar, çeşitli aktörler vb.), çok kapsamlı bir organizasyon ve örgütlenme ile devamlılık arz eden politikaları içermektedir. Bu uyum sürecinde öncelikli konular barınma, istihdama katılım, sağlık, eğitim, vb. sunulan hizmetlerden faydalanma olarak belirlenebilmektedir. Göçmenlerin kültürel uyum süreci üzerinde öncelikler arasında yer alan “istihdam” uyum açısından çok yönlü yararı olacağından ayrıcalığı vardır (Sigona, 2005). Göçmen bireylerin istihdamı, göç ettikleri ülkede uyum sağlama süreçlerine dahil olabilmelerinin önemli bir halkasıdır. Göçmenlerin istihdamı yönünde ortaya çıkabilecek her türlü olumsuzluk, kültürel uyumlarını ve kendi kendilerine yetebilmelerini zorlaştıracaktır. Göçmen bireylerin istihdam edilmeleri onlar açısından sadece bir gelir kaynağı olmayıp bunun yanında sosyal yardımlardan da bağımsız hale gelme, toplumda işlevsel roller edinebilme, karşılaştıkları güçlükleri kendi başlarına çözebilmeleri yönünde güçlendirecektir. Bu oluşumların meydana gelmesi göçmenlerin kültürel uyumu açısından oldukça önem arz etmektedir. Buna bağlı olarak göçmen bireylerin, iş gücü piyasasına dahil edilmelerinin nedenlerinin anlaşılması ve giderilmesi çokkültürcü sosyal hizmet bakışı açısından önemlidir. Bu bağlamda çalışmada, göçmenlerin kültürel uyumu açısından ekonomik unsurlardan belki de en önemlisi olan istihdam sorunu bu başlık altında ele alınarak ve göçmenlerin buna yönelik deneyimleri irdelenmektedir.

Katılımcılardan EK10, göçmen olmadan önce Afganistan’ da bir dükkanının olduğunu ve çanta imalatı yaptığını fakat Türkiye’ye geldikten sonra mesleğine uygun olmayan inşaat işçisi olarak çalıştığını ifade etmiştir.

“Dükkanım vardı, ben bu mesleği başkalarının yanında çalışarak öğrendim. Seyahat çantası, okul çantası bunun gibi çantalar dikiyordum. Aslında maddi durumumuz iyiydi, güzel kazanıyordum, buradaki kadar da yorulmuyordum. Şimdi ise bir inşaatçı amele olarak çalışıyorum. Bazı patronlar Türk işçilerle aynı parayı vermiyorlar ve daha zor olan işleri yaptırıyorlar. Bazen inşaatlarda benim gibi çalışan Türk amelelerde, yabancı olduğum için patron gibi bağırıyorlar.” (EK10)

“Yeni gelen yabancılar Türkçe bilmediği için kimse iş vermiyor ya verse bile ucuza çalıştırıyor ki yabancı olduğu için en zor iş veriyorlar bir şey de söyleme hakkın yok niye çünkü hem dil bilmiyorsun hem de o işi bıraksan başka iş nasıl bulacağın nasıl geçineceğin ödemeleri nasıl yapacağın. Restoranlar ya büyük alışveriş merkezleri yabancıyı işi vermiyor çünkü sıkıntılı. Mecbur inşaatlarda çalışacak ki sigortaları yok başına bir kaza gelirse kimse sorumlu değildir ve inşaat işi gittin zaman da Türk halkından

düşük yevmiye alacağın ya metre olarak alsan daha düşük fiyat söyleyeceğin Türk halkı ile aynı fiyat söylersen derler ki niye o fiyat verim sana o fiyat verseydim kendi halkıma verirdim ben seni niye getirdim ki onlardan daha ucuza fiyat ver.” (EK4)

“Ben kendim elektrik mühendisiyim, Suriye’ d ekendi işimi yapıyordum ama burda diplomam geçmiyor. Tezgahtarlık yapıyorum.” (EK1)

“Suriye’de öğretmenlik yapıyordum, ama burda evdeyim çocuklarımla ilgileniyorum, herhangi bir işte çalışamıyorum.” (KK7)

“Üniversite mezunu hemşireyim, burada diplomam geçerli olmadığından bir iş yapmıyorum, evdeyim.” (KK5)

Katılımcılar açısından sosyo-ekonomin durumlarının değişmesi hatta görece gerilemesi, eğitimlerine uygun olmayan mesleklerde çalışmak zorunda kalmaları ya da hiçbir işte çalışamamaları, genellikle zor ve ağır işlerin onlara kalması, kendisi ile aynı işi yaptığı halde yabancı olmasından dolayı daha az ücretle çalışmak zorunda kalmaları göçmenlerin istihdam sorunlarına yönelik bulgulardandır. Katılımcıların istihdam edilmelerine yönelik yaşadıkları sorunların, göç ettikleri yere uyum sürecini zorlaştırdığı bu durumun kültürel uyumlarının önündeki engellerden olduğu düşünülmektedir.

Sağlık imkanlarından Yararlanamama:

Katılımcıların kültürel uyumlarının önündeki engelleri anlamak adına sorulan sorulara verdiği yanıtlar sorunsallaştırılarak Tablo.2 Göçmenlerin kültürel uyum sürecinde yaşadıkları sorunlar başlığı altında sırlanmıştır. Kültürel uyum üzerinde etkisi olabileceği düşünülen bir diğer sorun ise göçmenlerin göç ettikleri yerde sağlık imkanlarına erişememe, sağlık imkanlarından yararlanamama gelmektedir. Göçmenlerin ilgili soruna yönelik sorulan sorulara verdikleri yanıtlar şöyledir;

“Burada sigorta yok, yarın ne olacaksın belli değil, hasta olsam ne yapacağım bilmiyorum. Hastane her şey para, ilaç muayene... Bir akşam dişim çok ağrıdı, sigortam olmadığından doktora gidemedim, gece ağrısına dayanamadığım için penseyi elime alıp dişimi çektim.” (EK6)

“Ailede bir tek ben çalışıyorum, annem babam hasta. Bir de evde kız kardeşim var. Hiçbirimizin sigortası yok, hastane masrafları çok baş edemiyordum. Birkaç kez göç idaresine gittim geldim, annem ve babamın hastalıklarından dolayı sigortaları açılı ama benim ve kardeşimin yok.” (EK5)

“Çocuklarımıza ve hasta anne ve babalarımıza sigorta açık. Bebeğim yeni doğdu bir hafta hastanede yattı, devlet masraflarımızı karşıladı para ödemedik.” (KK6)

“Ben burada evliyim, Türkiye Cumhuriyeti kimliğim var. Hastaneye gidebiliyorum, ücretsiz devlet hastanelerinde muayene olabiliyorum ama eşim olmadan hasta olsam da tek başıma hastaneye gitmem. Çünkü bazen doktor bir şey söylüyor anlamıyorum ya da bir şey soruyor ben anlatamıyorum o zaman kızıyorlar.” (KK3)

“Hasta olunca para ile muayene oluyoruz, sigorta yok. Çok pahalı, genelde gitmiyoruz doktora.” (EK2)

“Hasta olunca doktora gitmiyoruz, evde olan ilaçlardan içiyoruz geçiyor. Hastane masrafları çok fazla.” (KK1)

Katılımcıların sağlık imkanlarına erişme noktasında sorulan sorulara verdikleri yanıtlardan; bazılarının (KK6, EK5) sağlık imkanlarından ailenin tamamı olmasa da 18 yaşından küçük çocuklarının ve kronik rahatsızlığı olan ebeveynlerinin yararlandıkları, bazılarının ise (KK1, EK2) bir işte çalışıyor olmalarına rağmen sağlık sigortaları olmadığından hastane masraflarından kaçındığı için hastaneye gitmedikleri görülmektedir. Yine bir katılımcı sigortası ve Türkiye Cumhuriyeti kimliği olduğu halde, dili yetersiz olduğundan eşi olmaksızın hasta olsa dahi, hastaneye gidemediğini belirtmiştir.

Katılımcıların sağlık imkanlarına ulaşmada yaşadıkları güçlükler ya da engeller, toplumsal güven ve garanti altında hissetmelerini engelleyen bir faktör olduğu düşünülmektedir. Bu durumun ise uyumu zorlaştığı, toplumsal uyumu sağlayamayan birey, aile ya da grupların kültürel uyum süreçleri de toplumsal bütünlüğü sağlaması yönünde gerçekleşemeyeceği, araştırmanın bulguları arasında olduğu söylenebilmektedir.

Kimlik Sorunu:

Göçmen birey, aile ve gruplar yeni bir yere yerleştğinde, kendi kültürel kimliklerini ve bazı yasal statüleri ile birlikte sosyoekonomik yönlerini de beraberlerinde getirirler. Bunlara örnek olarak göçmenlerin dinleri, kültürleri, dilleri ve kimlikleri gösterilebilir (Kaplan ve Chacko, 2015). Türkiye’ye göç eden bireylerin barınmak için tercih ettikleri bölgelere bakıldığında, kendi milletinden olanların oturduğu bölgeleri tercih ettikleri görülmektedir. Bunun nedeninin ise, göçmenlerin bir arada bulunarak kendi öz kültürlerini ve ait oldukları kimlikleri daha rahat biçimde yaşamak ve yaşatmak istemelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Göç etmeden önce insanlar belirli kimliklere sahiptir; fakat göç edilen yerdeki yeni oluşan çevrelerinden aldıkları şifreler/mesajlarla bu insanlar kimliklerini, nereye ait olduklarını ve kim olduklarını

sorgulama ihtiyacı hissetmişleridir (İlgin ve Hacıhasanoğlu, 2010). Dünya üzerinde birçok insan savaşın, zulmün, baskının, zorunlu göçün doğrudan veya dolaylı mağduru olabilmektedir. Özellikle Ortadoğu'nun kaderi haline gelen ya da getirilen iç savaş, kaos ve buna bağlı ortaya çıkan göçler, bireylerin öz kimliklerinden uzaklaştıkları bir süreci meydana getirmiştir. Bugün içine doğdukları, yaşamlarını şekillendirdikleri, çalışarak birikim yaptıkları vatanlarından, birçoğu yanlarına maddi olan herhangi bir şey alamadan göç etmek zorunda kalmış, başka ülkelerin sığınmacısı/mültecisi olarak gelecek yaşamlarının belirsizliğinde var olma çabası içinde mücadele etmektedirler. Bu var olma mücadelesi içinde yeni bir kimlik arayışı içinde olan göçmenlerin “kendinizi nereli gibi hissediyorsunuz” sorusuna verdikleri yanıtlar ve ait oldukları kimliklerinden ötürü yaşadıkları sıkıntılar şu şekildedir;

“Göçmen kimliğimiz var ama yine de pek dışarıya çıkmıyoruz, yabancı olduğun belli, beş metrede bir kimlik sorguluyorlar sana her an sorun çıkaracaksın gözü ile bakılıyor.” (EK4)

“Afgan konsolosluğundan geldiler bize Afgan kimliği vereceklerdi. Dediler Afgan olduğunu ispat et. Nasıl ispat edilir dedim bilemedim. O zaman dedi ben veremiyorum. Biz uzaydan mı geldik, Afgan kabul etmiyor, Türk kabul etmiyor, İran kabul etmiyor. Biz bu gezegenin insanı değil miyiz? Kendimi mecbur Türk hissediyorum, kimlik olarak Afgan'ım ama rezil olmamak için Türküm ama insanım, senin gibi insanım. Her şeyimiz birdir, sadece hüviyetimiz başkadır.” (EK5)

“Gerçek kimliğim yok, olsa rahatça yaşayabileceğim bir yerde yaşamak istiyorum. Türk gibi kimliğim olsa...Bizim gerçek kimliğimiz yok, Trabzon'dan başka hiçbir yere gidemiyoruz, biraz sıkıntı.” (EK10)

“Benim kimliğim yok, Türkiye vatandaşlık kimliği vermiyor, mülteciyiz biz. O nedenle her yerde yabancısın. (EK11)

“Burda kimlik yok, vatandaşlık yok, bilmiyorum nereliyim, nereye gideceğim.” (EK2)

“Kimliğimi gören herkes aaa Suriyelisin. Sana insan olarak bakmıyorlar, düşmanımın başına gelsin istemem. Kendimi buraya ait hissetmiyorum, bir yanımda hep orada. Suriye'de akrabalarım var, bir oğlum var ama nerede bilmiyorum, ne yapıyor bilmiyorum.” (KK3)

Katılımcıların kendilerini ait hissettikleri kimliklerine yönelik sorulan sorulardan elde edilen bulgulara göre, birçoğunun kendilerini oldukları yere ait hissetmedikleri fakat öz kimliklerini yansıtmada çekimser kaldıkları görülmektedir. Bunun nedeninin ise, hâkim toplum tarafından kabul görmek istemeleri olduğu düşünülmektedir. Göçmenlerin ait hissettikleri kimlikler ve buna yönelik davranış biçimleri kültürel uyum

açısından değerlendirildiğinde, kendi kültürel kimliğine yönelik aidiyet duyguları zayıf olan bireylerin uyum sürecinde bütünleşme eğilimi içinde oldukları görülmektedir. Bunun yanında kendi öz kültürel kimliğine bağlılıkları daha yüksek olan bireylerin kültürel uyum süreçleri ise; hâkim toplumdan ayrılma olarak değerlendirilebileceği düşünülmektedir. Literatüre bakıldığında, bu sonucu destekleyen farklı çalışmaların olduğu görülmektedir (Yağmur ve Van de Vijver, 2012: Bedea vd. 2011). Bu araştırmalar, kendilerini doğup büyüdükları kimlikleri ile tanıtan katılımcı bireylerin kültürel uyum sürecinde zorlandıklarını ve toplumsal uyum açısından beklenen “bütünleşme” eğilimi içinde olmadıklarını göstermektedir.

Belirsizlik:

Göçmenlerin kültürel uyum sürecinde yaşadıkları ve bu uyum sürecinde gösterdikleri eğilimlere etki eden sorunlara ilişkin ele alınacak son başlık ise “belirsizlik” olarak tanımlanmıştır. Göç sonrasında yeni bir ülkede bulunmanın yarattığı tedirginlik, yeni bir yaşam yerine ve geleceğe dair belirsizlikler katılımcılarda korku ya da kaygı gibi duygularının ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Katılımcılarda gelişen korku, kaygının, katılımcıların hâkim toplum tarafından maruz bırakıldıkları ayrımcılık ve ötekileştirilme tutumlarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bunun yanında, göçmenlerde belirsizlik halini ortaya çıkaran en baskın etkenin ise; geleceğin ne olacağını bilememekten kaynaklandığı, katılımcıların görüşme esnasında verdikleri yanıtlardan anlaşılmaktadır. Göçmenlerde belirsizlik halini ortaya çıkaran sorunlar, katılımcılar tarafından şu şekilde ifade edilmektedir;

“Burada yarın ne olacak belli değil.” (EK6)

“Ev kiraladığımız yerdeki komşularımız ev sahibine bunlar pistir neden bu Afganlara ev verdin diye kızmış.” (EK5)

“Biz Amerika için bekliyoruz, ne zaman olacak belli değil ama burada hep kalamayız.” (KK6)

“Sürekli evdeyim, çok fazla dışarıya çıkmıyorum, korkuyorum. Herkes tuhaf bakıyor.” (KK2)

“Biz burda çok beklemek, insan gibi bilmiyorum hayatın sonunda ne var, sonuç ne olacak bilmiyorum. Bilmiyorum nereye gidiyorum. Hayatın yarın ne var bilmiyorum. Çünkü bizim vatan yok, 100 senede burda dursan yabancısın. Birleşmiş Milletler bize diyor, siz Irak’a gidemezsiniz olmaz, çünkü tehlike orda. Türkiye devam yok, başka ülkeye gitmemiz mecbur ama hangi ülke bilmiyorum, ne zaman bilmiyorum çok sıkıntı.” (EK2)

“Sürekli korkum var, hiç kimseye güvenmiyorum. Ben yabancıyım, korkuyorum, neden korkuyorum bilmiyorum. Benim kalbim yaralı, çocuğum markete gidiyor, Suriyeli olduğu için marketten kovdular, ben adamım kendimden çok çocuklarım ve eşim için korkuyorum. Çok büyük hedeflerim vardı şimdi hedefim daraldı çünkü rahat değilim. Burda ırkçılık var, bu beni korkutuyor baka bir şey değil.” (EK1)

“Evim olsun, işim olsun, kendim çalışıp çocuklarıma bakabileyim istiyorum ama bizim durumumuz belli değil. Yarın devlet çıkıp bize bir ay içinde ülkeyi terk etmeniz gerekiyor diyebilir. Bizim yarınımız belli değil.” (EK4)

Katılımcıların göç ve göç sonrası yaşadıkları olumsuz tecrübeler, onlarda güven sorununu meydana getirmiştir. Göç sonrasında hâkim toplum tarafından, kimliklerinden ötürü dışlanmaları toplumdaki ayrılmalarına ve kendi deyimleri ile sebepsiz “korku” içinde olmalarına neden olmuştur. Göçmenlerin yarına dair belirsizlik içinde olmaları yaşadıkları korku ve güvensizlik duygularının, hâkim toplumla kaynaşmalarının önündeki engellerden olduğu söylenebilir. Göçmenlerin yaşadıkları yeri başka ülkelere giderken geçici barınma alanı ya da basamak olarak tanımlamaları da uyum ve bütünleşmeyi olumsuz etkileyen faktörlerden olduğu araştırmanın bulgularındandır. Belirsizliğin yarattığı korku, kaygı göçmenlerde kültürel uyum sürecinde ayrılma eğilimini artırdığı düşünülmektedir.

Sonuç olarak bu başlık altında göçmenlerin kültürel uyum sürecine olumsuz etki edebileceği düşünülen sorunlar ele alınarak irdelenmiştir. Göçmenlerin hâkim toplumla karşılaşmaları sırasında, tecrübelerinin sorunsallaştırılması görüşmeler sırasında ele alınan genel bir durumu ifade eder. Bu sorunsallaştırma, hâkim toplumun katılımcılar tarafından nasıl algılandığını ve yaşanan tecrübelerle yükledikleri anlamlarla ilişkilendirilmiştir. Bunun yanında göçmenlerin yeni göç edilen yere uyum sağlama sürecinde, dil öğrenme, ev arama, istihdam, sağlık imkanlarına erişememe gibi temel ihtiyaçlarına yönelik ortaya çıkan sorunlar hâkim toplumun tepkileri ile şekil aldığı söylenebilir. Göçmenlerin yeni yere uyum sağlamalarının önündeki engellerden hâkim toplumun dilini öğrenememiş olmaları, en sık dile getirilen sorunlardandır. Bununla birlikte düzenli bir işte çalışamamaları, sağlık imkanlarından faydalanamamaları, ilaç ve hastane masraflarını karşılamakta güçlük çektikleri de göçmenlerin sıklıkla değindikleri sorunlardandır. Çalışmanın temel amacı ise; göçmenlerin çokkültürcü sosyal hizmet perspektifi ile kültürel uyum süreçlerinin değerlendirilmesidir. Bu amaç doğrultusunda göçmenlerin kültürel uyum sürecine etki edebileceği düşünülen sorunlar tespit edilmiştir. Çalışmacının amacına yönelik bir sonraki bölümde göçmenlerin yaşadıkları bu sorunlar ile baş etme stratejileri kendi tecrübelerinden yola çıkılarak açıklanmıştır.

6.4.1. Göçmenlerin Kültürel Uyum Sürecinde Yaşadıkları Sorunlarla Baş Etme Biçimlerine İlişkin Bulgular

Çalışmaya katılan göçmen bireylerin genel itibari ile sorunları benzerlik gösterse de sorunlarla baş etme süreçlerinin benzer şartlarda ve şekillerde gerçekleşmediği araştırmanın bulgularındandır. Bu anlamda, dil bilme ve sosyal destek sistemlerine sahip olmanın göçmenlerin sorunlarını çözme noktasında önemli belirleyiciler olduğu söylenebilir. Hâkim toplumun dilini bilen ya da öğrenmek için destek alabilen/alma imkânı olan ve göç ettikleri yerde onlara rehberlik edecek sosyal destek sistemlerine sahip göçmen bireyler, kültürel karşılaşmalar sırasında karşı karşıya geldikleri sorunlar ile daha kolay baş edebilmişlerdir. Bunun yanında bahsedilen imkanlara sahip olmayan göçmenler bu karşılaşmalarda söz konusu güçlükler ile baş etmekte zorlanmaktadırlar. Bu kapsamda göçmen bireylere sorulan sorulara verilen Tablo 3.' de gösterilmiştir.

Tablo 3. Göçmenlerin sorunlarla baş etme yöntemleri

Tespit Edilen Sorunlar	Tespit Edilen Baş Etme Yöntemleri	Katılımcı
Dil Sorunu	✓ Sosyal Destek Mekanizmalarından Yararlanma	EK4, EK10, KK7, EK1, KK6 KK5, EK7, KK3, EK2, EK5, KK1, KK4, EK11, EK9, EK6
	✓ Sivil Toplum Örgütlerinden Yararlanma	
	✓ Sosyal Medya Araçlarından Yararlanma	
Kılık / Kıyafet	✓ Etnik ve Yerel Giyim Özelliklerini Özel Alanlarda Sürdürmek	EK5, KK6, EK9, EK11, KK4, KK1, EK2, KK3, EK7, KK5, EK1, EK10, EK4,
	✓ Etnik ve Yerel Giyim Özelliklerinden Kamusal Alanlarda Vazgeçmek	
	✓ Türkler Gibi Giyinmek/Türklere Benzemek	
Yeme / İçme	✓ Kendi Yemek Kültürünü Sürdürme	EK10, KK3, EK2, KK1, EK11, EK6, EK4, EK5,
	✓ Türk Yemek Kültürüne Uyum Sağlama	
	✓ Her İki Kültüre İlişkin Yemekleri Benimseme	

Tablo 3. (Devamı)

Ötekileştirme/ Dışlanma	✓ Sosyal Alanlardan Geri Çekilme	EK7, KK3, KK1, EK11, KK6, EK4, EK8, KK2, EK1, KK5,
	✓ Sosyal İlişkileri Kendi Milletinden Bireylerle Sınırlı Tutma	
	✓ Marjinalleşme Eğiliminde Artış	

Dil Sorunu

Katılımcıların kültürel uyum sürecinde karşılaştıkları sorunlar ve sorunlarla baş etme stratejileri Tablo 3'te gösterilmiştir. Tanımlanan dil sorununu 18 katılımcının tamamı yaşadığını ifade etmiştir. Dil sorunu, araştırma çerçevesinde görüşme sağlanan tüm katılımcıların ortak sorunu olarak belirlenmiştir. Sonuç itibarıyla bakıldığında uluslararası göçlerde dil sorunu, göçmenlerin göç sürecinde ve sonrasında karşılaştıkları en temel sorunların başında yer almaktadır (Ayvaz, 2019). Literatürde, bazı çalışmaların bu sonucu doğrulayan nitelikte olduğu görülmektedir (Şimşir ve Dilmaç, 2018). Katılımcıların birçoğu (EK4, E10, KK7, EK1, KK6, KK5, EK7, KK3, EK2, EK5, KK1, KK4, EK11, EK9, EK6) bu soruna ilişkin farklı stratejiler kullanarak baş etmeye ve bu sorunu çözmeye çalışmıştır. Ancak, katılımcıların 3'ü (EK3, EK8, KK2) ilgili sorunu çözmeye yönelik herhangi bir strateji oluşturmamıştır. Bunun nedeni ise; bu katılımcıların ilerleyen yaşları (EK8, EK3) ve toplumsal cinsiyet rolleri (KK2) gereği kültürel uyum sürecinde bütünleşme yönünde değil, ayrılma yönünde eğilim gösterdikleri düşünülmektedir. Dil sorunu ve çözümüne ilişkin stratejiler geliştirmeye/geliştirmemeye yönelik tutumlar, göçmenlerin kültürel uyum süreçlerinde gösterdikleri eğilimleri ortaya koyabileceği düşünülmektedir. Yapılan araştırmalar göçün daha genç yaşta yapılmış olması ve göç edilen ülkede daha uzun süre kalınmış olmasının kültürel uyumu olumlu manada desteklediğini göstermektedir (Jasti ve ark. 2011, Mahmud ve Schölmerich 2011). Trebbe' in (2007) yapmış olduğu bir çalışma, göçün daha küçük yaşlarda yapılmış olmasının uyum sürecini olumlu yönde arttırdığını göstermektedir.

Kılık- Kıyafet ve Yeme-İçme

Katılımcıların kültürel uyum sürecinde karşılaştıkları ve baş etme stratejileri geliştirdikleri bir diğer sorun alanı ise, kültürün ayrılmaz unsurlarından olan yeme içme alışkanlıkları ve kılık kıyafete ilişkin yaşadıkları sorundur. İnsanlar sosyal hayatları olan varlıklardır. Sosyal hayat, insanın yaşam dünyasını meydana getiren, yapıp etmelerini,

kendisi dışındakilerle etkileşimlerini içeren bir kavramı ifade etmektedir. Bunun yanında sosyal yaşam, insanları bir arada tutmaya yarayan bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle, insan bir şekilde sosyal yaşam içinde kendine ait özellikleri diğer insanlarla paylaşmak durumunda kalır. Bu açıklamalar doğrultusunda insanlar, ait oldukları kültürünü sosyal yaşamın hemen hemen her alanında ortaya koymakta ve farkındalık düzeyi fark etmeksizin sosyal yaşamını, kültürü çerçevesinde yansıtmaktadır (Slattery, 2010). Kılık-kıyafet, yeme-içme gibi yaşam pratikleri insanların ait oldukları kültürü kendi penceresinden uygulama çabasıdır. Fakat bu durum göçmenlerin ait oldukları kültürlerindeki kılık- kıyafet, yeme-içme gibi alışkanlıklarını göç ettikleri yerde sürdürme noktasında bazı sorunlar yaşamalarına sebep olmaktadır. Bunun nedeni ise, göçmenlerin hâkim toplumdan farklı kültürel kodlara sahip olmalarıdır.

Çalışma kapsamında görüşme sağlanan göçmenlerin bazıları gerek kılık-kıyafet gerekse de yeme-içme noktasında herhangi bir sorun yaşamadığını ifade etmiştir (KK7, EK1, EK7, KK3, EK2, KK4, EK11, EK9, KK6, EK6, EK4). Katılımcılardan bazıları ise (EK5, KK5, KK1, EK8, EK3, KK2) kendi etnik kültürlerine ait yeme-içme ve kılık-kıyafetlerine ilişkin alışkanlıklarını özel alanlarında sürdürdüklerini, kamusal alanda ise hâkim toplumun kültürel kodlarını benimsediklerini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda KK2 ile evlerinde gerçekleştirilen görüşmede, Trabzon'daki Afgan kültürüne ait malzemelerin satıldığı dükkândan aldıkları ikramlıkları (Şekil.1, Şekil.2) ve etnik kimliklerine ait özel günlerde giydiği kıyafet örneğini (Şekil 3.) göstermiştir.

Şekil 1. Afgan göçmenlerin evlerinde tükettikleri ikramlıklar

Şekil 2. Afgan göçmenlerin evlerinde tükettikleri ikramlıklar

Şekil 3. Afganlı göçmen kadınların özel günlerinde giydiği kıyafet

Ötekileştirme/Dışlanma

İnsanlık tarihinde daima etnik kimlik, aidiyet ve kökenlerinden dolayı insanlar çeşitli sorunlar yaşamışlardır. Özellikle hâkim toplumun dışında kalan birey ya da gruplar yaşadıkları toplumda ayrımcılığa maruz kalabilmektedirler. Bir toplumda devletin şekillenmesi genellikle hâkim toplum tarafından gerçekleşir ve yine çoğunlukla hâkim toplumun dışında kalanlar devletin sunduğu imkanlardan daha az yararlanabilmektedirler. Bu durum farklı gruplar arasında ayrımcılık ve ötekileştirmeyi tetikleyerek farklılıkların bir arada yaşama olanaklarını zorlaştırır ve hatta imkânsız hale getirebilir (Yıldırım, 2019).

Katılımcı göçmenlerin farklı etnik kökene sahip olmalarından dolayı zaman zaman ötekileştirildiği ve dışlamaya maruz kaldığı çalışmanın bulguları arasında yer almaktadır. Bu bağlamda katılımcıların sorulan sorulara verdikleri yanıtlar şu şekildedir;

“Çocuğumu markete gönderdim, market sahibi sormuş nerelisin diye, Suriye deyince çocuğumu kovmuş,” (EK1)

“Bizi apartmanda istemediler, Afganlılar pistir dediler.” (EK5)

“Çalıştığım yerde adamlar alay ediyorlar, sürekli yabancı diyorlar.” (EK10)

Dışarıya çıkınca herkes için yabancısın, ben de sürekli evdeyim dışarıya çıkmıyorum.” (KK2)

Toplumda var olan farklılıklar ya hoşgörü ile karşılanarak kabul edilir ya da geliştirilen ön yargılarla ötekileştirip dışlamaya maruz bırakılır. Kimliğin iki önemli bileşenlerinden olan farklılık ve benzerlik bireyin grup içindeki iletişim ve ilişki biçimlerini belirler. Farklılıklar bireyleri ayırıştırırken benzerlikler ise bir arada tutmayı sağlar. Bunun yanında bireylerin sahip olduğu farklılıkların bir tehdit unsuru olarak algılanması ve buna yönelik tutum ve davranışlar geliştirilmesi, bireylerin ötekileştirilerek toplumdan dışlanmasına sebep olabilmektedir. Toplumsal gruplar içinde ötekileştirilerek ayrımcılığa ve dolayısıyla ötekileştirmeye bağlı olarak dışlanmaya maruz kalan gruplar arasında göçmen birey ya da gruplar da yer almaktadır (Berry, 2006). Katılımcı göçmen bireylerin bu bağlamda yaşadıkları sorun karşısında geliştirdikleri stratejiler genel itibariyle; sosyal alanlardan geri çekilme, sosyal ilişkileri kendi milletinden bireylerle sınırlı tutma şeklinde olduğu düşünülmektedir. Bu durumun, göçmenlerin kültürel uyum sürecini hâkim toplumdan ayrılma olarak tecrübe etmelerine neden olduğu söylenebilir. Göçmen birey ya da grupların kültürel uyum sürecinde oldukça etkisi olan ayrımcılık düzeyinin artması, bu süreci zorlaştırmaktadır.

Kağıtçıbaşı'na göre (1987, 1997, 2011) göçmenlerin algıladıkları ayrımcılık düzeyinin artış göstermesi toplumda statü kaybına neden olmaktadır ve göçmenler buna bağlı olarak yaşadıkları statü kaybına tepki olarak kültürleşme stratejilerinden ayrılma ve marjinalleşme gibi yönelimler göstermektedir.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

7.1. Sonuç

İnsanlık tarihi ile eş değer bir olgu olan göç, tek başına ele alınabilecek bir süreç değildir. Bu süreç yapısı itibariyle karmaşık bir süreç olup beraberinde birçok unsuru etkilemektedir. Göçmen bireyler hem göç esnasında hem de göç sonrasında yoğun bir şekilde zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu zorlukların başında, göçün öznesi olan “insanın” göç ettiği ülkede hâkim toplum ile uyum süreçlerine ilişkin yaşadıkları sorunlar gelmektedir. Göçün öznesi olan insanın kültürel bir varlık olması, bu göç eylemini yalnızca bir insan hareketliliği olmaktan çıkararak, zorunlu olarak farklı kültürlerin karşılaşmasına zemin hazırlayan bir süreç haline getirmektedir. Farklı kültürel kodlara sahip toplumların bir araya gelmesi çokkültürlülüğü meydana getirmekle birlikte çokkültürlü toplumları oluşturmaktadır. Farklı kültürlerin bir arada yaşaması kültürel uyum süreçlerini ifade etmektedir. Bu süreç hem yerel halk hem de göçmenler adına öteki ile karşılaşmayı ifade etmekle birlikte, ötekini algılama şekillerini bütünleşme veya ayrışma olarak tecrübe ettikleri bir süreci ifade etmektedir.

Kültürel uyum sürecinin toplumların bütünleştiren bir süreç olabilmesi için, insanların iyilik halini odağına alan kuramsal bir zemine sahip modelleriyle göçmenlerin yaşadıkları sorunların çözümüne katkı sağlayacak, uygulama alanı mevcut olan disiplin sosyal hizmet önemli bir yer arz etmektedir. Çokkültürlü toplumların bir arada uyum içinde yaşayabilmesi, birbirlerine karşı hoşgörülü olabilmesi için, farklılıkları zenginlik olarak gören sosyal hizmetin çokkültürcü bakış açısının bu noktada önemli bir yeri vardır. Hâkim toplumdan farklı kültürel kodlara sahip olan göçmenlerin kültürel uyum süreçlerinde yaşadıkları sorunları ele alırken sosyal hizmetin bilgi, beceri ve değer boyutlarını dikkate alan çalışmalar yürütmesi gerekmektedir. Son yıllarda dünyada ve Türkiye’ de meydana gelen ve hızlı bir şekilde büyüyen göç hareketlerinden kaynaklı göçmen birey ve grupların yaşadıkları uyum sorunlarına yönelik çözüm sürecinde sosyal hizmet disiplininin etkili olduğunun fark edildiği görülmektedir.

Bu çalışmada Türkiye’ ye göç etmiş ve Trabzon ilinde ikamet eden yabancı uyruklu göçmenlerin, çokkültürcü sosyal hizmet perspektifinden kültürel uyum süreçlerinde yaşadıkları sorunlar ve bu sorunlar ile baş etme stratejileri ele alınmıştır. Çalışma bağlamında Suriye, Afganistan, İran ve Irak göçmenlerinin göç sonrasında farklı kültürler ile karşı karşıya gelmeleri ve kültürel etkileşimleriyle ilgili kavramlar ele alınmış ve açıklanmıştır. Göçmenlerin kültürel uyum sürecinde yaşadıkları sorunları

çokkültürcü sosyal hizmet perspektifi ile ele alan bu çalışmada nitel araştırma modeli kullanılmıştır. Çalışma kapsamında elde edilen sonuçlar şu şekildedir;

- Çalışma kapsamındaki göçmenler baskı, zulüm ve güvenlik tehdidi nedeniyle göç ettiklerini ifade etmektedirler. İç savaş, kaos, güvenlik ve baskı nedeniyle göç eden bireyler bu göç sürecinde genellikle yasal olmayan yolları tercih etmek zorunda kalmaktadırlar. Göçün itici mekanizmasının bunun gibi sebeplere dayanması, göçmenler için süreci daha riskli hale getirmekte ve göçmenlerin travma düzeyinde deneyimler yaşamalarına yol açmaktadır. Göç sürecinde yaşadıkları, kaçırılma tehlikesi, günlerce süren yürüyüşler, temel ihtiyaçlardan mahrum kalma vb. gibi zorluklar yaşamaktadırlar. Bu durumun göçmenlerin göç sonrasında uyum sürecini olumsuz etkilediği düşünülmektedir.

- Trabzon ilinde ikamet eden kadın göçmenlerin ev içi işlerle meşgul olmak zorunda kalması, göç ettikleri ülkenin toplumsal yapısı gereği kadınlara yüklenen cinsiyet rollerinden kaynaklı, hâkim toplum ile daha az etkileşim sağladıkları, erkek göçmenlere kıyasla toplumsal alan içinde kültürleşme sürecinin bütünleşme yönünde olmasının daha yavaş ilerlemesine neden olduğu görülmektedir.

- Göçmenlerin hâkim dili bilmemelerinden kaynaklı iletişim kurmakta zorlanmaları kültürel uyum sürecini olumsuz manada etkilemektedir. Trabzon ilinde Türkçe bilen göçmen bireylerin sosyal alanlarında yer alan hâkim toplumla iletişimlerinin daha kolay sağlandığı, karşılaştıkları sorunlara çözüm üretme noktasında dil bilmeyen göçmen bireylere oranla daha başarılı oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Göçmen bireylerin dil yeterliliğine sahip olmalarının kültürel uyum süreci üzerinde oldukça olumlu etkileri olduğu görülmektedir.

- Trabzon’ da ikamet eden erkek göçmenlerin evin ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmak zorunda kalmaları, dil kurslarına zaman ayırmalarının önündeki engel olarak görülmektedir. Göçmenlerin kültürel uyum sorunlarının temelinde hâkim dil olan Türkçeyi bilmemeleri ve öğrenmek için yeterli zamanlarının olmadığı görülmektedir.

- Göçmen bireylerin sosyal ilişkilerinde genellikle kendi uyruklarından bireyleri tercih etmeleri, hâkim toplumla iletişimlerini azaltmakta ve Türkçe öğrenmelerinin önündeki engellerden olduğu çalışmaların sonuçları arasındadır.

- Kültürel uyum sürecine etki eden bir diğer unsur ise; göçmenlerin yaşlarıdır. Genç yaş grubundaki göçmen bireylerin hâkim toplumun kültürüne kılık-kıyafet, yeme-içme, dillerini öğrenme vb. diğer kültürel unsurlar bağlamında daha kolay uyum sağladığı görülmektedir. Daha ileriki yaş grubunda yer alan göçmenlerin ise; bu bağlamda uyum sürecinde etnik kimliklerine ait özelliklerini sürdürdükleri söylenebilir. Bu durumun göçmenlerin hâkim topluma uyum süreçlerinde etkileşimden kaçındıkları, kültürel uyum süreçlerinden olan ayrılma eğilimi gösterdikleri görülmektedir.

- Göçmen bireylerin eğitim seviyeleri kültürel uyum sürecinde etkisi olan bir diğer faktör olarak çalışmanın bulguları arasında yer almaktadır. Eğitim çağındaki genç göçmen bireylerin eğitim sürecine dahil olması başarılı bir uyum gerçekleştirmeleri adına destekleyici bir alan olmaktadır. Bununla birlikte çalışma kapsamında yer alan katılımcılardan eğitim seviyesi daha yüksek olanların ve aldıkları eğitim doğrultusunda mesleklerini icra edebilenlerin kültürel uyum süreçlerinin daha kolay olduğu ve toplumla iletişim/etkileşimlerinin üst seviyelerde seyrettiği görülmektedir.

- Trabzon’ da ikamet eden göçmenlerin uyum süreçlerini zorlaştıran en önemli konulardan birisi sağlık imkanlarından yararlanmamalarıdır. Sığınmacı statüsünde yer alan özellikle Afganistan uyruklu göçmenler hastalandıklarında, sağlık güvenceleri bulunmadığından hastaneye gitmediklerini ifade etmişlerdir. Hastaneye gitmek zorunda kaldıklarında ise sağlık giderlerini karşılamaya yetecek ekonomik imkanlarının olmayışı uyum süreçlerini olumsuz manada etkilemektedir.

- Trabzon’ da ikamet eden göçmenlerin çoğunluğu asgari yaşam seviyesinin altında kalan gelirlere sahiptirler. Buna bağlı olarak temel ihtiyaçlarını karşılama noktasında zorluklarla karşılaşmaktadırlar.

- Trabzon’ daki göçmen bireylerin düşük gelirli ve uzun çalışma saatleri olan işlerde çalıştıkları görülmektedir. Göç ettikten sonra, işverenler tarafından ucuz iş gücü olarak değerlendirilerek, çoğu zaman aynı iş yerinde Türk uyruklu vatandaşlardan daha az ücretle ve daha ağır işlerde çalıştırılarak işverenlerin istismarına maruz kalmaktadırlar.

- Göçmenlerin aidiyet duygularını geliştirmelerinin ve buna bağlı olarak kültürel uyum süreçlerinin olumsuz manada etkilenmesinin önündeki bir diğer engel ise;

göçmenlerin “yabancı” olarak görülmeleri ve bu bağlamda “öteki” olma durumu ile karşı karşıya gelmeleridir. Kendilerini yeni yaşam kurmaya çalıştıkları yere ait hissetmeyen göçmen bireyler, kültürel uyum süreçlerini bütünleşme yönünde gerçekleştirememektedir.

- Göçmenlerin belirsizlik hali göç edilen yere ait hissetmelerinin önündeki bir diğer engeldir. Gelecek kaygısı taşıyan göçmen bireyler, önünde sonunda ya geriye ya da Avrupa/ Amerika ülkelerine gönderileceklerini bildiklerinden, kendilerini ikamet ettikleri yer olan Trabzon iline ve de kültürüne uyum sağlamak zorunda hissetmemektedirler. Bununla birlikte Trabzon ilinde yaşayan yerli halk ile etkileşim ve iletişimleri asgari düzeyde olmaktadır, bu da kültürlerin etkileşimlerine engel olmakla birlikte uyum sürecini olumsuz etkilemektedir.

- Kültürel uyum süreci üzerinde olumlu etkisi olduğu düşünülen unsurlardan birisi, göçmenlerin hâkim toplumun kültüründe seyrettikleri benzerlikleridir. Hâkim toplumun, gündelik yaşam aktivitelerindeki benzerlikleri fark eden göçmen bireylerin kültürel uyum süreçlerini olumlu yönde deneyimledikleri görülmektedir.

- Göçmenlerin Trabzon ilinde geçirdikleri zamanın, Trabzon’un kültürel kodlarını öğrenme üzerinde doğrudan etkileri olduğu söylenebilir. Göçmenlerin burada geçirdikleri zamanın artmasıyla uyum süreçleri olumlu manada etkilenmektedir.

- Göçmenlerin barınma, istihdam edilme vb. sorunlar yaşamaları hâkim topluma uyum sağmalarının önündeki bir diğer engel olarak görülmektedir.

- Çalışma grubu içinde farklı milletlerden göçmenlerin yer alması, kültürel uyum süreçlerini karşılaştırma olanağı sunmaktadır. Bu bağlamda, Afgan göçmenlerin statülerinin olmaması, Suriye’den gelen göçmenlere kıyasla kültürel uyum sürecinde olumsuz etkilere yol açtığı görülmektedir. Göçmenlere tanınan statüler aynı zamanda yaşadıkları toplumun sosyal imkanlarından yararlanmalarını sağlayacağından Afgan göçmenlerin statülerinin olmayışı onları bu haklardan mahrum bırakmakta ve uyum süreçlerini zorlaştırmaktadır.

7.2. Öneriler

Çalışmada elde edilen bulgular ve gerçekleştirilen gözlemler çerçevesinde şu şekilde öneriler getirilebilmektedir:

- Trabzon ilindeki sivil toplum kuruluşları, göçmenlere yönelik çalışmalarını daha işlevsel hale getirmek adına göç ve kültür alanında eğitim almış sosyal hizmet uzmanı, psikolog, sosyolog vb. meslek gruplarını istihdam ederek sosyal hizmete ihtiyaç duyan dezavantajlı konumdaki göçmenlere yönelik kurum/kuruluşlarıyla (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı vb.), ve diğer sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği sağlayarak etkili sosyal hizmet müdahale ve uygulamaları gerçekleştirilebilir.

- Yerli halk tarafından göçmenlere yönelik ayrımcı ve ötekileştiren tutum ve davranışlara sebep olan (devlet göçmenlere maaş veriyor, sınavsız üniversiteye giriyorlar, ücretsiz hastanelerde muayene oluyorlar vb.) yanlış ya da eksik bilinen söylemlerin önüne geçilmesi için bu yönde yerli halk doğru bir biçimde bilgilendirilebilir.

- Devletin çeşitli kuruluşlarında görev alan sosyal hizmet uzmanlarının farklı kültürlerle yönelik etkinlikleri artırılabilir. Böylelikle uzmanlar ya da sosyal çalışmacılar tarafından göçmenlere yönelik gerçekleştirilen plan ve müdahaleler daha verimli ve işlevsel olabilir.

- Yapılan çalışmada, göçmenlerle gerçekleştiren görüşmeler neticesinde, göçmenlerin bazılarının sosyal hizmetler ile ilgili bilgi sahibi olmadığı, herhangi bir şeye ihtiyaç duyduklarında yalnızca İl Göç İdaresine başvurdukları görülmüştür. Göçmenler sosyal hizmet konusunda bilgilendirilebilir.

- Göçmenlerin yasalar önünde haklarını savunabilecek, hak temelli yaklaşımlar geliştirilebilir.

- Sosyal hizmet çalışanları tarafından, göçmenlere yönelik gerçekleştirilen uygulamalar değer, bilgi ve beceri boyutlarının da dikkate alınarak gerçekleştirilebilir.

- Göçmenlere yönelik sunulan hizmetlerin, işlevsel olabilmesi, gerçek ihtiyaç sahibi göçmenlere ulaşabilmesi için kamu kurumlarının, sivil toplum örgütleri ve yerel yönetimlerle iş birliği sağlayan protokoller yapılabilir.

- Trabzon’ da yaşayan göçmenlere ulaşabilmek adına medya ve bunun dışındaki iletişim kanalları kullanılmalıdır.

- Sosyal hizmet, değerler temelinde toplumsal bütünleşme ve etkileşimi kapsayan kendi kararlarını verebilen, güçlendirmeye dayalı ve istihdam olanakları sunan müdahale yöntemleri ile sosyal adalet ve insan haklarına bağlı çalışmalar yürütülebilir.

- Yapılan görüşmelerde göçmenlerin farklı olmalarından kaynaklanan dışlamaya, ayrımcılığa maruz kaldıkları görülmüştür. Bu anlamda baskı/ayrımcılık karşıtı yaklaşım ve modellerin geliştirilmesi önem arz etmektedir. Sosyal hizmetin ise uygulamalarını bu politikalar doğrultusunda gerçekleştirebilir.

- Sosyal hizmet alanında çalışan meslek gruplarının, çokkültürcü sosyal hizmet bakışına sahip olmaları gerekmektedir. Farklı kültür ve dillere hâkim olmaları için seminer, hizmet içi eğitim ve benzeri çalışmalar yapılabilir.

- Zorunlu olarak göçün sebep olduğu çokkültürlü toplumlarda bir arada uyumlu olarak yaşamayı sağlamak ve sürdürmek için ortak kullanım alanları (eğitim ve sağlık kuruluşları vb.) oluşturulabilir.

- Göçmenlerin statülerinin olmayışı zaman zaman işverenler tarafından istismara açık bir durum olarak görülmekte ve işverenler tarafından ucuz iş gücü olarak kullanılmaktadırlar. Bu durumun önüne geçilmesi adına ilgili denetim mekanizmaları etkili çalışmalar yürütebilir.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, Y. (2016). *Göç sosyolojisi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Açıklın, M. (2018). *Uluslararası göçün toplumsal cinsiyet boyutu: Karaman örneği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, Karaman.
- Akbaş, E. (2014). *Sosyal çalışmada çağdaş eleştirel perspektifler*. Ankara: SABEV Yayınları.
- Akıncı B., Nergiz A. ve Gedik E. (2015). Uyum süreci üzerine bir değerlendirme: göç ve toplumsal kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 58-83.
- Akkoyunlu Ertan K. ve Ertan, B. (2017). “Türkiye’nin göç politikası” *İktisat ve Sosyal Bilimlerde Güncel Araştırmalar*, 1(2), 7-39.
- Anık, M. (2012). *Kimlik ve çokkültürcülük sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Aktay, Y. (2015). *Küreselleşme çokkültürlülük sahicilik*, İstanbul: Tezkire Yay.
- Ataca B. ve Berry J.W. (2002). Psychological, sociocultural, and marital adaptation of Turkish immigrant couples in Canada. *Int J Psychol*, 37:13-26.
- Ateş, H. ve Yavuz, Ö. (2017). (G)öçmen (Ö)tekileştirme ve (Ç)okkültürlülük. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22 (Göç Özel Sayısı), 1287-1301.
- Aydın, C. (2017). Göçmenlerin Karşılaştıkları ve Neden Oldukları Bazı Psikolojik Sorunlar ve Çözüm Önerileri Üzerine Bir Analiz. (H. Kâhya, Dü.) Proceedings Book of 2nd International Scientific Researches Congress on Humanities and Social Sciences (IBAD-2017), 305-316.
- Ayhan, M. (1976). Kültür sorunu veya kültür teorisi. *Birikim* (13), 13-19.
- Aydın, M. (2020). *Kültür Sosyolojisi*. (Ed. Köksal Alver ve Necmettin Doğan). İstanbul: Çizgi Kitapevi.
- Ayvaz, Ş. (2019). *Berlin'deki Türk göçmenlerin Suriyeli mültecilere yönelik görüş ve tutumları üzerine bir çalışma: Berlin/Almanya örneği*. Yayımlanmış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi: Ankara.
- Badea, C., Jetten J., Iyer, A. ve Er-rafiy, A. (2011). Negotiating dual identities: the impact of group based rejection on identification and acculturation. *European Journal Social Psychol*, 41, 586-595.
- Bauman, Z. (2017). *Kimlik*. (Çev. Hazır, M.) Ankara: Heretik Yayınları.

- Burke, P. (2008). *Kültür Tarihi*. (M. Tunçay, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Berry, J. W. (2005). "Acculturation: Living successfully in two cultures", *International Journal of Intercultural Relations*, 29(6):697-712.
- Berry J.W. (2006). *Stres perspectives on acculturation*. In *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology*, (2nd) DL Sam, JW Berry Ed. pp: 43-57. Cambridge, Cambridge University Press.
- Berry, J. W., Phinney, J. S., Sam, D. L. ve Vedder, P. (2006). Immigrant youth: Acculturation, Identity, and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 55(3), 303-332.
- Berry, J. W., Poortinga, Y. H., Breugelmans, S. M., Chasiotis, A., ve Sam, D. L. (2021). *Kültürlerarası psikoloji: Araştırma ve uygulamalar*. (L. P. Tosun, Çev.) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Berry, John.W. ve Sam. David L. (1996) "Acculturation and adaptation". *Handbook of Cross-Cultural Psychology: Social Behavior and Adaptation*. Hazırlayanlar: J.W. Berry. M.H. Segall. ve Ç. Kagıtcıbası. Boston: Allyn & Bacon.
- Bogadrus, E. S., (1959). *Social distance*. Ohio: Yellow Springs, Antioch Press.
- Cankurtaran, Ö. ve Beydili, E. (2016). Ayrımcılık karşıtı sosyal hizmet uygulamasının gerekliliği üzerine. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(1): 145-160.
- Castles, S., ve Miller, M. J. (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri* (Çev. B. U. Bal ve İ. Akbulut). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları (Orijinal Baskı Tarihi 1993).
- Ceceli Köse, S. (2012). *Çokkültürcülük politikalarından entegrasyon politikalarına geçiş: Hollanda'daki Türkiye kökenli göçmenler üzerine bir inceleme*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Clark. L. ve Hofsess, L. (1998). Acculturation. In Loue, S. (Ed.), *Handbook of Immigrant Health* (pp. 37-60), New York: Plenum.
- Cox, P. ve Geisen, T. (2014). Migration perspectives in social work research: Local, national and international contexts. *The British Journal of Social Work*, 157-173.
- Çakır, S. (2011). "Geleneksel Türk kültüründe göç ve toplumsal değişme", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 24, 129-142.
- Çoban, R. (2017). Sosyal adalet, eşitlik ve sosyal hizmet. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*. 6 (4), 252-260.
- Çoban, S. (2005). *Küreselleşme, ulus-devlet azınlıklar ve dil*. İstanbul: Su Yayınevi

- Demirhan, Y.ve Aslan, S. (2015), “Türkiye’nin sınır ötesi göç politikaları ve yönetimi”. *Birey ve Toplum Dergisi*, 5 (1), 23- 62.
- Doğan, Y. (2020). *Uluslararası göç ve entegrasyon teorileri bağlamında Afganistan Hazaraları ’nın Türkiye’ye göçü: Trabzon ili örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Duman, M. Z. (2009). “Küreselleşme, kimlik ve çokkültürlülük”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 93–112.
- Duyan, V. (2014). Sosyal hizmet temelleri, yaklaşımları, müdahale yöntemleri. Ankara: Sosyal Çalışma Yayınları.
- Ekici, S. ve Tuncel, G. (2015). Göç ve insan. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 9-22.
- Erbaş, H. (2019). Sınırların Oluşturulması ve Değişen Kimlikler: Londra'daki Türkiye Kökenli Göçmenlerin Etnik İlişkileri. H. Erbaş içinde, Gidişlerden Kaçışlara Göç ve Göçmenler; Kuram, Yöntem ve Alan Yazıları (s. 59-89). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Geyik Yıldırım, S. (2022). Suriye ve Afganistan kaynaklı kitlesel göçler, Türkiye ve İran üzerine karşılaştırmalı bir analiz, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık
- Giddens, A. (2010). “Göçmenlerin emek piyasası üzerindeki etkisi”, *Sosyoloji başlangıç okumaları, içinde* (522-527) Ankara: Say Yayınları.
- Gil, A.G, Vega, W.A. ve Dimas J.M. (1994). Acculturative stress and personal adjustment among Hispanic adolescent boys. *Journal Of Community Psychol*, 22, 43-54.
- Gökalp, Z. (1976). *Türkçülüğün esasları*. (Haz. Mehmet Kaplan), İstanbul: MEB Yay.
- Gülmez, M. (2009) *İnsan hakları ve Avrupa birliği hukukunda ayrımcılığın kaldırılması ve Türkiye*, “AB’ye Sosyal Uyum” Dizisi, Ankara: Belediye-İş Yayını.
- Günay, E., Atılgan, D., ve Serin, E. (2017). Dünya’da ve Türkiye’de göç yönetimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2), 38-39.
- Güngör, E. (1986). Kültür değişmesi ve milliyetçilik. İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- Güngör, D. ve Bornstein M.H. (2009) Gender, development, values, adaptation, and discrimination in acculturating adolescents: the case of Turk heritage youth born and living in Belgium. *Sex Roles*, 60: 537-548.
- Güvenç, B. (2020). İnsan ve kültür. İstanbul: Boyut Yayıncılık.
- Healy, K. (2014). social work theories in context: Creating frameworks for practice. New York: Palgrave Macmillan.

- İlgin, C. ve Hacıhasanoğlu, O. (2010). “Göç-aidiyet ilişkisinin belirlenmesi için model”, *İTÜ Dergisi*, 5(2), 60-70.
- IOM. (2013). *Göç Terimleri Sözlüğü*, Uluslararası Göç Örgütü Yayın No:31.
- IOM. (2022). World Migration Report 2022, <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2022>, Erişim: 4 Ekim 2023.
- Jasti, S., Lee, C. H. ve Doak, C. (2011). Gender, acculturation, food patterns, and overweight in Korean immigrants. *Am J Health Behav*, 35(6), 734-745.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2014). Sonsöz kültürleşme ve aile ilişkileri. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17(34), 120-127.
- Kaştan, Y. (2015). Türkiye’ de göç yaşamış çocukların eğitim sürecinde karşılaşılan problemler, *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*. 2(4): 216-229.
- Kaplan, D. H. ve Chacko, E. (2015). “Placing Immigrant Identities”, *Journal of Cultural Geography*, 32(1), 129-138.
- Kara, Dönmez, Ö. C. (2015). *Göç bağlamında uluslararası iş birliği ve Türkiye’nin politikaları*, Yayınlanmamış doktora tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Keleşoğlu, F. (2019). *Sosyal hizmet teori ve uygulamalarında çokkültürcülük*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yalova Üniversitesi, Yalova.
- Keleşoğlu, F. ve Yıldız, R. (2021). Çokkültürcü sosyal hizmet uygulaması ve eklektik perspektif. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (Toplum ve Siyaset), 193 – 202.
- <https://doi.org/10.18506/anemon.819211>
- Kınık, K. (2010). Göç, sürgün ve iltica, *Hayat Sağlık Dergisi*, Temmuz (2), 36–39.
- Kıran, E. ve Yetkin, Aker D. (2019). İç göç araştırmalarında kültürleşme boyutu. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 17, 67-82.
- Kocaman, T. ve Beyazıt, S. (1993). *Türkiye’de iç göçler ve göç edenlerin sosyo-ekonomik nitelikleri*. Ankara: DPT Yayınları.
- Koçak, Y. ve Terzi, E. (2012). Türkiye’de göç olgusu, göç edenlerin kentlere olan etkileri ve çözüm önerileri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3 (3), 163-184.
- Korkmaz, K. ve Özbesler, C. (2020). Sosyal hizmet mesleği ve eğitimi çerçevesinde farklılıklara saygı ve toplumsal cinsiyet. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 13(69), 1251-1258.
- Kümbetoğlu, B. (2005). *Sosyolojide ve Antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

- Kümbetoğlu, B. (2021). *Niteliksel araştırmalarda analiz*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Lahti, I.J, Horenczyk, G. ve Kinunen, T. (2011). Time and context in the relationship between acculturation attitudes and adaptation among Russian-speaking immigrants in Finland and Israel. *J Ethn Migr Stud*, 37, 1423-1440.
- Lee, E. S. (1966), “A Theory of Migration”, *Demography*, 3(1) ,47- 57.
- Lee J.K. ve Green, K. (2010). Acculturation process of Hmong in Eastern Wisconsin. *Hmong Studies Journal*, 11, 1-21.
- Mahmud, S. H. ve Schölmerich, A. (2011). Acculturation and life satisfaction: immigrants in Germany. *Psychology Research*, 1(4), 278-286.
- Major, B. ve Sawyer, PJ. (2009). Attributions to discriminations: antecedents and consequences. In *Handbook of Prejudice, Stereotyping and Discrimination* (Ed TD Nelson):89-106. New York, Taylor & Francis Group.
- Malinowski, B. (1961). *A scientific theory of culture and others essays*. New York, Oxford University Press.
- Masgoret, A.M. ve Ward, C. (2006). *Culture learning approach to acculturation*. In *The cambridge handbook of acculturation psychology*, 2nd edition D.L Sam, JW Berry (Ed): 58-77. Cambridge: Cambridge University Press.
- Momin, A. (2012). Çoğulculuk ve çokkültürlülük: İslami bir bakış açısı. Ali Coşkun (der.). *Küreselleşme çokkültürlülük ve İslam içinde* (29-71). İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Momin, A. R. (2023). *Sosyolojiye giriş İslami perspektif*. Şener, S. (Çev. Ed.). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Morsh, J.ve Smith, M. (1953) Judgment of prejudice before, during and after World War II. *The Journal of Social Psychology*, 38, 31-37.
- Navas, M., vd. (2005) “Relative acculturation extended model (RAEM): New contributions with regard to the study of acculturation”, *Internationa Journal of Intercultural Relations*, 29(1): 21-37.
- Özbesler, C. ve I. Bulut (2013). Sosyal hizmette genelci yaklaşım ve ekolojik perspektif. Acar, H., N. Cengiz ve E. Akman (Yayına Hazırlayanlar). *Sosyal politika ve kamu yönetimi bileşenleriyle sosyal hizmet temelleri ve uygulama alanları içinde* (97-107). İstanbul: Maya Akademi Yay.
- Özgür, Ö. (2014). *Çokkültürcü sosyal çalışma*. Ankara: Sabev.
- Özkalp, E. (1986). *Sosyolojiye giriş dersleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Sağlık ve Dil Araş. Çalışmaları Vakfı Yayınları.

- Özmete, E. ve Arslan, E. (2018). Göç: transnasyonalizm ve transnasyonal sosyal hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 29(1), 173-207.
- Öztaş, C. ve Zengin, E. (2006). *Göç ve Azerbaycan*. Uluslararası Göç Sempozyumu, 8-11 Aralık 2005, Sistem Matbaacılık, İstanbul, 301- 313.
- Öztürk, E., Erdoğan, B. ve Çalıcı, C. (2019). Göçmenler ve ruh sağlığı göçmenler ve göç süreci: Psikotravmatolojik bir değerlendirme. *Türkiye’de Göçmen Kapsayıcılığı: Sorundan Fırsata Dönüşüm Önerileri* (Ed. H. Sakız- H. Apak). Ankara: Pegem Akademi, 213-226.
- Özyakışır, D. (2013). *Göç: kuram ve bölgesel bir uygulama*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Pazarlıoğlu, M. V. (2007). İzmir örneğinde iç göçün ekonometrik analizi. *Yönetim ve Ekonomi*, 14(1), 121-135.
- Pettigrew, T.F. (1960). Social distance attitudes of south african students. *Social Forces*, 38(3) 246-253.
- Sağır, M. (1997). *Sivas ‘ta kentleşme işsizlik ve göç*. II. Ulusal Sosyoloji Kongresi’nde sunulmuş bildiri, (s. 379-389), Mersin.
- Saygın, S. ve Hasta, D. (2018). Göç, kültürleşme ve uyum. *Psikiyatride güncel yaklaşımlar*, 10 (3), 312-333.
- Schmitz P.G. (2001). Psychological aspects of immigration. In *Cross-cultural topics in psychology*, 2nd edition (Eds LL Adler, UP Gielen): 229-243. London: Praeger.
- Sheafor, B. W. ve Horejsi, C. J. (2014). Sosyal hizmet uygulaması temel teknik ve ilkeler (ed. Durdu Baran Çiftçi). Ankara: Nika Yayınevi.
- Sigona, N. (2005). Refugee integration(S): Policy and practice in the european union. *Refugee Survey Quarterly*, 24 (4), 115-122.
- Slaterry, M. (2010). *Sosyolojide temel fikirler*. (Ü. Tatlıcan, G. Demiriz, Çev.) Bursa: Sentez Yayınları.
- Şahin, B. (2010) “Almanya’daki Türk göçmenlerin sosyal entegrasyonunun kuşaklar arası karşılaştırılması: kültürleşme”, *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 55: 103-134.
- Şen, Varan, B. (2020). *Sosyal hizmet uzmanlarının müdahale aşamalarındaki kültürel yetkinliği üzerine nicel bir araştırma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Şimşir, Z. ve Dilmaç, B. (2018). Yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim gördüğü okullarda öğretmenlerin karşılaştığı sorunlar ve çözüm önerileri. *İlköğretim Online*, 17(2), 1116-1134.

- Taşkın, D. (2014). “Uluslararası göç sorunu perspektifinde Türkiye”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18(1), 175-204.
- Tajfel, H. (1981). *Human groups & social categories studies in social psychology*. New York: Cambridge University Press.
- T.C. Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi (1961). Cenevre’de 1951 tarihinde imzalanmış olan Mültecilerin Hukuki Durumuna dair Sözleşmenin tasdiki hakkında kanun tasarısı ve Dışişleri Komisyonu raporu (1/125), https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/KM_/d00/c002/km_00002024ss0053.pdf, Erişim: 13 Ekim 2023.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2016). Türkiye Göç Raporu, https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/YillikGocRaporlari/2016_yiik_goc_raporu_haziran.pdf, Erişim: 13 Ekim 2023.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı (2014), “Onuncu Kalkınma Planı Göç Özel ihtisas Komisyonu Raporu”, <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Onuncu-Kalkinma-Plani-Goc-Ozel-Ihtisas-Komisyonu-Raporu.pdf>, Erişim: 07 Eylül 2023.
- Tek, S. (2018). *Azınlıklarla sosyal hizmet: Türkiye’de yaşayan azınlıkların toplumsallaşma deneyimleri ve sosyal politika gereksinimleri*. Yayınlanmış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Tekeli, İ. (1998). Türkiye’de İç Göç Sorunsalı Yeniden Tanımlanma Aşamasına Geldi. Türkiye’de İç Göç Konferansı: 6-8 Haziran 1997- Bolu: Bildiriler (s. 7-21). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Temel Eğinli, A. ve Yalçın, M. (2016). Kültürlerarası yeterliliğin gelişmesi ve kültürlerarası uyum. *Global Media Journal TR Edition*, 7(13), 6-27.
- Teske, Raymond H. C. ve Nelson, Bardin H. (1974). “Acculturation and assimilation: A clarification,” *American Ethnologist*. 1, (2) ss: 351–367. Blackwell Publishing on behalf of the American Anthropological Association. URL: <http://www.jstor.org/stable/643554> (Alınma tarihi: 01.08.2023).
- Tokmak, M. (2016). “Sözlü Tarih ve derinlemesine görüşme”, *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(3), 83–98.
- Tuncay, T. ve İl, S. (2006). Sosyal hizmette baskı karşıtı uygulama, sosyal adalet paradigması temelinde bir özgürleştirme pratiği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 17(2), 59-72.
- Türnüklü, A. (2000). “Eğitim bilim araştırmalarında etkin olarak kullanılabilecek nitel bir araştırma tekniği: Görüşme”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 24(4), 543–559.

- Trebbe, J. (2007). Types of integration, acculturation strategies and media use of young Turks in Germany. *Communications*, (32), 171-191.
- Tylor, E. B. (1958). The origins of culture and religion in primitive culture. New York: Harper and Row.
- Usanmaz, G. ve Güven, S. (2013). Türkiye’de mültecilik olgusu ve Festus Okey vakası. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 68, 143-167.
- Uzunaslın, Ş. (2021). *İnsani hizmet uygulamalarında kültürel yetkinlik eğitimi modeli: Sosyal hizmet öğrencileriyle bir eğitim grubu çalışması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Ward, C. ve Kennedy, A. (1992). Locus of control, mood disturbance and social difficulty during cross-cultural transitions. *International Journal of Intercultural Relations*, 16, 175-194.
- Ward, C. ve Kennedy A. (1993). Psychological and sociocultural adjustment during cross cultural transitions: a comparison of secondary students overseas and at home. *International Journal of Psychology*, 28:129-147.
- Weaver, C. N. (2008). Social distance as a measure of prejudice among ethnic groups in the United States. *Journal of Applied Social Psychology*, 38, 778 –795.
- Yağmur K. ve van de Vijver, F.J.R. (2012). Acculturation and language orientations of Turkish immigrants in Australia, France, Germany and the Netherlands. *J Cross Cult Psychol*, 43(7), 1110-1130.
- Yalçın, C. (2004). *Göç sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yaman, Ö. M. ve Akyurt, M. A. (2013). Sosyal hizmette kültürel yaklaşım: 2011 Van depremi örneği. *Sosyoloji Dergisi*, 3(26): 105-144.
- Yıldırım, A. (2019). *Günlük yaşamda farklılıkları ötekileştirme üzerine sosyolojik bir araştırma*. Yayınlanmış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021) *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zastrow, C. (2013). *Sosyal hizmete giriş*, (Çev. A. Aykara, A. Beyazova, B. Yakut Çakar, C. Evren, Ç. Karaca, D. Baran Çiftçi, E. Yıldırım, E. Bahşi, G. Albayrak, M. S. Birdal, S. Yağcıoğlu, S. Kurukafa, V. Yılmaz) Ankara: Nika Yayınevi (basım tarihi 2010).

EKLER

Ek 1. Görüşme Formu

Sosyodemografik Bilgiler:

Ad:

Soyad:

Cinsiyet:

Yaş:

Doğum Yeri:

Medeni Durumu:

Eğitim Durumu:

Meslek:

Çalışma Durumu:

Yaşadığınız mahalle ve konut ile ilgili bilgi verebilir misiniz?

(Hanede yaşayan kişi sayısı ve kimlerden oluştuğu, hanenin temel ihtiyaçlarını karşılama durumu, konut özellikleri, mahalle özellikleri vb.)

Göç Süreci:

- 1- Hangi ülkelerden ve Türkiye'ye geldiniz?
- 2- Ne kadar süredir Türkiye'desiniz / Trabzon'dasınız?
- 3- Türkiye'ye / Trabzon'a hangi yolla geldiniz?
- 4- Neden Türkiye ve neden Trabzon?
- 5- Göç etme sürecinizden bahsedebilir misiniz? (Göç etme nedeniniz, karar süreci vb.)
- 6- Göç esnasında neler yaşadınız?

Kültürel Uyum/Çatışma Süreci/ Baş Etme Stratejileri

- 7- Trabzon'a geldiğinizden beri hangi konularda kolaylıklar ya da zorluklar yaşadınız? (Ekonomi, uyruk, yeme içme, giyim, dil, ibadet ve ritüeller)
- 8- Karşılaştığınız zorlukları hangi yollarla aşmaya çalışıyorsunuz? (Akrabalar/tanıdıklar, yerel halkın yaklaşım ve yardımları, sivil toplum kuruluşları, sosyal hizmet, dernekler vb.)
- 9- Sağlık, eğitim, sosyal hizmet ve sosyal yardım gibi hizmetlere erişiminiz nasıl?
- 10- Trabzon'da yaşamak size nasıl hissettiriyor?
- 11- Kendinizi nereli gibi hissediyorsunuz?
- 12- Yerel halktan ve Türkiye hükümetinden beklentileriniz nelerdir? (iş, vatandaşlık hakkı, sosyal güvence, Avrupa'ya transfer, oturma izni vs)

- 13-** Kendinizi hiç dışlanmış hissettiniz mi? Hissettiyseniz durumu/olayı paylaşabilir misiniz?
- 14-** Size yönelik herhangi bir önyargı ya da ayrımcılıkla karşılaştınız mı? Eğer karşılaştıysanız örnek olayı anlatabilir misiniz?
- 15-** Eklemek ya da konuşmak istediğiniz başka şeyler var mı?

Ek 2. Bilgilendirilmiş Gönüllü Onay Formu

ÇALIŞMANIN ADI: ÇOKKÜLTÜRCÜ SOSYAL HİZMET PERSPEKTİFİNDEN GÖÇMENLERİN KÜLTÜREL UYUM SÜRECİ: TRABZON İLİ ÖRNEĞİ

Sayın Katılımcı, katılmanız istenen bu çalışma bilimsel nitelikte bir araştırmadır. Konusu “Kültürel Uyum, Çatışma ve Baş Etme Stratejileri” dir. Bu araştırma Gümüşhane Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sosyal Hizmet Yönetimi Anabilim Dalında öğrenci olan Leyla Tan’ın yüksek lisans tezi kapsamında yapılmaktadır. Çalışmanın amacı, herhangi bir sebeple Ülkesinden, Türkiye’ye göç eden ve Trabzon’da ikamet eden yabancı uyruklu göçmenlerin, bu göç sürecine ilişkin deneyimlerini, göç ettikleri yer olan Trabzon ilinde kültürel uyum süreçlerini, çokkültürcü sosyal hizmet perspektifi ile ele almak ve bu süreçlerde karşılaştıkları güçlükler ile baş etme stratejilerini tespit etmektir. Bu amaçla yarı yapılandırılmış sorularla derinlemesine görüşme yapılacaktır.

Görüşmeye katılma gönüllülük esasına dayanmaktadır çalışmaya katılmama ve çalışmanın herhangi bir aşamasında hiçbir cezaya / yaptırıma maruz kalmak sizin çalışmadan ayrılma hakkına sahiptir. Araştırmada yer almanız nedeniyle size hiçbir ödeme yapılmayacak ve sizden hiçbir ücret talep edilmeyecektir. Cevaplamak istemediğiniz soruyu cevaplamama hakkına sahiptir. Aklınıza takılan tüm soruları çalışmayı yürüten Leyla Tan’ a sorabilirsiniz.

Çalışma Katılma Onayı

Yukarıdaki bilgileri ilgili araştırmacı ile ayrıntılı olarak tartıştım ve kendisi bütün sorularımı cevapladı, bu araştırmaya katılmayı hiçbir zorlama ve baskı olmadan kendi hür irademle kabul ediyorum.

Gönüllünün Adı Soyadı:

İmza- tarih :

Araştırma hakkındaki yukarıdaki ve istenen diğer tüm bilgiler katılımcı tarafından açıklanmış ve yazılı onayı alınmıştır.

Araştırmacının Adı Soyadı: Leyla TAN

İmza- Tarih :

ETİK KURUL KARARI

T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
BİLİMSEL ARASTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU

Sayı :E-95674917-108.99-149417
Konu:Etik Onay

Sayın Doç.Dr.Orhan BİNGÖL

"ÇOKKÜLTÜRCÜ SOSYAL HİZMET PERSPEKTİFİNDEN GÖÇMENLERİN KÜLTÜREL UYUM
SÜRECİ:TRABZON İLİ ÖRNEĞİ"

konulu etik kurul başvurunuz, Üniversitemiz Bilimsel araştırma ve Yayın etiği Kurulunun
27/12/2022 tarih ve 2022/7 sayılı toplantısında görüşülmüş olup, projenin yürürlükteki
mevzuata uygun olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.
Bilgilerinize rica
ederim.

Prof.Dr.Bayram NAZİR
Kurul Başkanı V.

Bu belge, güvenli elektronik imza ile

Belge Doğrulama Kodu : 0826-VUOK-05AG/mzalanmıştır.

Belge Doğrulama Adresi: <https://etbyssorgu.gumushane.edu.tr/>

Adres:
Telefon No/Fax No:
e-Posta/İnternet Adresi: <http://gumushane.edu.tr/>
hs01.ksp.tr

Bilgi İçin : Demet MUTAF
İsçi
Dahili No:

ÖZGEÇMİŞ

Leyla TAN, orta ve lise öğrenimini Trabzon’da, lisans eğitimini Anadolu Üniversitesi Sosyoloji bölümünde tamamladı. 2021 yılında Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Hizmet Yönetimi Anabilim Dalı’ nda başladığı yüksek lisans eğitimine devam etmektedir. 2011 yılında Giresun Üniversitesi Eynesil Kâmil Nalbant Meslek Yüksekokulu’na Bilgisayar işletmeni olarak atanmış halen bu görevine devam etmektedir.

